

46 א ב

| ספר השמים והעולם |

165 ב פ

32 א ב

72 א ב

כונתו בזה הספר המכונה בספר השמים והעולם לדבר בחלקי העולם הראשונים ובמשיגים ובמקרים אשר ימצאו להם ולעולם ככללו וזה כי הוא מפני שהקדימו העיון בדברים המשותפים לכל הנמצאות הטבעיות ובמשיגיהם הכוללים וזה בספר השמע הטבעי למקום הכרח החקירה בדברים הכוללים על הדברים המיוחדים חוייב אם כן מזה הצד שיהיה העיון בספר אשר אחר השמע הטבעי בדברים היותר כוללים שאפשר שימצאו שלא יכללו הנמצאות בטבעיות בכללם ומה שזה דרכו הם חלקי העולם הראשונים ולזה היתה החקירה בהם הנה. ולפי שמצדה תהיה החקירה אם אפשר שיהיו עולמות רבות אם לא ואם אפשר שיתהוה העולם אם לא לפי שאי אפשר זאת החקירה אלא אחר העיון בטבע חלקי העולם כמו שיתבאר לך מן החקירה אשר יעשה באלו הדרושים בזה הספר היתה החקירה בזה הספר. ובעבור שהיה זה הספר גם כן הוא החלק הראשון שידבר בו בדבר מענינים המוחשים לפי שבספר השמע כבר היה העיון בנמצא הטבעי במה שהוא טבעי ובכלל במה שהוא אי זה טבעי הזדמן שישגיגהו התנועה והשנוי אמנם הנה יעיון בנמצא הטבעי במה שהוא מוחש כאלו תאמר ארץ או אש ולזה התחיל בזה הספר תחלה להודיע מה נושא זאת המלאכה. והנה מבואר שבעיון הכולל אשר היה בספר הקודם לא ישלם לו הבאור שהנושא לענינים הטבעיים הוא הגשם כי לא התבאר שלא יהיה שם משתנה זולת הגשם והוא בכלל יעיון שם בדברים המשתנים במה שהם משתנים לא על שהם גשמים פשוטים או מורכבים מהפשוטים אלא שעם כל זה כבר אפשר שיפול האמת הנה

1 {ספר...העולם} ספר השמים והעולם מפירו' החכם ר' לוי בן גרשום זצ"ל¹⁵ || 2 { בזה הספר } בספר הזה¹⁵ || המכונה [רל פ¹⁵ | בספר] בספר²⁵ ספר מל | ובמשיגים] ובמשיגיהם¹⁵ || 3 { ובמקרים] והמקרים¹⁵ | מפני¹⁵ ב¹⁵ | שהקדימו] שהקדים מל || 4 { ובמשיגיהם] ובמשיגים²⁵ || 5 { חוייב] חיוב מל | אם כן] ג"כ פ¹⁵, פ²⁵ גם כן מל || 6 { שאפשר] שאי אפשר²⁵ | בטבעיות] הטבעיות מל | דרכו] הכרח מל || 7 { שמצדה] שמצדם מל || 8 { רבות] מל || 9 { בטבע] בטבעי פ¹⁵, פ²⁵ | היתה...הספר¹⁰ [פ¹⁵ || 10 { בזה] <בזה>²⁵ | הוא¹⁵ | החלק] הספר ב¹⁵ | בדבר] דבר מן²⁵ בדברים מל | מענינים] בענינים²⁵ מהענינים מל || 11 { לפי] וכך¹⁵ | שהוא²] שהיה¹⁵ || 12 { והשנוי] זה שנוי¹⁵ | יעיון] יעיון²⁵ יעיון מל | בנמצא] הנמצא¹⁵ | הטבעי] טבעי¹⁵ | מוחש] <טבעי> מוחש¹⁵ | תאמר] ב¹⁵ || 13 { אן] א¹⁵ | והנה] והוא²⁵ | שבעיון] שבענין¹⁵ || 14 { בספר] בספק מל | הוא] הנה ב¹⁵ || 15 { יעיון] יעיון מל || 16 { הנה] המנה? ²⁵.

2 { בזה הספר] 8-13-14-17-25 בכל השאר: בספר הזה. בנוסח הערבי הערוך מופיע في هذا الكتاب { פי הד'א אלקתאב } = בזה הספר. | בספר] 14-16-18 בכל השאר: ספר. בנוסח הערבי הערוך מופיע بكتاب { בכתאב } = בספר. | בחלקי] בגשמים הפשוטים הראשונים אשר הם חלקי העולם] <תחלה ואליהם יחלק> מ¹⁵. | ובמשיגים ובמקרים] 8-10-11-15-16-17-18-22-27 בנוסח הערבי הערוך وفي اللواحق والأعراض { ופי אללואחק ואלא'עראי' } = ובמשיגים והמקרים 2-5-9-12-13-14-20-21-24-25-26 <כמו אם הוא אחד או רבים או מתהוה או בלתי מתהוה> מ¹⁵. | מפני...העיון] בעבור שדבר בספר אשר לפני זה מ¹⁵. | בדברים...4 הנמצאות] בענינים הכוללים לנמצאות מ¹⁵. || 7 { ולפי...8 לא²] זה נוסח חלופי של הרלב"ג לנוסח של מא"ת שהושמט לאחר "בכללו" לעיל: כמו אם הוא אחד או רבים או מתהוה או בלתי מתהוה. || 10 { זה הספר] מ¹⁵ הספר הזה 10-11-15-16-22 | מענינים] מהענינים מ¹⁵ מן הענינים 2-11-21-24-25 || 13 { בזה הספר] בו מ¹⁵.

2 { כונתו] מאת: 5,1 | ובמשיגים] מאת: 3 || 6,1 [וזה] מאת: 7,1 | ולפי] מאת: 10 || 6,1 { ובעבור] מאת: 10,1 | התחיל] מאת: 10,1.

ממה שנתבאר שם שהנושא לרוב הענינים אשר יחקור בזאת המלאכה הוא | הגשם וזה שכבר | התבאר 2ב 32
 שם שמה שלא יתחלק לא יתנועע ולזה יתבאר במעט מן העיון שהצורות במה שהם צורות לא ישתנו 166א¹
 לפי שהם בלתי מתחלקות וכן התכליות במוחלט לא ישתנו אם לא במקרה לפי שהתכליות במה שהם
 תכליות הם בלתי מתחלקים ולזה לא יתנועע הקו והשטח אם לא במקרה כי המציאות אשר להם הוא
 מצד מה שהם תכליות והם מזה הצד בלתי מתחלקים. ואם היה בלתי אפשר אלא שנודה שזה גם כן היה 5
 מבואר היה אפשר שיניחהו ארסטו' בפתיחת ספר השמע הנה לא השתדל ארסטו' לבאר זה שם לפי
 שאין עיונו שם בנמצא הטבעי מזה הצד כמו שקדם. **ואמר כי רוב הידיעה בזאת המלאכה תהיה**
בגשמים ובגדלים ובאיכיות המשיגות להם ובתנועותיהם ר"ל בשנויים אשר לגשמים בגדלים והוא
 השנוי אשר בכמה ובאיכיות וזהו השנוי אשר באיך ובתנועותיהם והוא השנוי אשר באנה **ובהתחלות**
אלו הדברים ר"ל התחלות אלו הדברים הטבעיים וסבות משיגיהם והם השנויים אשר כבר קדם זכרם. 10
הנה נושא זאת החכמה אם כן הוא הגשם במוחלט וזה כי הנושאים לחלקי העולם בכללם | לא
 ישתתפו אלא בענין הגשמות הכולל אבל שעיון בזאת החכמה הוא מצד מה שהיא בחומר ר"ל שלא
 יענין | באלו המשיגים אלא מצד מה שהם בנושאים וזה כבר נכפל המאמר בו פעמים רבות בספר הקודם 4ב 72
כי הכל והכלל הוא אשר לא ימצא דבר יוצא ממנו משל הכל כמו שיאמר כל הספינה כשלא יחסר
 ממנה דבר ישלם בו מהותה ומשל הכלל כמו שיאמר במה שלא יחסר מהכלל מהמספר דבר כאלו תאמר 15
 כלל הסוסים אשר לפלוני מתו כאשר לא נשאר אחד שלא מת. וכן יאות שם השלם במה שלא ימצא
 דבר יוצא ממנו אלא ששם השלם יאות יותר במה שאינו בכמות כאלו תאמר רופא שלם ומנגן שלם
 ולזה היו אלו השמות השלשה יוחלטו על מה שלא ימצא דבר יוצא ממנו ואם הנחתם הראשונה כמו
 שבאר בן רשד בבאורו לזה הספר היא בהם על הצד שהזכרנו ולזה יאמר **שהגשם שלם בעצמותו**

1 {שנתבאר} שהתבאר 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

8 {ובאיכיות} ובאותות מאת בנוסח הערבי הערוך وفي الأثر {ופי אלאאת'אר} = ובאותות. ובאותות¹ בפירושו ר' לוי
 ובאיכיות¹⁶. \ובאיכיות¹⁻¹⁰⁻²². \ובתנועותיהם] ובתנועותם מאת 14 || משל... 18 ממנו] \¹² ישלם בו] ישלם בה¹².
 אחד שלא] אחד מהם שלא¹². היו אלו השמות] אלו היו השמות¹². 19 || {שהגשם} [הגשם] ולכן היה מאת. | בעצמותו]
 בעצמות¹¹.

7 {ואמר} מאת: 11, 12, 13, 14 || {ונהתחלות} מאת: 11, 12, 13 || {הנה} מאת: 14, 15, 16 || {כי} מאת: 19, 20, 21 || {שהגשם} מאת:
 5, 6, 7 || {שלם} מאת: 2, 3.

166ב¹⁵

ואמנם | הקו והשטח הם חסרים וזה יראה מגדר שניהם כמו שיאמר בקו שהוא אורך אין לו רחב וכמו שנאמר בשטח אין לו עומק ואחר שנראה מגדר הגשם שהוא שלם לפי שכבר נראה מגדרו שאי אפשר בו ההעתק אל סוג אחד מהמרחקים הוא מבואר שהעולם ישיגהו השלמות משני הצדדים הצד האחד לפי שהוא גשם והצד השני מפני שאין חוץ ממנו דבר אבל כל החלקים נכללים בו שוה היה זה 5 בעבור שהוא בעל תכלית או בעבור שהוא בלתי בעל תכלית ר"ל שלא נצטרך בזאת החקירה משלמות העולם לחקור אם הוא בעל תכלית או בלתי בעל תכלית. וזה שאיך שהונח הענין הוא מבואר שהעולם שלם מזה הצד ר"ל מפני שאין חוץ ממנו דבר וזה שהעולם אם הונח בעל תכלית כמו שהתבאר בספר הקודם הוא מבואר מאד שאין חוץ ממנו דבר ואם הונח בלתי בעל תכלית על שהוא נמשך בפועל לאין תכלית אל כל הפאות הוא מבואר שאין חוץ ממנו דבר אם היה אפשר זה ואין ראוי 10 שיסופק על זה מה שיאמר ארסטו במאמר השלישי מהשמע שגדר הבלתי בעל תכלית הוא שימצא תמיד דבר חוץ ממנו בכמות וזה שזה נאמר שם אחר שהתבאר שלא ימצא בלתי בעל תכלית אלא מצד הכח אמנם אם היה אפשר שיהיה בלתי בעל תכלית דבר בפועל הוא מבואר שלא ימצא דבר חוץ ממנו. וכאשר היה זה כן היתה התנועה בהכרח נמשכת לעצם הדבר המתנועע והולכת ממנו מהלך הסגולה ר"ל כי כמו שכשנמצא הסגולה חוייב שימצא קודם הדבר אשר היא לה סגולה כזה כשנמצאת 15 התנועה יחוייב שימצא דבר המתנועע ולזה יתחייב שיהיו מספרי הדברים הנעתקים במקום במספר

{ שיאמר } שנאמר ¹⁵ מל במאמר ²⁵ | לו רחב | רוחב לו ¹⁵, ²⁵ מל || 2 | אין | שאין מל | לו עומק | עומק לו ¹⁵, ²⁵ מל | מגדר | ¹⁵ || 3 | הצדדים | צדדים ¹⁵, מל צדדין ²⁵ || 4 | שוה | שוה ¹⁵ | זה ¹⁵ || 5 | תכלית¹ | > מפני שאין חוץ ממנו דבר אבל כל החלקים נכללים בו שזה היה זה בעבור שהוא בעל תכלית < ²⁵ | נצטרך | יצטרך ²⁵, מל || 6 | הענין | העיון מל > || 7 | מזה הצד | מהצד מל | וזה | זה מל | וזה...דבר || 10 | הוא | > מה- ¹⁵ || 11 | נאמר | שנאמר ²⁵ || 12 | בלתי...דבר¹ | דבר בלתי בעל תכלית ¹⁵, ²⁵ מל || 14 | הסגולה¹ | . | שכשנמצא ¹⁵ | שכשנמצאת ²⁵ | שכשנמצאת | אשר...לה | שהיא לו ¹⁵ | לה | לו ²⁵, מל | כזה | כזה\כזה מל | . | שכשנמצאת ¹⁵ || 15 | שימצא דבר | שימצאו הדבר מל | דבר | הדבר ¹⁵, ²⁵ | במספר | כמספר ²⁵ .

{ ואמנם } והיו מאת והוא ²³ והיה ²⁷ | הם | מאת | יראה | יתבאר מאת | כמו...2 עומק | ¹² | אין לו | בלי ¹² . וכמו שנאמר בשטח] ובשטח || 2 || ¹² | מגדר | מגדל ¹⁵⁻²² | שהוא שלם | השלמתו מאת השלמות ^{18-21, 24-25} | השלמותו ²⁰⁻²³⁻²⁷ || 3 | הוא...שהעולם | הנה מן המבואר כי העולם מאת > מאשר הוא גשם < מאת | ישיגהו השלמות | שלם מאת || 4 | שאין | ושהוא אין מאת | אבל...בו | ¹² | שוה | בנוסה הערבי הערוך: سواء {סוא} || 5 | תכלית¹ | התחלית ²³ | או...תכלית² | ²⁰ | בלתי...תכלית² | בעל בלתי תכלית ¹ | ר"ל...10 | מהשמע | ר"ל שלא נצטרך מוזאת החקירה בשלמות העולם וזה שהעולם אם הונח בעל תכלית הוא מבואר מאוד שאין חוץ ממנו דבר ואם הונח בלתי ב"ת על שהוא נמשך בפועל לאין תכלית אל כל הפאות הוא מבואר שאין חוץ ממנו דבר אם היה אפשר זה כי את שיאמר מגדר הבלתי ב"ת הוא שימצו תמיד דבר יוצא ממנו בכמות הוא אחר שהתבאר שלא ימצא בב"ת אלא מזה הכח אמנם אם היה אפשר שיהיה בלתי ב"ת בפועל הוא מבואר שלא ימצא דבר חוץ ממנו כמבואר בשלישי מהשמע || 13 | וכאשר...בהכרח | משפט יותר קצר שקשה לפענחו ¹⁷ | היה | היה ⁸ || 14 | ר"ל...15 | המתנועע | ¹² | יחוייב | ברור || 15 | שיהיו | שיהיה ²⁰ | בנוסה הערבי הערוך: أن يكون عـدد {אן יכונ ענד} = שיהיה מספר | מספרי | מספר מאת | במספר | כמספר מאת | במספר ²⁻¹⁵⁻¹⁶⁻¹⁷⁻²² | בנוסה הערבי הערוך: بعدد {בעדד} = במספר .

{ואחר} מאת: 2,6 || 4 || שאין | מאת: 2,8 | שוה | מאת: 2,9 || 13 || וכאשר | מאת: 2,3 || 15 || ולזה | מאת: 3,3 .

מיני התנועות המקומיות אלא שלא יתהפך זה כי כבר יתנועעו דברים רבים במין אחד מהתנועות המקומיות ואמנם חייב שיהיה מספר הדברים הנעתקים במקום כמספר מיני התנועות המקומיות לפי שכבר התבאר בכל מיני התנועות המקומיות שהם נמצאות קצתם התבאר מציאותם מן החוש וקצתם מן העיון במציאות התנועה הסבובית שהתבאר במאמר בספר הקודם ואלו התנועות הוא מבואר שלא תהינה נמצאות אלא אם היו נמצאים קודם המתנועעים | בהם והתנועות המקומיות הטבעיות מהם 5 פשוטות והם אשר לגשם פשוט ומהם מורכבות והם אשר לגשם מורכב משל הפשוטות | כהתנועה האש למעלה | ומשל המורכבות כהתנועה הסופה בסבוב מצד שהיא הרכבת שני רוחות מורכבות הרכבת שכנות מתנועת האחת כנגד תנועת האחרת ותנועת הסבוב מורכבת מאלו התנועות ההפכיות כי הסבוב זה ענינו רצוני שהוא מצד מה מתנועע אל צד אחד ומצד אחר אל הפכו וזה אמנם יצדק במורכב הרכבת שכנות אבל המורכב הרכבת המזגות כאשר יתנועע יתנועע לפי הגובר על חלקיו 10 והמשל שהמורכב מהיסודות כשיתנועע יתנועע לפי היסודות הגוברים בהרכבתו רצוני שאם היו היסודות הגוברים בהרכבתו היסודות הכבדים תהיה תנועתו למטה וההפך בהפך ואם לא יהיב בו כי לא יתנועע לפי שטבע היסודות הקלים יעמוד כנגד היסודות הכבדים והקלות ימנעו מהתנועע אל מטה והכבדות מהתנועע אל מעלה או יחתכו חלקיו ויתנועעו הקלים למעלה והכבדים למטה וזה בתכלית הבטול ולזה מה שיחוייב בגשם המורכב הרכבת המזגות שיתנועע באחת מהתנועות הפשוטות או שלא יתנועע כלל ואולם אם יש בכאן גשם מתנועע בסבוב כדורי הנה אינו מוחש כי מה שהוא מוחש מזה והוא זה מה שיראה במלאכת הכוכבים שאלו הכוכבים המוחשים יתנועעו בעגול לא יתבאר ממנו בתכלית הביאור שיהיה בכאן גשם מתנועע בסבוב כדורי כי לאומר שיאמר שאלו הכוכבים הם נעתקים בעצמותם ואינם חלק מנעתק כמו שחשבו רבים ואם הדבר כן לא יהיה הנה גשם כדורי

1 { המקומיות [המקומות 2²⁵ . אלא...2 המקומיות¹] מ⁵ . יתנועעו [יתנועע 3²⁵ || 3 { התבאר¹] 1⁵ || 4 { ולו] ואלה 1⁵ || 5 { קודם [7¹⁵ || 7 { האש [1⁵ . שני] שתי 1⁵ . שני רוחות] שתי מ⁷ || 8 { מתנועעת] המתנועעת מ⁷ || כנגד] להפך 1⁵ . 2⁵ || 9 { תנועת] תנועה מ⁷ || 9 { רצוני] רצוני רצוני⁷ || 10 { אבל] אל מ⁷ || 11 { שהמורכב] <הרכבה> 1⁵ . | מהיסודות] מן היסודות 2⁵ || יתנועע] 1⁵ . רצוני] ר"ל 1⁵ . רצוני...12 בהרכבתו] מ⁷ || 12 { כי לא] שלא 1⁵ . 2⁵ || 13 { יעמוד] יעמיד 1⁵ . כנגד] כנגד 1⁵ . מהתנועע] מלהתנועע 1⁵ . מטה] המטה 2⁵ || 14 { מעלה] המעלה 2⁵ . יחתכו] יחתכו בר הפרק\ מ⁷ || 15 { ולזה] לזה מ⁷ . שיחוייב] שיחייב 1⁵ . הרכבת] <שכנות> 1⁵ . המזגות] <אם> מ⁷ . או] אם 1⁵ . 2⁵ . מ⁷ || 16 { בכאן] כאן 1⁵ . בסבוב] 1⁵ . מוחש² || 17 { זה] זה 2⁵ . מ⁷ || 18 { בתכלית הביאור] בבאור בתכלית 2⁵ . || 19 { יהיה] היה 2⁵ . גשם] הגשם מ⁷ . כדורי] 1⁵ .

1 { המקומיות] <הטבעיות> 13 || 2 { כמספר] כאן, הנוסח העצמי משל הרלב"ג, בשונה מזה המצוטט, תואם עברית הוא. || 5 { והתנועות המקומיות] הטבעיות 26 || הטבעיות] והתנועות 11 || 6 { אשר...1 והם 23 || פשוט] >ומהם מורכבות והם אשר לגשם פשוט< 26 || ומהם] והם 20 || 2 || 16 { אשר 2 || 14 || 10 { כאשר] אשר 25,24,8 || 12 { ואם לא] ואלא 21 || 13 { לא] 21 || 17 { מה שיראה] ואשר יראה מאת וכאשר יראה 9 || המוחשים...בעגול] 23 || בכאן דילוג גדול וכתבתי לך... 23 || 19 { מנעתק] הנעתק 13 מהנעתק 14 || שחשבו] שיחשבו מאת שחשבו 13-27 .

5 { והתנועות] מאת: 4,3 || 10 { כאשר] מאת: 5,3 || 12 { ואם] מאת: 5,3 || 13 { לא] מאת: 5,3 || 14 { או] מאת: 5,3 || 17 { מה] מאת: 11,3 || 19 { נעתקים] מאת: 11,3 || 12,3 .

מתנועע בסבוב ואם היה כבר יראה באותה המלאכה מענין הכוכבים אשר ימצא להם יותר מתנועה אחת כאלו תאמר השמש שתמצא לו תנועה ישלימה ביום אחד ותנועה אחרת ישלימה בשנה שהוא מחוייב שיהיו חלק מכדור יעתקו בהעתקו ובוזה הדרך אפשר לבד שתמצא להם יותר מתנועה אחת והוא מבואר מאד שלא ימצאו לדבר אחד שתי | תנועות יחד אם לא בהיותו חלק מנעתק אלא

5 שאין זה הבאר מספיק לפי זאת החקירה הטבעית ואינו ביאור מיוחד ר"ל שזה כבר יתבאר שם מצד המשיגים הלמודיים לא במה שנתחד בו זה הגשם משאר הגשמים הטבעיים ולזה הקודם מהמקומות בחקירה מזה הגשם השמימי אם הוא נמצא על הצד שהקדמנו הוא זה המקום לפי שאי אפשר ללמודי שיבאר זה אם לא מצד המשיגים הלמודיים והם בלתי מיוחדים כי הם לגשם במה שהוא גשם לא במה שהוא זה הגשם . ונאמר אם נמצאת בכאן תנועה טבעית סבוכית פשוטה כמו שכבר התבאר במה שאין ספק בו במה שקדם בספר השמע וזה שכבר התבאר שם בזאת התנועה שהיא נצחית ולזה יחוייב שתהיה טבעית שאם היה הענין בזולת זה לא היתה נצחית הוא מחוייב שתהיה זאת התנועה לגשם עגול בהכרח כמו שיחשב כי הכוכבים יתנועעו בעצמותם על עגולים כי זה הדבר כבר חשבו אותו קצת הקודמים והוא מבואר שזאת התנועה אינה לגשם העגול אלא במקרה לפי שאינו נמנע בפעל המרחקים הישרים שיתנועעו על עגולים | על זה הצד ואולם המתנועע על מרחק עגול מצד מה

47ב¹⁵ שהוא בעל מרחק עגול הוא מתנועע תנועה סבוכית וגם כן הנה המתנועע בסבוב הטבעי המתחייב

15 בתנועתו סדר אחד יתחייב שיהיה לו מרכז יהיה מרחקו ממנו | מכל הצדדים מרחק אחד וזה שאם היה המרכז יותר קרוב לצד מצד לא היו תנועות הרחקים השווים מזה המתנועע בזמנים שווים כי מרחק

1 { בסבוב } >זה< ¹⁵ | היה | הדבר ^{מל} | המלאכה | מאותם < ¹⁵ מלאכה ^{מל} || 2 { מתנועה | מתנוע ^{בר} | ישלימה¹ | שלמה ^{מל} | ישלימה² | ^שלימה²⁵ || 3 { שהוא | שהיא ^{מל} | שיהיו | שיהיה ^{בר} | מכדור | מהכדור ^{בר} | אפשר לבד | לבד אפשר ¹⁵ || 4 { והוא | והנה ¹⁵ || 5 { שם | שזה ¹⁵ || 6 { הלמודיים | הלמודים ^{בר} || 7 { מהמקומות | מהמקומות ^{בר} | הגשם | הגרם ^{בר} | הצד | צד ²⁵ | הוא² | הנה ²⁵ | זה | זה ^{מל} | שאי אפשר | שאפשר ^{בר} || 8 { שיבאר | שיבאר ^{מל} | המשיגים | הלמודיים | הלמודים המשיגים ^{בר} | בלתי | הבלתי ^{בר} | שהוא...במה⁵ | ^{מל} || 9 { הגשם | בגשם ^{מל} | בכאן | כאן ¹⁵ | סבוכית | ¹⁵ | שכבר התבאר | שהתבאר כבר ¹⁵ || 10 { שכבר | הדבר ^{מל} || 11 { היה | ^{מל} || 12 { כמון | לא כמו ²⁵ | בעצמותם | מעצמותם ²⁵ | הדבר | ^{מל} דבר ^{15, 25} || 13 { שזאת התנועה | שהתנועה הזאת ²⁵ | שאינו | אינו ^{15, 25} | שאינה ^{מל} || 14 { בפעל | בבעל ²⁵ | שיתנועעו | שיתנועע ^{15, 25} | מה | ^{מל} || 15 { הנה | הוא ^{15, 25} || 16 { סדר | מצד ^{בר} | לן | ²⁵ | לה ^{בר} | ממנו²⁵ | ^{בר} | הצדדים | הצדדין ²⁵ || 17 { לצד | לבא ^{מל} | מצד | מצדיו ¹⁵ | הין | היה ¹⁵ | היות ^{מל} | המתנועע | מתנועעים ¹⁵ | מרחק | הרחק ¹⁵ | הרחק ²⁵ | ^{מל} .

1 { כבר } ²⁶ כאשר ¹¹⁻¹⁷ | יותר...2 אחת | תנועה יותר מאחת ^{מאת} מאחד ¹⁴ || 3 { שהוא...בהעתקו | שהוא יתחייב בהכרח שיהיה חלק מנעתק ^{מאת} שיהיה | כמו שיהיה שיהיו ⁹ מנעתק | הנעתק ¹³ || 4 { אלא...5 הטבעית | אבל אין זה מספיק בזאת הבקשה ^{מאת} אין | ¹⁷ מספיק | במספיק ²¹ בנוסח הערבי הערוך: ¹⁷ { בכאפ } = במספיק || 6 { הקודם | ¹¹⁻²⁰ || 7 { מהמקומות | מן המקומות ⁹⁻²¹⁻²⁵ | מזה | מן זה ²⁵ | השמימי | השמימי ²⁵ | השמימי ¹⁻⁸⁻⁹⁻¹⁰⁻¹⁵⁻¹⁶⁻¹⁷⁻¹⁸⁻²⁰⁻²¹⁻²²⁻²⁷ | המקום | ¹⁴ || 9 { אם | כי אם ¹⁰⁻¹¹⁻¹⁵⁻¹⁷⁻²¹⁻²²⁻²⁴⁻²⁵ | נמצאת | נמצא ¹³ | תנועה | התנועה ²⁰ | טבעית סבוכית | סבוכית טבעית ^{מאת} || 11 { שתהיה...2 | הנה היא ^{מאת} || 15 { וגם...המתנועע | וכן התנועע ¹ | הנה | היה ¹¹ || 16 { יתחייב | ¹⁴ | ממנו¹⁶ | מכל | אל כל ⁹ | הצדדים | הצדדין ¹¹ .

1 {ואם | מאת: 1,4 || 3 { שהוא | מאת: 2,4 || 4 {אלא | מאת: 2,4 || 6 {ולזה | מאת: 2,4 || 7 {הוא² | מאת: 3,4 || 9 {ונאמר | מאת: 11,4 || 11 { שתהיה² | מאת: 4,4 || 15 {וגם | מאת: 11,4 .

אשר מהצד היותר קרוב אל המרכז הוא יותר מתוני לפי שהסבוב שם הוא בעגולה יותר קטנה וזה מבואר למי שעיין בשרשים הלמודיים אלא שמזה לא יתבאר אלא שהמרכז הוא באמצע כל העגולות הנרשמות בזה המתנועע בתנועתו אבל יהיה אפשר עם זה שיהיה המרכז יותר קרוב אל הקטב האחד מקרבתו אל הקטב השני ויחוייב בזה המתנועע בסבוב בטבע שיהיו לו **שני קטבים קיימים בהם יהיה מצבו מן המרכז מוגבל** שאם | לא הונח הענין כן היה אפשר שיתחלף מצבו עד שיהיה נכוחות 5 העגולות המתחדשות בתנועתו מתחלף המצב לאפשרות שפלות הצד האחד ועליית הצד השני ושני הקטבים הם שתי נקודות ואותם שתי הנקודות אי אפשר שיהיו נפרדות בעצמם כי הנקודה לא תפרד ואי אפשר גם כן שתהיה בגשם אחר זולת המתנועע בסבוב כאלו תאמר שיהיו הקטבים בגשם האחד על הצד שעליו הענין בכדורים אשר יניעם בעל המלאכה בסבוב על הקטבים אשר הם בגשם אחד שאם היה זה כן הנה היו הקטבים לגשם המתנועע במקרה והיה אפשר מצד עצמו שיתחלפו 10 מצביו מהמרכז אם לא שיהיה שם מכריח יכריחנו והוא אלו הקטבים אשר בגשם מחוץ וכבר התבאר בזאת התנועה שהיא טבעית ושאיין בגשם המתנועע בה התחלה הפכית למתנועע כבעלי חיים שיש להם | התחלה הפכית לאי זו מהתנועות שיתנועעו בה כי להם שיתנועעו בזאת התנועה או בהפכה. ועוד שהתנועה אשר לבעלי חיים במה שהוא בעל נפש תעמוד בצדה התנועה אשר לו במה שהוא מורכב מיסודות ולזה ישיגהו הלאות. ולזה לא היתה תנועת אלו תמידית אבל זאת התנועה היא 15 תמידית ולזה לא יהיה בה התחלה הפכית אל התנועה אשר יתנועע בה ואלו לא היתה תנועתו על אלו הקטבים אשר הם חוץ ממנו אלא במין מהכרח כמו שהוא מחוייב אם הונח הענין כן היתה לזאת התנועה התחלה הפכית ויחוייב מפני זה שתפסד וזה הפך מה שהתבאר בספר השמע מזאת התנועה.

168א¹33ב²

1 הוא² | במ מל || 4 מקרבתו | השני | האחר¹ | בהם יהיה | יהי כן || 5 || 6 שפלות | שפנות¹ || 7 שתי¹ | שני^{1,1} מל || 8 שתהיה | שיהיו^{1,1,2} מל || 9 אשר¹ | אשר < || 10 המתנועע | מתנועע² || 11 מהמרכז | מן המרכז מל | שיהיה | יהיה² | אלו | אלה מל | בגשם | <אשר < || 12 בה | בו^{1,1} || 13 כבעלי חיים | בענין ? מל || 14 להם¹ | לה מל | זו | זה^{1,1} מל | מהתנועות | מתנועות מל | שיתנועעו¹ | יתנועעו² | בה | <במה שהם בעלי נפש > מל || 14 במה¹ | מצד² כמו מל | בצדה | בצדם¹ כנגדה מל || 15 מיסודות | מהיסודות¹ מל | תנועת אלו | תנועה אלא מל || 16 על אלו | על אלו¹ || 17 מהכרח | מה הכרח מל | הונח | היה¹ .

4 {שני | ושני | קיימים בהם | בהם קיימים²⁷ || 5 {מוגבל | המוגבל¹ || 6 {ושני | שני²⁰ || 7 {שתי¹ | שני²⁰ | שתי נקודות | שני הנקודות¹⁶ | נקודות | הנקודות¹³⁻²⁶ | ואותם | ואולם⁵⁻¹² | שתי² || 17 שני²⁴ | שתי הנקודות | השתי נקודות¹⁴ | השתי הנקודות²⁰ | הנקודות | הם < || 8 נקודות⁹⁻¹¹⁻²¹⁻²²⁻²⁶ || 9 {ואי...כן | ולא שיהיו מאת ולא שיהיה⁵⁻¹² | בגשם¹ | מגשם¹⁶ || 10 {שאם | ואילו מאת | היה | היה¹³ | זה | זה¹ | הנה | שיתחלפו | שיתחלקו⁵⁻¹²⁻²⁰ || 11 {מצביו | מצבו²⁴ | אם | ואם²⁻²⁴⁻²⁵ | שיהיה | היה²⁷ | יכריחנו | יכריחו מאת | יכריחו¹ || 12 {בזאת | מזאת מאת מזו¹⁷ | ושאיין | ואין²⁻²⁴⁻²⁵ | בגשם | <ה? > || 15 | בה | בו¹⁰⁻¹⁵⁻²² | התחלה | <ר"ל שאין לגרמי' השמימי' סבה והתחלה הפכית לאיכות זאת התנועה הסבובית יהיה בגלגלה מטבעם להתנועע תנועה אחת לא יכריחם מכריח מלהתנועע בתנועה הזאת > || 27 | כבעלי חיים | כענין כענין²⁻²⁴⁻²⁵ | בעל חיים¹ | כענין בעלי חיים⁹ | כענין כענין¹² || 13 שיש...18 התנועה² || 12\.

4 {שני | מאת: 6 || 1,5 | ושני | מאת: 8 || 2,5 | ואי | מאת: 10 || 2,5 | שאם | מאת: 11 || 3,5 | וכבר | מאת: 5,5.

וכאשר היה זה כן הנה נראה שהוא יתחייב שיהיה לתנועה הסבובית במה שהיא סבובית ציר וקטבים ר"ל מרכז סביבו וקטבים קיימים עליהם תהיה התנועה ומה שהוא בתאר הזה כדור בהכרח. אמר לוי: וזה החיוב הוא בלתי הכרחי כי לא ימנע מזה שלא יהיה כדמות עמוד או אחת מהתנועות אשר אין להם מרכז ומרחקו מכל המקומות אשר במקיפו מרחק שווה והם סבוביות לפאת מזרח ומערב. והנה 5 מבואר עוד | שזה הבאור הוא למודי לא טבעי. ואולם הכדורים חסרי הקטבים אשר יניחם בטלמיס בספרו וזה ממנו בספר ספור תנועות הכוכבים הנבוכים שהוא יניח שם גלגלים מבלתי קטבים אבל הם במדרגת טבעות בעלי רחב מה הוא דבר שלא יתכן על אלו המתנועעים | בסבוב תנועה טבעית כי הוא מחוייב שיהיו להם קטבים קיימים בטבע. וגם כן אלו היו הכוכבים יתנועעו בעצמותם | בסבוב ר"ל שלא יהיו חלק מנעתק לא תהיה תנועתם טבעית כלל וזה שהמתנועע הממיר מקומו הוא מחוייב 10 שיהיה מה שאליו התנועה זולת מה שממנו התנועה וזה מבואר בנפשו ואולם אלו עם שיתנועעו ממקום יתנועעו אליו ולזה יחוייב שתהיה תנועתם ריק ובטל ר"ל צאתם ממקומם. ואולם בגשם הכדורי המתנועע בסבוב לא יפול כמו זה כי הוא לא ימיר מקומו אבל יתנועע בחלקיו. אמר לוי: וכבר יספק מספק ולמה לא יפול זה הספק בעינו בחלקיו אשר הוא מתנועע בהם אלא שזאת החקירה היא בלתי מיוחסת לזאת החכמה אבל יתנו סבות זאת התנועה בפילוסופיא הראשונה ובכלל הנה הבאור הנעשה 15 בזה הנה הוא בלתי מספיק. וגם כן הנה אפשר שנבאר כי זאת התנועה הסבובית הנמצאת בחוש וההקש היא טבעית לזה הגרם השמימי ואולם מציאותו בחוש מפני תנועת הכוכבים המוחשת ואולם מציאותה בהקש הוא ממה שקדם בספר השמע וזה אמנם יתבאר מפנים ושהיא אם נמצאת לזולתו

1 { הנה } הוא פ¹, פ². | הסבובית [סבובית בר, פ¹, פ². | ציר] מרכז מל. || 2 { מרכז } <יתנועע> פ¹, פ², מל. | הזה > הוא <פ², מל. || 3 { מהתנועות } מהתמונות מל. || 4 { אין } אין פ². | ומרחקו [מרחקו מל. | במקיפו] במקיפה מל. | לפאת] פאת פ¹. | והנה] והוא פ¹, מל. || 5 { עוד] יניחם] הניחם בר, פ². || 6 { וזה...7מה } כאלו תאמר גלגלי ההקפה שהם בכללם ממירים מקומם או כדורים אשר יניח שקטביהם יסובבו בעגלה קטנה מל. | ספור] ספורי פ¹. | תנועות] תנועת פ¹. || 8 { הוא] הנה פ¹. | הוא מחוייב] מל. | יצטרך מל. | שיהיו] שיהיה מל. | היו] מל. | בעצמותם] מעצמותם פ². || 9 { יהיו] יהיה פ¹. | הוא] הנה פ¹, פ². | מחוייב] יחוייב פ¹. || 10 { זולת] זולב פ¹. || 11 { שתהיה] שיהיה פ¹, פ². || 12 { יפול] יקרה מל. | כמו זה] זה ספק פ¹. | זה] <בספק> פ². | <הספק> מל. || 13 { ולמה] ולמה > פ¹. | הוא] מל. | היא] פ². || 14 { הנעשה] הנטישה פ¹. || 15 { שנבאר] כי זאת] שזאת בר. || 16 { לזה הגרם] לגרם בר. | מציאותו] מציאותה פ¹, פ². | המוחשת] המיוחסת מל. || 17 { הוא] מבואר <פ¹, פ², מל. >

1 { זה } 10 הענין 8 זא 24. | נראה] 17 יראה. | שהיא] שהוא 2 || 2 { ומה] מה 20. | הזה] זה 24-25. || 5 { ואולם] ואלו פ¹. | חסרי] חסירי 11-18-24. | יניחם] הניחם 24. | בטלמיס] בטלמיס 2. | בטלמיס 25. || 7 { דבר] הדבר 27. | שלא] אשר לא 5-12. | תנועה] סבובית > 11 <שהיא > 20. || 8 { אלון] ולכן אם 11. | היו] היה 17-18-25. || 15 { וגם כן] וכן 12. | אפשר] גם אפשר 12. | זאת] זו 17. | הסבובית] סבובית 21. || 16 { וההקש] וההקש 9. | היא] היא 10. | טבע] טבע מאת בנוסח הערבי הערוך طبعاً = טבע. טבעי 13 טבעית 15-16-22. | הגרם] הגשם מאת. | השמימי] השמימי 1-2-8-9-10-15-18-20-21-22-24-26. | השמימי 11 השמימי 17. || 17 { מפנים] רבים <10-11-15-16-17-21-22-27. | ושהיא] ושהיא מאת ושהיא 1-2-10-11-14-15-18-20-21-22-24. | בנוסח הערבי הערוך وانها] [אנהא] = ושהיא. | אמ] 21.

1 { וכאשר] מאת: 2 || 6, 5. | ומה] מאת: 7, 5. | הוא] מאת: 8 || 8, 5. | וגם] מאת: 9 || 8, 5. | לא] מאת: 9, 5. | וגם] מאת: 17 || 7, 6. | מפנים] מאת: 8, 6.

הנה היא נמצאת לו במקרה. האחד מאלו הפנים שהתנועה הסבובית **שתמצא לאיש והאוויר והמים** כמו שנזכר בספר האותות וזה אמנם ימצא לאלו היסודות **בעבור גשם אחר מחוץ** כאלו תאמר שתנועת האש בסבוב היא בעבור תנועת הגרם השמימי הממשש אותו להאותות אשר בין תכליותיהם ובאמצעותו יקרה זה גם כן לאוויר ותנועת המים מהים לפעמים בסבוב היא גם כן מצד תנועת האוויר **לא בהתחלה אחת בהם** כי התחלת התנועה אשר להם היא אם מן המרכז ומה שזה דרכו **הנה הוא בלתי** 5 **טבעי וכאשר היה | בלתי טבעי לאלו הגשמים הנה בהכרח טבעי לגשם אחר.** אמר לוי: וזאת ההקדמה נגלית מאד ממה שהתבאר בשביעי מהשמע וזה כי בעבור שהיתה זאת התנועה בלתי טבעית לאלו הגשמים הנה הם יתנועעו בה בעבור גשם אחר מחוץ יתנועע במין זאת התנועה אשר יתנועע בה ולא ילך זה לאין תכלית הנה בהכרח יכלה הענין אל מתנועע בזאת התנועה מפאת עצמו ואם לא היתה זאת התנועה אשר במקרה רק מה שבעצם ר"ל שלא ימצא בה המניע הראשון וכאשר לא ימצא 10 **הראשון לא ימצא האחרון וזה שקר.** ואולם ההקדמה אשר יעשה בזה היא **כי מה שהוא נמצא לדבר על שהוא לו בלתי טבעי הוא בהכרח טבעי לזולתו ואם לא היה שם דבר נמצא במקרה ואינו נמצא כלל בעצם ויהיה אם כן מה שבמקרה קודם על מה שבעצם** וזה בטל כי אנחנו נראה הדבר אשר נמצא במקרה מעטי ומציאותו בעצם מאדיי ימצא פעמים רבות קודם שימצא מה שבמקרה והמשל כאלו תאמר שהיות המרפא מהנדס הוא מעטי והיותו רופא הוא מאדיי ובהיות הענין כן אין דרך שנאמר 15 שיהיה דבר נמצא במקרה בלתי נמצא בעצם כלל אלא שלמספק שיספק ויאמר שזה אמנם יצדק במה

169א¹

{1 הפנים} >הוא< ¹⁵ | שתמצא] תמצא ¹⁵, מל | והאוויר] ולאוויר ¹⁵ | והמים] ולמים ¹⁵ | והמים ²⁵ || 2 {גשם...תנועת] ¹⁵ || 3 {היא] הוא ²⁵ | השמימי] השמימי ^{מל} | הממשש] הממשש ²⁵ | תכליותיהם] תכליותם ^{מל} || 4 {ותנועת] תנועת ^{מל} | המים מהים] מי הים ²⁵, מל | מהים] ¹⁵ | כן] ² || 5 {אחת] אחרת ^{מל} | בהם] מהם ²⁵ | התחלת] התחלה ²⁵ | מן] אל ^{מל} | המרכז] <או אל המרכז> ²⁵ | המרכז] <אם אל המרכז> ²⁵ | המרכז] <אם מן המרכז> ^{מל} | בלתי...היה] ^{מל} || 6 {טבעי] <לאלו הגשמים> ¹⁵ | הנה] <הוא> ²⁵ | בהכרח טבעי] הוא טבעי בהכרח ¹⁵ | בהכרח טבעית ^{מל} | וזאת] זאת ¹⁵ || 7 {שהתבאר] שיתבאר ¹⁵, מל | מהשמע] מספר השמע ¹⁵, ²⁵ מספר ^{מל} || 8 {יתנועע] יתנועעו ²⁵ | בה] ² | בו] ¹⁵ || 9 {לאין] ללא ¹⁵ || 10 {ממה] ממנה ^{מל} | בה] ²⁵ || 13 {שבמקרה] שהוא במקרה ^{מל}, ¹⁵, ²⁵ | מה] ² | בר] ²⁵ | אשר נמצא] הנמצא ¹⁵, ²⁵ | נמצא ^{מל} || 14 {ומציאותו] מציאותו ^{מל} | מאדיי] מאדי ^{מל} | ימצא] וימצא ¹⁵ || 15 {מעטיי] מעטי ¹⁵, ²⁵, מל | רופא] \רופא ^{מל} | מאדיי] מאדי ^{מל} || 16 {שלמספק] שלא מספק ^{מל} .

{1 הנה] ²¹ והנה ¹⁴ | היא] הוא ⁸⁻¹³⁻²⁶ | נמצאת...במקרה] מקרית ^{מאת} מקרה ⁸⁻²⁶ | האחד...הפנים] אחד מהם ^{מאת} | שתמצא] שהיא תמצא ^{מאת} | והאוויר והמים] והמים והאוויר ^{מאת} ולמים והאוויר ¹⁻²⁴⁻²⁵ ולמים ולאוויר ⁸⁻¹³⁻¹⁸⁻²⁶ || 2 {בעבור] מצד ^{מאת} | אחר] אחד ¹⁶ || 5 {אחת] ²⁵⁻²⁴⁻²²⁻²¹⁻¹⁷⁻¹⁶⁻¹⁵⁻¹⁰⁻² | בהם] בה ¹⁰⁻¹⁵ | מהם ¹¹⁻¹⁴⁻¹⁶⁻¹⁷ | במ] בנוסח הערבי הערוך פ...הא = {פיהא} = בה | הוא] היה ¹⁰⁻²² | היה ¹⁵ | בלתי טבעי] ¹ || 6 {טבעי] טבעו ²⁰ | וכאשר...הנה] ¹ | היה...טבעי] היתה בלתי טבעית ^{מאת} היה בלתי טבעית ⁹ | הנה] <היא> ^{מאת} ¹² | <הוא> ¹³ | בהכרח] ²²⁻¹⁵⁻¹⁰ | טבעי] ³ טבעית ^{מאת} | לגשם] <זולתו> ¹⁶ || 11 {שהוא...12] ¹ | טבעי] שימצא בלתי טבעי (טבעית ²⁰) | לדבר ^{מאת} בלתי טבעי | לדבר ²⁶ || 12 {הוא] הנה הוא ^{מאת} הוא ¹ | הזה הוא ¹¹ | הוא...לזולתו] נוסח ותוספת שונים ממה שמופיע בשאר כתבי היד ²⁷ | בהכרח...לזולתו] משפט משובש בניסוחו ¹⁸ | ואם...היה] ⁵ | היה] ¹⁴ || 13 {שבעצם] ⁵ | על מה] למה ⁸ | שבעצם] שבעצמות ^{מאת} .

{1 שתמצא] מאת: 8,6 || 2 {בעבור] מאת: 9,6 || 4 {לא] מאת: 9,6 || 5 {ומה] מאת: 9,6 || 11 {כי] מאת: 7,1 || 13 {מה] מאת: 2,7 .

שבמקרה כאשר לא ימצא בזולת מה שבעצם כאלו תאמר במשלנו זה שהמהנדס בעינו כאשר ירפא
הנה הרפואה ההיא היא בעצמות | כאשר תיוחס אליו מצד מה שהוא רופא אבל אם נמצא מה שבמקרה
לדבר | בזולת מה שבעצם כמו הענין בתנועה הסבובית לאלו היסודות שאינה להם בעצם בשום צד מה |
יחייבנו שנאמר שיהיה זה הדבר נמצא בעצם כלל האם נאמר בהמצא האדם בעל שש אצבעות או גבן
או תבלול בעינו שזה בהכרח ימצא לזולתו בטבע וגם כן אם נעלה המים בתנועה חוץ מן הטבע במרחק
החלזוני האם יחוייב מפני זה שתמצא זאת התנועה החלזונית לזולת המים בטבע אלא שזה אשר
אמרנוהו הוא ספק על | ההקדמה לא על מה שהוליד ממנה ארסטו. ובכלל היא בזה המקום צודקת
לסבה אשר זכרנו. ואולי ארסטו זה הוא כונתו לא שיחייב על הכללות שמה שהוא בלתי טבעי לדבר
ימצא טבעי לזולתו. **וגם כן הנה כמו שיאמר ארסטו לו היתה זאת התנועה הסבובית טבעית לאש**
ולאוויר עם היות התנועה למעלה להם גם כן טבעית הנה יהיה לדבר הפשוט שתי תנועות טבעיות
וכל אחת מהם תנגד התנועה אשר להם חוץ מן הטבע ותהיה אם כן לתנועה אשר להם חוץ מן הטבע
והיא התנועה למטה שתי תנועות הפכיות כל אחת מהם בתכלית המרחק לא מפני שכל אחת מהם
טבעית לזה הגשם. ואין לאומר שיאמר שאלו שתי התנועות ההפכיות לה האחת היא בתכלית המרחק
והאחרת אינה בתכלית המרחק ובזה הצד לא ימנע היות להפך יותר מהפך אחד וזה כי זה אמנם יצדק
אלו היתה התנועה הסבובית והתנועה אל המעלה מתחלפות בפחות וביותר לכד ויהיה מצד אחד בעינו
הפכיותם כאלו תאמר לא ימנע היות הצהוב והשחור הפכיים ללובן מצד השחרות אשר בצהוב אבל אין
החלוף אשר בתנועה הסבובית והתנועה אל המעלה על זה הצד כי התנועה אשר אל המעלה לא תיוחס
אל הסבובית ולא הסבובית לאשר אל המעלה וזה מבואר בנפשו ובהיות הענין כן הוא מבואר שיחוייב
אם הונחה התנועה הסבובית טבעית לאלו היסודות שיהיה להפך האחד יותר מהפך אחד וזה דבר

2 { הרפואה } הרפואה בר. | בעצמות | 2^פ. | מה 2^פ | במה 2^פ. || 3 { לדבר } <מה> 1^פ, 2^פ. | שאינה... בעצם | שאין לעצם 2^פ. ||
4 { יחייבנו } זה יחייבנו 1^פ, מל זה יחייבנו אל 2^פ. | שנאמר | שנאמר 1^פ. | האם | ואם בר. | שש | <ושש> 2^פ. | אצבעות | <או
שפע> 1^פ. || 5 { בעיני } בר. | וגם כן | וכן מל. | אם | אִם 2^פ. | נעלה | יעלה מל. | חוץ... הטבע | 2^פ. || 6 { לזולת } לזולתי 1^פ.
|| 7 { המקום } מל. || 8 { ואולי } ואולם בר. | זה הוא | זו היא 1^פ. | הוא | היתה 2^פ היא מל. | שיחייב | יחייב 1^פ. || 9 { ימצא }
שיהיה 1^פ. | הנה | מל. | ארסטו | ארסטו בר. | לו | לא מל. || 10 { ולאוויר } והאוויר מל. | להם | מהם בר. || 11 { אחת } אחד מל.
| מן הטבע 1^פ. | מהטבע 2^פ. | ותהיה | תהיה 1^פ. | ותהיה... הטבע 2^פ. || 12 { מהם } מהן 2^פ. | לא | לה 1^פ, 2^פ. | מהם 2^פ. | מהן
1^פ, 2^פ. || 13 { לה } לו 1^פ. || 14 { המרחק... זה } 1^פ. | אל | של מל. | המעלה | המעלה מל. | מתחלפות
מתחלפת מל. || 16 { הפכיותם } הפכיותם בר. | לא | שלא מל. | הצהוב והשחור | השחור והצהוב 1^פ. || 17 { אל } אל 2^פ. || 19 {
שיהיה | <הפך> מל. | האחד | 1^פ האחר מל. | דבר | <כבר> מל. .

9 { הנה } 2-8-13-25 | שיאמר | שא? 24 שאמ' 25 | לו | אילו מאת | זאת | 17-18 | זאת התנועה | התנועה הזאת
10-11-15-16-22 | טבעית | 14-18-26 | 10 { ולאוויר } ולאוויר מאת ולאוויר 16-18-26 | ולוהאוויר 22 | יהיה | יהיו מאת נמצא 16 היו 21.

9 { וגם } מאת: 7, 4, 10 { הנה } מאת: 5, 7.

התבאר המנעו במה שאחר הטבע . וגם כן הנה הגשם השמימי במה שהוא גשם טבעי פשוט אי אפשר לו מבלתי תנועה טבעית פשוטה ולפי שאין לו התנועה הישרה לא למעלה לפי שאין שם מקום ואלו היתה לו התנועה למעלה בטבע היה הטבע כבר נעשה לבטלה ולא למטה לפי שלא הרגישו אחד מחלקיו מתנועעים אל המטה בזה הזמן הארוך אשר הועתקו אלינו קורותיו וזה ממה שיורה שאין לו תנועה למטה ובהיות הענין כן הנה לא ישאר אלא שתהיה לו התנועה בסבוב טבעית. ואין לאומר 5 שיאמר שלו התנועה למטה אלא כי מפני שהיה נשוא על הכל היה קשתי כמו שיראה | בתנועת המים שהיא קשתית וזה יראה בנהרות ובחלקי הים המתנועעים לפעמים והיה זה כן מפני היותם נשואות על הארץ עם היות תנועת המים הטבעית אל המטה וזה שאם היה הענין כן היה מחוייב בחלקיו בזה הזמן הארוך שירד למטה וזה מה שלא הורגש כלל. ולפי שהתבאר מזה שאין לו תנועה זולת התנועה בסבוב הוא מבואר שאין לגרם השמימי התחלה הפכית למניע ולזה לא ישיגהו יגיעה 10 ולאות ועל זה הצד לבד היה אפשר | בזאת התנועה הנצחית אשר כבר התבאר שהוא מחוייב בה. וגם כן הנה הגשם הכדורי יותר שלם מן הגשם ישר המרחקים וזה שהכדור במה שהוא כדור הוא בעל תכלית בעצמותו אי אפשר בו התוספת ולא החסרון כמו שאי אפשר בעגולה התוספת והחסרון ואין 49 א

{1 התבאר] מבואר ¹⁵ | וגם כן] ע"כ ¹⁵ | השמימי] השמימי ¹⁵ | שהוא] ¹⁵ | 2] מבלתי] בלתי ¹⁵ | התנועה] תנועה ¹⁵ | 3] לן] לן ²⁵ | הרגישו] הרגישו ²⁵ | 4] המטה] הגבוה ¹⁵ | הזמן] בזמן ¹⁵ | אלינו] אליו ¹⁵ | 5] תנועה] התנועה ¹⁵ | הנה] ¹⁵ | בסבוב] הסבובית ²⁵ | 6] התנועה] התנועה ¹⁵ | בסבוב טבעית] ¹⁵ | כן] ²⁵ | שהיה] שהוא ²⁵ | קשתי] קשתי ²⁵ | 7] קשתית] קשתיית ¹⁵ | יראה] ¹⁵ | 8] עם] עם ²⁵ | הטבעית] ¹⁵ | 9] הזמן] ¹⁵ | זולת התנועה] ¹⁵ | הוא] הנה ²⁵ | לגרם] לו גרם ¹⁵ | השמימי] השמימי ¹⁵ | 11] הנצחית] הנצחית ¹⁵ | 13] בעצמותו] בעצמות ¹⁵ | בו] ¹⁵ | ולא החסרון] והחסרון ¹⁵ | כמו...והחסרון] ¹⁵ | בעגולה] בעגולה ¹⁵ .

{1 גשם] ¹⁴ | פשוט] ¹⁴ | מאת] ¹⁴ | אי] ¹⁴⁻¹ | אי אפשר] לא ימלט ²⁵⁻²⁴⁻¹⁷⁻¹¹⁻² > שיהיה ריק > ¹²⁻⁹ > לן > ²⁷ בנוסח הערבי הערוך לא בד {לא בך} = אין מנוס, אין מפלט. אי...2 תנועה] אי אפשר מתנועה ¹⁶ בנוסח הערבי הערוך לא בד له من حركة {לא בך לך מן חרקה} = אין מנוס לו מפני תנועה, אין ברירה לו אלא תנועה. || 2] ¹ | מאת] ¹⁶ | לו זה ²¹ | לו מבלתי] ²²⁻¹⁵⁻¹⁰ נוסח המשפט כאן בכתבי היד וזה לזה של הרלב"ג. | מבלתי תנועה] ¹³ | טבעית] ¹³⁻¹ | 5] לא...טבעית] הנה לו (27) בהכרח התנועה אשר (16) סביב האמצע ¹ | לאומר] לאחד ¹⁶ | לאומר ¹⁶ | 6] שלן] כי לו ¹⁶ | הנה הוא ²⁷ | התנועה למטה] אחת (אחד ¹⁴⁻¹³⁻⁵) מאלו התנועות הישרות ר"ל אל האמצע ¹⁶ | כי...שהיה] שהוא ¹⁶ | היה] הנה הוא ¹⁶ | קשתי] הכרחי ²²⁻¹⁵⁻¹⁰ | אנוס מוכרח ¹⁷ | קשתי אנוס מוכרחי ²⁷ | בנוסח הערבי הערוך ¹⁶ | קשתי] = כפוי || 8] שאם...הענין] ואילו (ולו ¹¹) היה זה ¹⁶ | מחוייב] אפשר ⁹ | בזה] ²⁰ | בזה הזמן] זמן ¹ | הזמן] החלד הזמן ²⁵⁻²⁴⁻¹²⁻⁵ | המן (2-24-25) החלק ²⁶⁻¹⁸⁻¹⁴⁻⁸ | החלד ¹⁶ | בנוסח הערבי הערוך ¹⁶ | אלה] = התקופה הממושכת. יתכן שהוספת "החלד" היא תרגום שאילה מוחלטת מערבית של המלה ¹⁶ | חלד] = "נצח, עד" שאינה תרגום מדויק ל ¹⁶ | אלה] | הארוך] ¹⁷ | 10] הוא מבואר] ולזה ¹⁶ | שאין...השמימי] אי (14) אפשר שתניח (שתניע ⁹ שנניח ¹⁶) בו ¹⁶ | הפכית] ¹⁶ | הפכית למניע] הפכית למניע כלל ¹⁶ | למניע] מהתנועה ²⁷ | 12] הנה] ¹ | הכדורי] העגול ²⁵⁻²⁴⁻²²⁻¹⁷⁻¹⁶⁻¹⁰⁻² | הכדור ¹²⁻⁵ | הבעל העגול ¹⁵ | הנה הוא ⁸ | בנוסח הערבי הערוך ¹⁶ | המסתדיר] = העגול. | הוא] כי היה ¹⁶ | 13] אי] ¹⁴ | בו] ⁸⁻²⁰ | ולא החסרון] והחסרון ¹⁶⁻¹³ | ולא חסרון] ²⁰ | ואין] ¹⁶ .

{1 וגם] מאת: 7,7 || 5] לא] מאת: 7,9 | ואין] מאת: 7,11 || 8] שאם] מאת: 7,12 || 10] הוא] מאת: 7,13 || 11] וגם] מאת: 7,13 || 12] הוא] מאת: 7,14 .

75א מל

הענין כן בגשם | הישר המרחקים כי הוא יקבל התכלית מזולתו ולזה כמו שאפשר בקו הישר התוספת כשימשך עוד וזה אל לא תכלית כן הענין בשטח אשר איננו עגול ולא כדורי וכן הענין בגשם. ולזה הוא מבואר שהגשם הישר המרחקים לא יהיה בעל תכלית בטבע אם לא יגביל תכליותיו הגשם הכדורי כמו שהקו הישר לא יהיה בעל תכלית בטבע אם לא יגביל תכליותיו העגולה וזה שהקוים 5 הישרים בעגולה לא יגיעו אל אי זה שעור הזדמן ובכלל גדול הקוים שימצא שם הוא הקו שיעבור על המרכז כמו שהתבאר בספר היסודות וכן גדול הקוים הישרים שיגיע מן המרכז תוך העגולה הוא הקו אשר אל המקיף ובזה הצד היו המעלה והמטה הפכים לפי שהם בתכלית המרחק ואם לא היה המעלה מוגבל בטבע לא היה המעלה הפך המטה אחר שכבר אפשר שיהיה שם מעלה יותר גדול מרחק מן המטה ממנו. ומכאן יראה שיחוייב הנחת גשם כדורי עגול ישים הכל בעל תכלית בעצמות ואם לא הונח 10 הענין כן יתחייב מה שאין תכלית לו לפי שהגשם הישר יתוסף בשימשך במרחקו אל מה שיתוסף או אם היה בעל תכלית יהיה זה במקרה כאלו תאמר מצד כלות החומר ואולם הגשם הכדורי אי אפשר לו ההמשך במרחקו כלל כי הוא שלם ההמשך בו וכאשר היה הגשם | הכדורי יותר שלם משאר 170ב¹

הגשמים הנה הוא קודם עליהם כי הוא מגביל שאר הגשמים ותנועתו | קודמת בהכרח על תנועתם לפי שהוא מבואר בנפשו שהגשם הקודם על הגשם במעלה ובשלמות ראוי שתהיינה תנועותיו קודמות 15 על תנועות האחר עם מה שהתבאר בספר השמע שהתנועה הסבובית היא הקודמת לשאר התנועות והיא סבתם והתנועה הקודמת על התנועות הטבעיות הפשוטות היא בהכרח טבעית פשוטה. אולם חיוב היותה טבעית כי לא יתכן שתהיה הבלתי טבעית קודמת לטבעית ואולם חיוב היותה פשוטה לפי שהתנועה המורכבת מאוחרת מן הפשוטה כל שכן שאינה קודמת עליה ובזה יחוייב שתהיה זאת התנועה לגשם פשוט טבעי ואולם היותו טבעי הוא מבואר ואולם חיוב היותו פשוט לפי שיחוייב מהיות

34ב²

1 {גשם} מל | התכלית | התכלית²⁷ || 2 {כשימשך} שימשך²⁹ בימשך מל | איננו אינו^{15, 29} מל | כדורי | כדורי²⁷ | עגול כדורי מל || 3 {לא} מל ^לא²⁷ בר | תכליותיו | תכליות¹⁵ || 4 {הישר} <המרחקים> מל | העגולה | ועגולה¹⁵ העגלה מל || 5 {בעגולה} בעגלה מל | יגיעו | יגיעו¹⁵ | אי | אי¹⁵ | גדול | גדול²⁷ | גבול בר | שיגיע | אשר יגיע²⁹ | העגולה | העגלה מל || 7 {אשר} <יכלה> מל | לא | לא²⁷ בר | היה | היה¹⁵ || 8 {מוגבל...המעלה} S¹⁵ | שם | שם²⁷ | מרחק | המרחק²⁹ || 9 {כדורי עגול} עגול כדורי^{15, 29} מל || 10 {תכלית לו} תכלית מל | הישר | אשר מל | אל...שיתוסף | אל מה שיתוסף²⁷ בר || 11 {כלות} כמות בר | לו | לו²⁷ || 12 {במרחקו} במרחקו מל | בו | בו²⁷ || 13 {הוא} מל | תנועתם | תנועתו מל || 14 {במעלה ובשלמות} במעלה ושלמות מל | תנועותיו | על¹⁵ || 15 {על} על¹⁵ | שהתבאר | <עוד>^{15, 29} מל | לשאר...הקודמת | לשאר¹⁶ הקודמת¹⁵ || 16 {אולם} אולם מל || 17 {הבלתי} הבלתי²⁹ | לטבעית | וואולם חיוב היותה טבעית כי לא יתכן שתהיה הבלתי טבעית קודמת לטבעית¹⁵ | היותה²⁷ בר || 18 {יחוייב} יחוייב¹⁵ || 19 {פשוט טבעי} טבעי פשוט^{15, 29} מל | ואולם¹ | שלם¹⁵ אולם חיוב²⁹ אולם מל | פשוט² | היותר פשוט¹⁵ | מהיות¹⁵ מל .

1 {הענין} מל | כן | כן²⁷ | בגשם | הגשם מאת גשם²⁷ | המרחקים | מאת | הוא | אמנם <מאת> || 10 {שאינ} ! <לו> || 11-13 מל | לו | מאת לו⁸⁻²⁵ || 11 {היה} היה⁹ היא²⁷ | בעל תכלית | התכלית מאת תכלית¹ | במקרה | מקרה⁸ || 12 {הכדורי} הסבובי¹⁶ || 13 {קודמת בהכרח} בהכרח קודמת¹⁶ || 16 {התנועות...הפשוטות} התנועה הטבעית הפשוטה¹¹ .

9 {ואם} מאת: 1,8 || 10 {יתחייב} מאת: 1,8 || 11 {אין} מאת: 1,8 || 12 {וכאשר} מאת: 1,8 || 13 {ותנועתו} מאת: 2,8 || 16 {והתנועה} מאת: 2,8

תנועתו קודמת על שאר התנועות שיהיה קודם על שאר הגשמים וכבר התבאר גם כן שהוא קודם על שאר הגשמים לפי שהוא יותר שלם מהם ולהם התכלית מצדו והגשם הקודם על הגשמים פשוטים אי אפשר שיהיה מורכב כי המורכב מאוחר מן הפשוט כל שכן שאיננו קודם. וראוי שתדע שהוא יקרא הנה היסודות גשמים ישרים המרחקים מצד חלקיהם והם אשר יורגשו מתנועעים בהם ואע"פ שהם בכללותם כדוריים והוא מבואר עוד שהגשם השמימי יותר אמתי בענין הכדוריות מאלו הגשמים וזה 5 כי הוא | גשם אחד לא ישתנה מצב חלקיו קצתם עם קצת ולא יפרד חלק מהם מהכל בשום עת אבל מהיסודות יפרדו חלקים תמיד ויבאו בו אם מצד הערוב אשר יקרה להם מצד התנועה השמימית או מצד שהם היום נפסדים בחלקיהם. והנה מבואר גם כן שזאת התנועה הסבובית אשר לגרם השמימי היא טבעית **כי מן השקר שתהיה כמו זאת התנועה אשר לא הורגשה נחה** ולא משתנת במהירות ובאיחור **בזה הזמן הארוך** אשר הועתקו אלינו קורותיו **מוכרחת** וזה כי התנועה המוכרחת אי אפשר 10 בה שתהיה | מתמדת אבל יחוייב שיהיה מציאותה על המעט ומציאות הטבעית על הרוב כל שכן עם מה שהתבאר בזאת התנועה שהיא נצחית. ובכלל אם היתה זאת התנועה הכרחית או מקרית כאלו תאמר התנועה היומית אשר נרגישה לכוכבי לכת היה בהכרח שיכלה הענין אל מתנועע בסבוב תנועה טבעית בזאת התנועה בעינה אשר יתנועעו בה אלו הגשמים בהכרח או במקרה ויתאמת גם כן זה הדרוש אלא שידמה שארסטו לא יודה באפשרות התמידות בתנועה המקרית או בהכרחית והוא בחיי מחוייב כאשר 15 היתה הסבה בזאת התנועה המקרית מתמדת כמו הענין בתנועת הגרמים השמימיים היומית אשר להם מצד זולתם שהיא להם במקרה איך שהונח הענין ר"ל הונחה זאת התנועה להם מצד הגלגל היומי או אם הונחה להם מצד הכל כמו שיאמר בן רשד הנה לא ימלט מפני זה שלא תהיה התנועה במקרה וזה כי הכל זולת החלק ובכלל איך מה שהיה הנה לא ימנע מתנועה הכרחית או המקרית אם היתה הסבה מתמדת והיחס אשר בו ישלם ההנעה מתמיד שלא יהיה אפשר בזאת התנועה התמידית אלא שיראה 20 שהוא מחוייב עם אלו התנאים שהתנינו. ויאמר בן רשד **שידמה שיהיה זה הבאור** האחרון אשר עשאו

ב 49

א171

1 { וכבר...הגשמים¹ [2 || S²⁵ || פשוטים] הפשוטים²⁵, מ^ל || 3 || כל] מכאן לקונה ארוכה ב^מ || 5 || בכללותם] בכללו הם¹⁵ | שהגשם] שהגרשם²⁵ || 6 || מצב] מצד¹⁵ | קצת] קצתם¹⁵ || 7 || או] אם¹⁵, 25 || 8 || נפסדים] ונפסדים¹⁵ | לגרם] לגשם¹⁵ || 9 || טבעית] טבעי¹⁵ || 10 || הועתקו] העתקו²⁵ | כי] בו¹⁵ || 11 || יחוייב] יאוייב¹⁵ || כל שכן] 25 || 13 || התנועה] בתנועה¹⁵ | נרגישה] נרגשה¹⁵ | אל] את¹⁵ || 15 || יודה] יורה²⁵ | בהכרחית] ההכרחית¹⁵, 25 || 16 || בזאת] הזאת¹⁵ || 18 || בן רשד] אבן רשד¹⁵ || 19 || זולת] הוא זולת¹⁵ | מתנועה הכרחית] בתנועה ההכרחית¹⁵, 25 || 20 || התמידית] התמידית¹⁵ | התמידות²⁵ || 21 || בן רשד] אבן רשד¹⁵ | שיהיה] 25 .

9 { כי] שהוא²⁵ כי הוא¹⁶ | השקר] הרחוק²⁵ בנוסח הערבי הערוך ל²⁵ = {אלשניע} = המגונה; נטיה אחרת של המלה: المشنع {אלמשנע} = מי שמביא ידיעה שאין לה אמת; الممتنع * {אלממתנע} = הנמנע. שתהיה] 25-24-2 || 25-24-2 || כמו] 14 | התנועה] 1 | הורגשה] <מעולם> מעולם¹⁴ | נחה] 12 || 10 || בזה הזמן] בזמן²⁵ מזה בזמן¹² | מוכרחת] מוכרח 26 || 21 || שידמה...הבאור] וזה הבאור¹⁷ (מבואר²⁴ באור²⁶) ידמה (ידומה 8-13-18-20-26) שיהיה מאת. שיהיה] 13=25.

9 {כי] מאת: 4,8 || 21 || שידמה] מאת: 5,8.

ארסטו הנה לבאר שתנועת הגרם השמימי היא טבעית **קרוב מן האמת אשר נגדר בספר המופת** והוא שאי אפשר לנו שנשער בחלופו בעת מן העתים ובוזה ידמה שיהיה האמות המגיע מזה הבאור למטה מן האמת ההוא מעט. **וממה שקדם יראה שהוא אינו לא כבד ולא קל** ר"ל ממה שקדם שאין לגרם השמימי תנועה ישרה כלל כשיחובר עם מה שיראה **מגדר הכבד והקל וזה כי הכבד הוא אשר** 5 **מדרכו שירד אל האמצע והקל הוא אשר מדרכו שיעלה מן האמצע** וזה הגדר הוא לקוח מצד התנועה. **וכבר יורשם גם כן** הכבד והקל מצד המנוחה וזה הרושם הוא היותר מורה על עצמות היסודות כי היתה המנוחה יותר | עצמית ליסודות מהתנועה והנה יורשם **הכבד בשהוא הדבר שדרכו שיעמוד תחת כל הגשמים המתנועעים** תנועה ישרה ונח תחתיהם **והקל הוא הדבר הצף למעלה מן הגשמים כולם** ר"ל שדרכו שינוח על כל הגשמים המתנועעים תנועה ישרה **וזה יראה במה שאחר זה על אופן יותר שלם כאשר חקרנו על טבעי הכבד והקל ובהיות הענין כן הוא מבואר שכל גרם** 10 **המתנועע אל האמצע או מן האמצע הוא בהכרח כבד או קל** | ר"ל שזאת ההקדמה מתהפכת כי כמו שצדק כי הקל או הכבד הוא מתנועע אל האמצע או מן האמצע כן יצדק הפוך זה והוא שהמתנועע מן האמצע או אל האמצע הוא בהכרח כבד או קל והיה זה כן לפי שהגדר יתהפך על הנגדר. ובהיות הענין כן ר"ל שאלו הגבולים מתהפכים במשא הנה מבואר ממה שנתבאר בספר ההקש שיצדק אמרנו שמה שאינו | מתנועע מן האמצע או אל האמצע אינו לא כבד ולא קל. אמר לוי: והנה מבואר שבזולת הפוך 15 **ההקדמה היתה זאת ההקדמה מבוארת ממנה לפי הפך הסותר ולזה לא אדע מה הועילה זאת ההקדמה לאבן רשד. ונשוב אל אשר היינו בו וכאשר חברנו אל זאת ההקדמה ההקדמה אשר אצלנו שהגרם השמימי אינו לא כבד ולא מתנועע לא אל המעלה ולא אל המטה יוליד בתמונה הראשונה שהגרם השמימי אינו לא כבד ולא קל** והיה זה כן לפי שזאת **ההקדמה הקטנה** והיא אמרנו שהגרם השמימי הוא בלתי מתנועע לא אל המעלה ולא אל המטה **היא העדרית כחה כח המחייבת כמו שהתבאר** 20

171ב¹⁵50א²⁵35א²⁵

1 {גדר] נברר¹⁵. || 2 {מן העתים] מהעתים²⁵. || 3 {לגרם] לגשם¹⁵. || 7 {ליסודות] >כי היתה המנוחה יותר עצמית ליסודות<¹⁵. || 9 {רל...הגשמים]²⁵. | המתנועעים] 10 || טבעי] טבעו¹⁵. | גרם] גדר²⁵. || 11 {או¹] גרם בר. | רל] 12 || שצדק] שיצדק¹⁵. | כי הקל] שהקל¹⁵. || 13 {או¹] הוא] האמצע<¹⁵. || 14 {כן] כך¹⁵. | שאלו] שאלה²⁵. | הנה] הוא¹⁵. | שנתבאר] שהתבאר¹⁵. || 15 {והנה] הוא¹⁵. || 16 {הסותר] סותר¹⁵. || ההקדמה³] ההרמה¹⁵. || 17 {לאבן רשד] לבן רשד²⁵. || 18 {אינו...ולא¹] הוא? ¹⁵. | לא...ולא¹] 25 || יוליד...המטה] 20המטה⁵¹. || 19 {לפי] ולפי⁷⁵: כאן ממשיך כ"י מהלמן לאחר לקונה ארוכה. | השמימי²] השמימי² מל. || 20 {המחייבת] המחייב²⁵.

1 {קרוב...האמת] מה שקרוב (מן הקרוב¹ מה שלמטה¹⁰⁻¹⁵⁻²²) מן האמת^{מאת} בנוסח הערבי הערוך: ما دون اليقين {מא דון אל־יִקִין} = "מה שמתחת לוֹדאות", או "קרוב אבל אינו נוגע בודאות". | נגדר] הוגבל^{מאת} נגדר¹⁰⁻¹⁵⁻²². || 3 {לא] מאת. || 4 {מגדר...והקל] ומגדר שניהם^{מאת}. | אשר...שירד] 5 || אשר...שיעלה] העולה^{מאת}. || 7 {שדרכו שיעמוד] הצולל^{מאת}. || 9 {וזה...שלם] והנה יראה זה על אופן יותר שלם במה שאחר^{מאת}. || 10 {טבעי...והקל] טבעיהם^{מאת}. | ובהיות הענין] וכאשר היה זה^{מאת}. | הוא...שכל] הנה כל^{מאת}. || 11 {המתנועע] מתנועע^{מאת}. || 18 {שהגרם השמימי] אם כן זה הגשם^{מאת}. || 20 {העדרית] נעדרת^{מאת}. | כמו] כפי מה^{מאת}.

3 {וממה] מאת: 4||.8,8 {מגדר] מאת: 6||.8,8 {וכבר] מאת: 7||.9,8 {הכבד] מאת: 8||.9,8 {והקל] מאת: 9||.10,8 {וזה] מאת: 18||.10,8 {שהגרם] מאת: 19||.1,9 {ההקדמה] מאת: 20||.1,9 {היא] מאת: 2,9.

בספר המליצה. וזה שהגבול האמצעי לפי מה שתראה הנה אמרנו אינו מתנועע לא אל המעלה ולא אל המטה וזה הגבול האמצעי חויב לקצה הקטן בזאת ההקדמה הקטנה. אמר לוי: והנני תמה אם יחשוב אבן רשד שתוליד ההקדמה שנאמר בה שכל גרם מתנועע אל האמצע או מן האמצע הוא כבד או קל כשתחובר עמה ההקדמה הקטנה הנאמר בה שהגרם השמימי הוא בלתי מתנועע אל האמצע אמרנו שהגרם השמימי לא כבד ולא קל | וזה שהוא מבואר שאם היתה הקטנה העדרית הנה אין הגבול 5 האמצעי אחד כי הוא בהקדמה הקטנה שם בלתי נשלם ובהקדמה הגדולה שם נשלם. | והנה מבואר שהשם הבלתי נשלם זולת השם הנשלם והנה מבואר שלא יוליד מה שאין הגבול האמצעי אחד וזה יתבאר עוד מן החמרים כשנאמר כל סוס הוא בלתי מדבר וכל מדבר חי ולא יחוייב מפני זה שיהיה כל סוס בלתי חי ואם היתה הקטנה שוללת ואז יהיה הגבול האמצעי אחד הוא מבואר שלא יוליד בתמונה הראשונה מה שהקטנה שוללת ואם הביא בן רשד זאת ההקדמה לבאר ממנה ההקדמה אשר חברנו 10 אנחנו אל ההקדמה הקטנה והיא אמרנו שמה שאינו מתנועע מן האמצע ואל האמצע אינו לא כבד ולא קל הוא מבואר כמו שזכרנו שלא תצטרך זאת ההקדמה אשר הביאה אבן רשד לבאר זה. וידמה לנו שזה טעות נפל בספרים ולשון אבן רשד בזאת ההקדמה ראוי שיהיה שכל גרם כבד או קל הוא בהכרח מתנועע אל האמצע או מן האמצע ואחר יתחייב ממנה לפי הפך הסותר ההקדמה אשר זכרנו ויוליד הדרוש כשחובר עם ההקדמה הקטנה. ונשוב אל אשר היינו בו מהביאור. והנה יראה גם כן מענין זה 15 הגרם השמימי שהוא בלתי משתנה בעצם ולא בכמה ולא באיך ההפעלותי והוא הסוג מסוגי | האיכות אשר ימצא בו השנוי כמו שהתבאר בשביעי מספר השמע וזה יתבאר כשיתבאר שהגרם השמימי **אין לו הפך** ולזה נבאר תחלה שהגרם השמימי אין לו הפך. **וזה כי הוא אלו היה לו הפך היתה בכאן בהכרח תנועה מתהפכת לתנועתו** וזה שכבר יראה בגשמים ההפכיים שתנועותיהם מתהפכות כאלו תאמר האש זה ארץ ואמנם היה זה כן לפי שהגשמים הפשוטים ההפכיים בטבעם יחוייב שיהיה התחלת 20

{1 הנה] הוא ^{2פ} היא מל || {2 הגבול] שהגבול ^{2פ} | חויב] חויב ^{2פ} | בזאת ההקדמה] בהקדמה ^{2פ} | הקטנה] מל || {3 אבן רשד] בן רשד ^{2פ}, מל | שתוליד] שמוליד ^{1פ} | שנאמר] הנאמר מל | בה שכל] בו כל ^{1פ} || {4 כשתחובר] כשחובר ^{2פ} | ההקדמה] הקדמה ^{2פ} | הנאמר] הנאמרת מל | השמימי] השמימי מל | אל האמצע] מן האמצע או אל האמצע מל | האמצע] <או מן האמצע> ^{2פ} || {5 השמימי] השמימי מל || {6 הוא בהקדמה] הנה ההקדמה ^{1פ} | ובהקדמה] וההקדמה ^{1פ} | והנה] והוא ^{2פ}, מל || {7 והנה] והוא ^{1פ}, ^{2פ}, מל || {8 מפני] מל || {9 חי] מל || {10 בן רשד] אבן ל רשד ^{1פ} | אבן רשד מל || {11 והיא] והוא ^{1פ}, ^{2פ}, מל | ואל] או אל ^{1פ}, ^{2פ}, מל || {12 הוא] הנה ^{1פ} | אבן רשד] ארסטו אבן רשד ^{1פ} | בן רשד ^{2פ} || {13 אבן רשד] בן רשד ^{2פ} || {14 לפי] לזה ^{1פ} | הפך] הפוך מל | אשר זכרנו] שזכרנו מל | ויוליד] ויולד מל || {15 כשתחובר] כשחובר ^{2פ} | אשר היינו] מה שהיינו ^{2פ}, ^{1פ} | והנה יראה] והוא מל | יראה] ידמה ^{1פ} || {16 הגרם] הגשם ^{1פ} | השמימי] השמימי ^{2פ}, ^{1פ} | משתנה] משתי? \משתנה מל | ההפעלותי] ההפעלתי מל || {17 שהתבאר] שיתבאר ^{2פ} | כשיתבאר] כשיתבאר ^{2פ} | השמימי] השמימי מל || {18 ולזה...הפך] ^{S2פ}, ^{S2פ} || {19 מתהפכת] מתהפך מל | יראה] ימצא ^{1פ} יראנו \יראה מל || {20 זה ארץ] והארץ ^{2פ}, מל | שהגשמים] שהשמים ^{2פ} | הפשוטים] ^{2פ}.

{1 המליצה] אלעיברה מאת.

{17 אין] מאת: 9,9 || {18 וזה] מאת: 9,9.

התנועה באחד מהם הפכי להתחלת התנועה באחר וזה כי הטבע הוא התחלת התנועה והתנועות ההפכיות אמנם תמצאנה לגשמים מצד מה שהם מתנועעים תנועה ישרה וזה שהמקומות המתהפכים באנה הם אשר המרחק ביניהם תכלית המרחק עד שלא ימצא למקומות מרחק יותר רחוק ממנו וזה כמו | שקדם ממאמרינו בספר השמע אמנם ימצא לקו הישר מצד מה שהוא ישר ר"ל שימצאו בו שתי קצוות הם בתכלית המרחק מצד מה שהם שתי קצוות גודל ישר ואי אפשר שימצאו לגודל הקשתי שתי קצוות הם בתכלית המרחק מצד מה שהם שתי קצוות גודל קשתי וזה שכבר יוצאו בין כל שתי נקודות יונחו מתהפכות קוים קשתיים אין תכלית להם ולזה לא ימצא בין אלו הנקודות בענינם המרחק הקשתי היותר רחוק ביניהם כל שכן שלא ימצאו שם שתי נקודות הם בתכלית המרחק לפי המרחק הקשתי אשר ביניהם ודמיון זה שנניח שתי נקודות ב' ג' ונציעם מתהפכות מצד המרחק הקשתי אשר ביניהם וכבר אפשר שנוציא מב' אל ג' קוים קשתיים אין תכלית להם וזה אמנם יהיה כשיעלה מקום המרכז אשר עליו תרשם העגולה אשר זאת הקשת חלק ממנה והוא מבואר כאשר תנהג המנהג הזה כבר אפשר שנקוה קוים קשתיים אין תכלית להם המקיף להם יותר גדול מהמוקף ולזה לא ימצא המרחק היותר גדול ואם תהפך נקודת ג' לנקודת ב' מצד המרחקים הקשתיים אשר ביניהם תהיה ג' הפך לב' מצד כל אחד מאלו הקוים ויהיה אם כן | ההפך לו הפך יותר מאחד וכי זה המרחק הקשתי זולת זה המרחק הקשתי ובכלל יהיו להפך האחד הפכים אין תכלית למספרם וזה כי העמידה בב' יקבילה התנועה אל ג' באחד אחד מהם מאלו המרחקים וזה כי כבר נראה המנעו בחכמת האלהות ר"ל שיהיה להפך האחד יותר מהפך אחד. ובהיות הענין כן הוא מבואר שאם

172ב¹76א^מ

1 { התנועה³ } התנועות¹⁵ || 2 { תמצאנה } תמצאנו^{מל} | ישרה^{מל} <נחה>^{מל} || 4 { ממאמרינו } ממאמרנו¹⁵ ממאמרנו^{מל} | שהוא...5מ⁵ || 5 { שימצאו } שימצאו¹⁵ || 6 { הקשתי } הקשתי²⁵ | גודל^{מל} <ישר ואי אפשר>¹⁵ | קשתי^{מל} | קשתי²⁵ | יוצאו^{מל} | ימצאו¹⁵ || 7 { כל } שכל^{מל} | יונחו^{מל} || 8 { בעינים } בעינים^{מל} | הקשתי^{מל} | הקשתי^{מל} | ימצאו^{מל} | ימצא^{מל} | שם^{מל} || 9 { המרחק הקשתי } אשר¹⁵ | אשר^{מל} | ודמיון^{מל} | שתי נקודות^{מל} || 10 { הקשתי } הקשתי^{מל} || 11 { כשיעלה } כשיעלה²⁵ | תרשם¹⁵ | תרשם^{מל} | העגולה^{מל} || 12 { כאשר } שכאשר^{מל} | שנקוה^{מל} | שנקנה בר^{מל} | קוים²⁵ | להם²⁵ | מהם^{15,25} || 13 { ואם } ואיך^{מל} | נקודת^{מל} | נקודות^{מל} | המרחקים^{מל} | הקוים | המרחקים²⁵ || 14 { ההפך } <לא>¹⁵ | לו...15מאחד^{מל} | לא יותר מהפך אחד^{מל} | הפך...2...15מאחד^{מל} | יותר מהפך אחד^{15,25} || 15 { וכי } כי^{15,25} | הקשתי¹ | הקשתי בר^{מל} | יהיו^{מל} | יהיה^{מל} | הפכים^{מל} || 16 { העמידה } העמידו^{מל} | בב'^{מל} | בר^{מל} | מהם^{15,25} .

3 { המרחק } הרוחק מאת || 6 { שכבר יוצאו } שהוא אפשר שיוציא מאת | בין כל | מכל מאת || 7 { מתהפכות } מתהפכים מאת | קשתיים | מעוקמים מאת | ולזה לא | ולא מאת | בין...הנקודות | בהם מאת || 8 { המרחק הקשתי } מרחק מאת | היותר יותר מאת || 10 { שנוציא } ויוציא מאת | קשתיים | עקומים מאת || 13 { נקודת } נקודת מאת | המרחקים הקשתיים | הקוים העקומים מאת || 14 { ויהיה } היה מאת | הפך...2...15מאחד | יותר מהפך אחד מאת || 15 { יהיו } יהיה לה מאת || 16 { למספרם } להם מאת || 17 { ובהיות...כן } וכאשר היה זה כן מאת | שאם | הנה אם מאת .

2 { המתהפכים } מאת : 3 || 11,9 { מרחק } מאת : 4 || 1,10 { אמנם } מאת : 6 || 1,10 { וזה } מאת : 9 || 2,10 { ודמיון } מאת : 4,10 || 10 { שנוציא } מאת : 4,10 || 13 { ואם } מאת : 4,10 || 14 { ויהיה } מאת : 5,10 || 15 { יהיו } מאת : 5,10 || 16 { וזה } מאת : 6,10 || 17 { ובהיות } מאת : 6,10 .

היו שתי נקודות ב"ג מתהפכות | שהם מתהפכות מצד מה שהם שתי קצות מרחק ישר כי המרחק הישר אשר ביניהם הוא אחד לבד ובכלל הוא הקו היותר קצר שאפשר הנעתו ביניהם ולזה היה זה הקו מדת המרחק בין אלו הנקודות באמת כי המדה במה שהיא מדה זה דרכה כמו שקדם המאמר בזה בספר השמע. ושוה במה שקדם מהקוים הקשתיים הונח המרחק הקשתי אשר בין נקודות ב' וג' קשת מעגולה ר"ל יותר מחצי עגולה או פחות או חצי עגולה ואע"פ שהוא מבואר שלא יוציא בין נקודות 5 ב' וג' | קו קשתי הוא חצי עגולה אלא אחד אין לאומר שיאמר שהקבלת ב' לג' תהיה מצד הקו הקשתי אשר ביניהם | שהוא חצי עגולה והוא אחד לבד ויוסר בזה הספק הקודם. וזה שאם היה ב' מקביל לג' מצד זה המרחק כל שכן שיהיה מקביל לו מצד מרחק אחר קשתי יותר גדול ממנו וזה מבואר בנפשו. ועוד שאם היה מקביל ב' לג' על זה הצד יהיה זה מפני שהם בתכלית המרחק כאלו תאמר שחצי העגול אשר מב' לג' הוא חצי העגול היותר גדול שיגיע במה שבין שתי אלו הנקודות. ולפי שהוא מבואר שאין בין חצי העגול הזה לקשתות ההם יחס ר"ל בין חצי העגולים ההם כי היחס אמנם יהיה בין הדברים המתדבקים בשווי ולא ידבק בשווי חלק מהקשתות ההם על חלק מחצי העגול הזה הוא מבואר שאין ראוי שיאמר שזה החצי עגול הוא היותר גדול שיהיה אפשר הגעתו במה שבין שתי אלו הנקודות. ולזה יראה שההתנגדות בין אלו הנקודות אם היה שם התנגדות אמנם יהיה מצד המרחק הישר כי בו אפשר שיאמר שהוא המרחק הישר היותר גדול שיפול במה שבין שתי אלו הנקודות. ובכלל אם היה לגרם השמימי הפך הנה יחוייב שיהיה הפכו אם גרם מתנועע תנועה ישרה אם גרם אחר מתנועע תנועה סבובית להפך הצד אשר יתנועע זה כאלו תאמר שזה יתנועע ממערב למזרח והאחר יתנועע ממזרח למערב. וכאשר התבאר שאין אחד מאלו הפכי לו הוא מבואר שיחוייב שאין לגרם השמימי הפך. וזה אמנם יתבאר כפי מה שאומרים אם היה הגרם המתנועע תנועה ישרה הפכי לגרם המתנועע בסבוב היה מחוייב שתהיינה תנועותיהם הפכיות והתנועות ההפכיות במקום אמנם

25 ב35

173א¹51א^ב

1 { קצות } קצוות 25, מל. || 2 { הישר } 25. || אשר 15, מל. | שאפשר | <לעשות> 15. | הנעתו | הגעתו 25, מל. | ולזה 17 || 3 { בזה } 25, מל. || 4 { ושוה } ושנה 25, מל. || 5 { מעגולה } מעגלה 25, מל. | יותר 25. | עגולה 1 | עגולה 2 | עגלה 25, מל. | יוציא 25. | נקודות 25. | נקודת 15. || 6 { קשתי } קשתי 25, מל. | עגולה 25, מל. | ב' 25, מל. | ב' לג' 15, מל. || 7 { קשתי } הקשתי 25. | עגולה 25, מל. | עגלה 25, מל. || 8 { לג'...מקביל } 15, מל. | שיהיה 25, מל. | קשתי 25, מל. | קשתי 25, מל. || 9 { מקביל ב' } מקביל 25, מל. | זה 25, מל. | בתכלית 25, מל. | מפני תכלית 25, מל. || 11 { שאין } <יחס> 25, מל. | יחס 25, מל. | חצי 25, מל. || 12 { בשווי } 25, מל. | מחצי 25, מל. | חצי 25, מל. || 13 { עגול } העגול 25, מל. || 15 { שיאמר } שיאמת 15, מל. | הישר 25, מל. || 16 { השמימי } השמימי 25, מל. | גרם 1 | גרע 25, מל. | מתנועע...גרם 25, מל. || 17 { ממערב למזרח } ממזרח למערב 25, מל. || 18 { יתנועע...למערב } מתנועע למזרח 25, מל. | התבאר 25, מל. | יתבאר 25, מל. || 19 { השמימי } השמימי 25, מל. | וזה 25, מל. | שאומרים 25, מל. | הגרם...הפכי 25, מל. || 20 { לגרם המתנועע } לגרם מתנועע 25, מל. | בסבוב 25, מל. | תנועותיהם 25, מל. | תנועותם 25, מל.

1 { מתהפכות } מתהפכים 25, מל. | שהם 15, מל. | אמנם 25, מל. | מתהפכות 25, מל. | יתהפכו 25, מל. || 4 { הונח...הקשתי } הנחת הקו העקום 25, מל. | בין נקודות 25, מל. | מן 25, מל. || 5 { ואע"פ } ואם 25, מל. | שלא יוציא 25, מל. | היה בלתי אפשר שיוצא 25, מל. || 6 { קו...אחד } יותר מקשת אחת והוא חצי עגולה 25, מל. || 20 { ההפכיות } המתהפכות 25, מל.

1 { ב'ג' } מאת: 7,10 || 4 { ושוה } מאת: 8,10 || 5 { או' } מאת: 8,10 || 8,10 || 20 { והתנועות } מאת: 10,12.

ימצאו מצד התהפכות המקומות ר"ל המעלה והמטה. וזה כשתהיינה התנועות הפכיות במה שממנו
 ובמה שאליו כמו שהתבאר בספר הקודם. ובהיות הענין כן הוא מבואר שאין בין התנועה הסבובית
 והתנועה הישרה הקבלה. ואין ראוי שיחשב שיהיה הכדור הוא המעלה ומזה הצד תהיה ביניהם הקבלה
 מה כי אין הגרם השמימי הוא המעלה אבל הוא פועל לו. רצוני שאם לא ימצא הגרם המתנועע |
 173ב¹⁵
 173ב¹⁵ בסבוב לא ימצא שם מעלה ולא מטה כי המטה הוא מרכזו והמעלה הוא תכלית הקו הישר המגיע אליו
 ממרכזו וזה הקו | הישר יכלה בקבובו ולזה יהיה המעלה גבנינות הגשם המתנועע תנועה ישרה אשר
 עליו יסבוב ולפי שאין מקום זה הגרם מעלה ולא מטה וזה מבואר עוד מתנועתו וזה שאם היה מקומו
 המעלה היה קל ואם היה מקומו המטה היה כבד הוא מבואר שאין בינו ובין הגשם המתנועע תנועה
 ישרה שום צד מההקבלה. ואין ראוי שיסופק על זה מה שנאמר במקום הגרם השמימי שהוא גבנונית
 10 הגשם הנח אשר עליו יסבוב כאלו תאמר גבנונית האש ולפי שהיה האש הוא במקום המעלה יהיה מקום
 הגרם השמימי המעלה וזה שכבר התבאר שם שהמקום נאמר בגשם המתנועע תנועה ישרה ובגשם
 המתנועע בסבוב בשתוף השם. ובכלל אם היה הגרם השמימי במקום הוא במקרה כמו שהתבאר בספר
 השמע. ואפשר שיתבאר ממה שנאמר בכאן שהגרם השמימי פועל המעלה והמטה שאין לגרם
 השמימי הפך וזה שסבת ההפכיות הוא המעלה והמטה אם כן זה הגרם הוא | סבת ההפכיות ומי שהוא
 15 סבת ההפכיות יחוייב שלא יהיה לו הפכיות שאם כן הלך הענין אל בלתי תכלית ולזה מה שיחוייב שלא
 יהיה לגרם השמימי הפך. וזה המופת מצאנוהו בבאור בן רשד לזה הספר. ואפשר שלזה כוין בן רשד
 הנה באמרו אבל הגרם השמימי פועל המעלה והמטה. **וגם כן אם היתה התנועה הישרה הפכית
 לסבובית עם שהישרה הפכית לישרה** כאשר תהיה אחת מהם אל המעלה והאחרת מן המעלה הוא

51ב¹⁵

{1 התהפכות] ההתהפכות מל. || 3] הוא] ההוא מל. || 4] השמימי] השמימי פ¹, 2⁵ השמימי מל. || הוא¹] ב. || לו] המעלה
 פ¹. || רצוני] ר"ל פ¹, 2⁵. || 5] הוא תכלית] >הוא תכלית< מל. || 6] ולזה] ולא פ¹. || גבנינות] גבנונית פ¹, 2⁵. || 8] מקומו]
 ב. || הוא] הנה פ¹. || 9] מההקבלה] ההקבלה פ¹ מהקבלה מל. || ראוי] מל. || שיסופק] שיספק ב. || מה] ממה מל. || הגרם]
 גרם ב. פ¹. || השמימי] השמימי פ¹. || גבנונית] גבנונית מל. || 10] גבנונית] גבנונית מל. || הוא] ב. || 11] השמימי]
 השמימי מל. || שכבר] כבר מל. || המתנועע] התנועע ב. || 12] היה] מל. || השמימי] השמימי מל. || 13] השמימי]
 השמימי מל. || המעלה והמטה] המטה מל. || 14] השמימי] השמימי ב. || השמימי מל. || וזה] זה מל. || והמטה] >שאיך< פ¹
 >וזה הגרם הוא סבת המעלה והמטה< מל. || זה] זה א' זה ב. || 15] ההפכיות] כהפכיות פ¹. || הלך] ילך פ¹. || הענין] מל. ||
 תכלית] בעל תכלית פ¹. || ולזה...16 הפך] 2⁵. || 16] השמימי] השמימי פ¹. || המופת] הביאור המופת פ¹. || בן רשד¹] אבן
 רשד פ¹, מל. || לזה הספר] לספר השמע הזה פ¹. || שלזה] שאל זה פ¹, 2⁵. || שאליו מל. || כוין] כוין פ¹, 2⁵. || כוין מל. || בן רשד²] אבן
 רשד פ¹, מל. || 17] הנה] מל. || השמימי] השמימי מל. || וגם] וזה גם מל. || כן] כן פ¹. || היתה] פ¹. || הישרה] ב. || הישרית פ¹
 || 18] לסבובית] לתנועה הסבובית פ¹. || עם] אם פ¹. || שהישרה] שהישרה ב. || מהם] מהן פ¹, 2⁵.

{1 התהפכות המקומות] המקום המתהפך מאת. || ר"ל] אשר הוא מאת. || 4] אין...לו] ואין בין מקום הכדור והמעלה והמטה
 התהפכות אבל הגדור הוא הפועל המעלה והמטה מאת. || 17] היתה...18 לסבובית] תהיה הפך התנועה הסבובית התנועה
 הישרה מאת. || 18] הפכית לישרה] תהיה הפך התנועה הישרה מאת.

{4 אין] מאת: 10, 13, || 17] וגם: 10, 14.

מבואר שתהיה לתנועה הישרה שתי תנועות הפכיות כל אחת מהם ממנה בתכלית המרחק וזה כבר התבאר שהוא שקר כי לא ימצא במין אחד מההפכיות בתכלית המרחק יותר מאחד. והנה יתבאר זה בפילוסופיא הראשונה החוקרת בנמצא במה שהוא נמצא אבל עשותנו הנה זה הבאר הוא על צד הפתיחה עד שיתבאר במקומו | כי אין לבעל המלאכה שיבאר מה שהוא | בלתי מיוחס באורו למלאכתו אבל יניחהו על צד הפתיחה על שנשלם באורו במלאכה המיוחס לה וממנה יקבלהו כמו 5 שהתבאר בספר המופת. ואולם אם הנחנו כי הגרם המתנועע בסבוב הוא הפכי לגרם המתנועע בסבוב מפני חלוף צדדי התנועה הנה זה גם כן נמנע כי שני ההפכים ראוי עם שהם משתנים במהות והצורה שיהיו בתכלית ההשתנות ולזה אין האש הפכי למים ואם האחד קל והאחר כבד אבל האש הפכי לארץ לפי שהאחד בתכלית הקלות והאחר בתכלית הכבדות. והוא מבואר שהמתנועעים בסבוב אינם משתנים במהות וצורה זה לזה כי כל אחד מהם לא קל ולא כבד כמו שהתבאר מענין 10 המתנועע בסבוב כל שכן שאינם בתכלית ההשתנות ולזה מה שיאמר ארסטו שהוא אלו היתה התנועה הסבובית תהפך התנועה הסבובית מפני צדדי התנועה ר"ל שזה מתנועע אל המזרח וזה אל המערב כמו הענין בתנועה היומית עם שאר התנועות אשר לכוכבי לכת ולכוכבי שבת היה הטבע כבר נעשה לבטלה. והמשל שהמתנועע מהמזרח למערב מניע בתנועתו כל הגלגלים אשר תחתיו על שהם ככללם איש אחד ואם יתנועעו הם להפך הצד ההוא על שתנועתם זאת הפכית לתנועה אשר להם 15 מהגלגל היומי הוא מבואר שהתנועות ההפכיות כאשר יתנועע בהם הדבר | האחד בעינו תפסיד האחת מהאחרת בכמו שעור זאת התנועה. משל זה שיתנועע הלבן מהלובן אל השחרות באמצעות התנועעו אל הירוקות עוד השתנה מהשחרות אל הירוקות הוא מבואר שהתנועה מהשחרות אל הירוקות תפסיד מהתנועה הראשונה התנועה מהירוקות אל השחרות ולא תשאר אלא התנועה מהלובן אל הירוקות ולזה תהיה תנועתו מהירוקות אל השחרות לבטלה. וכן יתבאר הנה שיחויב שיהיה מהתנועה היומית לבטלה 20

174א¹36א²77א⁷

1 { שתהיה } שתהיינה ^{1, 2, 3} מל. | מהם] מהן ^{1, 2, 3} מל. | וזה כבר] וזוה שכבר ¹ || 2 { כי לא } שלא ² | מההפכיות] מן ההפכיות ^{2, 3} מל. || 3 { בנמצא } בתמצא ² | עשותנו] עשאונו ¹ | הנה] כן || 4 { במקומו] במקומה ² || 5 { הפתיחה] ההנחה והפתיחה ¹ | המיוחס לה] || 6 { הוא] יהיה ^{1, 2, 3} מל. || 7 { בסבוב] <יהיה הפכי לג"ד> ¹ | נמנע] תמנע ² | כי שני] בשני ¹ || 10 { וצורה] הצורה ² | כי] כן ² | מהם] <הוא> ² || 11 { אלו] לו ² || 12 { תהפך] תהפך ² | תהפך...הסבובית²] || 13 { שזה] שזה ¹ | וזה...המערב] || 13 { שבת] שבת ¹ || 14 { מהמזרח] ממזרח ^{1, 2, 3} מל. | מניע] מצע ¹ | על] עד ¹ || 15 { לתנועה] <אחרת ההיא> ¹ || 16 { שהתנועות] שתנועות ² | תפסיד] הפסיד ² || 17 { בכמו] כמו ² | התנועעו] התנועה ² || 18 { עוד...הירוקות³] מהשחרות¹] || 19 { אל השחרות] אל אלא ² || 20 { לבטלה²] <וכן יתבאר> ¹ .

1 { שתהיה...הפכיות] היה ההפך לו יותר מהפך אחד ^{מא}. | וזה...שקר] ויורה על המנע זה גדר שניהם ^{מא}. || 2 { כי...מאחד] ואי אפשר שיהיה אשר בתכלית יותר מאחד ^{מא}. || 3 { בפילוסופיא...נמצא] עם החקירה על הנמצא במה שהוא נמצא וזה בפילוסופיא הראשונה ^{מא}. | הנה...הבאר] אותו אמנם ^{מא}. || 5 { כמו] כפי מה ^{מא}. || 6 { המתנועע בסבוב] העגול ^{מא}. | הוא...7 בסבוב] יהיה הפך הגרם העגול ^{מא}. || 7 { מפני...התנועה] כאשר היה אחד משניהם יתנועע אל הפך הצד אשר יתנועע אליו האחר ^{מא}. | ההפכים] המתהפכים ^{מא}.

1 { שתהיה] מאת: 10, 15. | וזה] מאת: 10, 15. || 2 { כי] מאת: 11, 1. || 5 { כמו] מאת: 11, 3. || 7 { הנה] מאת: 11, 5. || 11 { ולזה] מאת: 11, 8. || 13 { היה] מאת: 11, 9.

בכמו שעור התנועה ההפכית לה ויהיה הטבע לבטלה **כי הדבר לא יפסיד עצמו** ר"ל שלא יתכן שישתדל | לעשות דבר מה כדי שיפסידהו אחר צאתו לפועל או בעת צאתו לפועל כי כל פועל הוא לתכלית מה ולזה יהיה זה הפועל לבטלה **כמו שהלבוש אם נעשה ואין לו לובש היה מציאותו לבטלה** כן מה שנפסד מהתנועה מצד הפכה יהיה לבטלה. ואולם כאשר נניח אלו התנועות | בלתי הפכיות לא יחוייב זה הבטל כי כבר ישאר רושם כל אחת מהתנועות מפני שהם על קטבים מתחלפים ואין דרך לומר שכבר היה יותר נאות אל הטבע שתהיה התנועה היומית יותר מאוחרת מעט בכמו שעור התנועה אשר להפך הצד כי אין אחת מאלו התנועות מונעת הדבר ההוא בעינו אשר חדשהו התנועה האחרת אחר שהם על קטבים מתחלפים כן ידמה שיהיה הבאור בזה הנה לפי מה שהקדים אבן רשד מהמשל מהתנגדות התנועה היומית לתנועת הכוכבים המיוחדת. ואולם בבאורו לזה הספר דרך אחרת יותר נאות בזה ואפשר שאליו היתה הכונה הנה. והוא כי ארסטו יראה שאם היתה התנועה הסבובית הפכית לתנועה הסבובית הנה מפני שכל הגרמים השמימיים המתנועעים בסבוב הם אחד במין כמו שהתבאר היה בלתי אפשר שימצא איש אחד מהם מתנועע באחת התנועות והאחר בתנועה ההפכית לה עד שיהיה כלל זה האיש הפכי לכלל האיש ההוא וזה שהם יחד ממין אחד הנה לא ישאר אלא שיהיה זה התנגדות בין קצת חלקי איש מהם לקצת חלקי איש אחר ומזה יחוייב במעט עיון שיהיה קצת חלקי זה האיש בעינו בתנועה הפכית לקצת חלקיו לפי שהאחדים במין יחוייב שיהיו מתדמים ולזה יהיה בכל אחד מהאישים חלקים להם תנועה אחת מאלו התנועות וחלקים להם בטבע התנועה ההפכית ואם לא היו החלקים אשר להם התנועה האחת בטבע גוברים על החלקים אשר להם התנועה האחרת לא תהיה בכאן תנועה כלל ויהיה הטבע בכל אחד מהחלקים לבטלה ואם היו קצתם גוברים יהיה הגרם ההוא מתנועע באותה התנועה ויהיה טבע החלקים הנשארים לבטלה. **וכאשר נראה מאלו הבאורים כי זה הגרם העגול אין לו הפך נשוב לבאר מה | שכוננו באורו והוא כי הגרם השמימי בלתי משתנה בעצם ולא בכמה ולא באיך ואולם חלקיו ישתנו באנה ומזה הצד נכנס בגשמים הטבעיים או נאמר שהוא בכללו משתנה במצביו כמו שיאמר בן סיני והוא היותר נאות אצלנו וזה כי חלקיו אינם מתנועעים אלא**

1 {שעור} השיעור¹⁵. | ויהיה...לבטלה^{מל}. | יתכן^{מל} | יתכן^{מל} | דבר^{מל}. | צאתו¹ | שיצא¹⁵. || 3 {ולזה} ולא¹⁵ | היה¹ | הנה²⁵ || 4 {נניח} | נניח¹⁵ | יניח¹⁵ | אלון¹⁵ | לא¹⁵ || 5 {הבטל} | הבטול^{מל} | על^{מל} || 6 {היה יותר} | הוא^{מל} || 7 {מונעת} | מונעות^{מל} | ההוא^{מל} | חדשהו^{מל} | חדשהו²⁵ || 8 {ידמה} | יראה¹⁵ | הבאור בזה¹⁵ | בזה¹⁵ | אבן רשד^{מל} | בן רשד²⁵ || 9 {דרך} | דרך²⁵ <דרך>²⁵ || 10 {התנועה הסבובית} | תנועה סבובית^{מל} || 11 {הפכית...הסבובית} | הפכית לתנועה ס[בובית]^{מל} | הנה^{מל} | הוא^{מל} | השמימיים^{15, 25, מל} || 12 {שהתבאר} | שקדם והתבאר¹⁵ | אחד^{15, 25, מל} | התנועות^{15, 25, מל} | מהתנועות^{15, 25, מל} | והאחר¹⁵ | והאחת¹⁵ | לה¹⁵ | <על>¹⁵ || 14 {התנגדות} | התנגדות^{15, מל} | קצת¹ | בר¹⁵ | איש...חלקי³ | ש¹⁵ | שיהיה¹⁵ | שיהיו²⁵ || 15 {בתנועה} | מאלו התנועות¹⁵ | מהתנועות האלו²⁵ | התנועה^{מל} || 19 {התנועה} | תנועה^{מל} || 20 {הגרם} | הגשם^{מל} | שכוננו¹⁵ | שכוננו²⁵ | השמימיים^{15, 25} || 21 {ישתנו} | ישתנה^{מל} || 22 {בכללון} | בכלל¹⁵ | בן סיני^{15, 25, מל} .

1 {עצמו} | נפשו^{מאת} || 3 {אם} | אילו^{מאת} | היה מציאותו | היתה המלאכה כבר עשתה^{מאת} .

1 {כי} | מאת: 9, 11 || 3 {כמו} | מאת: 10, 11 || 19 {וכאשר} | מאת: 10, 11.

במקרה והיא תנועת החלק בכל והצד שירחיק בו אבן רשד דעת בן סיני כבר אמרנו בבאורו בבאורנו לבאור בן רשד לספר השמע. ואולם שאינו משתנה בעצם לפי שכל משתנה בעצם אם שיהיה פשוט ואם שיהיה מורכב ואם היה מורכב הנה | היה הפסדו בהתכתו אל החלקים אשר מהם הורכב וכבר התבאר בספר | ההויה וההפסד שאלה החלקים יחוייב שיהיו הפכיים קצתם לקצת בדרך שיהיו פועלים קצתם בקצת ומתפעלים ואלו היו חלקי הנמוג בנמוג בפועל ולא תהיה אם כן הויה אבל קבוץ וכבר 5 התבאר בזה הגרם שהוא פשוט ושאיין לו הפך ומפני זה הוא מבואר שאינו מורכב כל שכן שיהיה מורכב מהפכיים ואם היה פשוט הוא מבואר שהוא הוה מהפכו ונפסד אל הפכו כמו הענין ביסודות. ולפי שאין לגרם השמימי הפך כמו שהתבאר הוא מבואר **שלא יתהוה ושלא יפסד**. אמר לוי וכבר התרנו זה הספק בספר מלחמות י"י | ובארנו שלא יתחייב מזה הבאור על כל פנים שיהיה העולם קדמון ואין הנה מקום זאת החקירה. **וכבר הכין הטבע** לזה הגרם הנכבד **התמונה היותר רחוקה מכל דבר** 10 **אל ההפסד** עד שזה הגרם רחוק מן ההפסד מצד טבעו כמו שקדם ומצד תנועתו שאין לה הפך כמו שהתבאר יחוייב בו הנצחיות גם כן כמו שהתבאר בספר השמע ומצד תמונתו גם כן כי זאת היא התמונה היותר קשה לקבל ההפסד מכל התמונות ולזה כאשר תקרה זאת התמונה לדברים ההויים הנפסדים יקשה הפסדם ר"ל תמונת העגול והכדוריות ולזה יאמר שהנגע העגול קשה להבריא והסבה בזה שאלו התמונות מרחק תכליותיהם מאמצעם מרחק אחד מכל הצדדים ולזה יהיה להם כח טבעי 15 יותר לשמור מציאותם ועוד שהענינים הנפסדים יפסדו | מתחלה מחוץ כי הדבר לא יפסיד עצמו ואין שם תמונות שוות בשבורם לאלו פוגשות מהמקיף בהם פחות מאלו וזה כי אלו התמונות יותר גדולות מכל תמונות יהיה הקו המקיף בהם או השטח המקיף בהם למה שיקיף באלו התמונות וזה כבר התבאר בלמודיות. ונאמר גם כן שזה הגרם השמימי לא ישתנה בכמה רצוני **שלא יגדל ולא יחסר ולא**

77ב מ

36ב 2

52ב ב

175ב 1

1 | והצד | הצד מל | אבן רשד | בן רשד 2. בן סיני | אבן סינא 2. מל | בבאורו | בהתירו 1. מל | בהתרו 2. || 2 | בן רשד | אבן רשד מל | משתנה 2 | משתנה 2 | מורכב 2 | מורכב 2 | מורכב 2 | הנה...היה 2 | הוא יהיה 1. | היה 2 | יהיה 2. מל | בהתכתו | בהרכבתו 1. || 4 | התבאר | יתבאר 1. 2. מל | ההויה | מל | שאלה | באלו 1. שאלו 2. | הפכיים | הפכים מל || 5 | בקצת | לקצת 1. | ומתפעלים | <קצתם מקצת> 1. | לימתפעלים מל | ואלו | ואלו ר"ל ואם לא 2. ואם לא 1. | גרם | גרם 2. || 6 | הגרם | ואין 1. 2. | מורכב | מורכב 2. || 7 | מהפכיים | מהפכים 1. 2. מל | מהפכו | אל הפכו 2. || 8 | לגרם השמימי | לגרם השמימי 1. | השמימי | השמימי 2. | ושלא | ולא 1. 2. מל || 9 | התרנו | דברנו מל | ובארנו | אשר לכן ובארנו מל || 10 | היותר | מל | מכל...ההפסד 1 | לקבל ההפסד מכל דבר 1. || 11 | מן ההפסד | מל | תנועתו | תמונתו 1. || 12 | יחוייב בו | וחויב כי מל | יחוייב בו | מל | גם כן 1 | מל | היא | מל || 14 | והכדוריות | והכדוריות 1. 2. | והכדורית | בעגול 1. 2. | להבריא | להכריע 1. | והסבה...אחד 15 | מל || 15 | הצדדים | הצדדין 2. || 16 | יותר | לשמור | לשמר מל | הנפסדים | מתחלה | מתחלה מל || 18 | המקיף 2 | מקיף מל | בהם 2 | <שוה> מל | וזה...19 | וכבר התבאר בלמודיות זה 1. || 19 | השמימי | השמימי 2. מל .

8 | שלא...יפסד | אינו הוה ואינו נפסד מאת. || 10 | הכין | האות מאת. | היותר | שהיא יותר מאת. || 11 | אל | מן מאת בנוסח הערבי הערוך: عن {ען} = [כאן] מן. || 19 | שלא | לא מאת. | ולא 2...1,28 | במוחשים | ולא יקבל ההשתנות הנרשם מאת.

8 | שלא | 1,12 | 10 | וכבר | מאת: 1,12 | התמונה | מאת: 1,12 | 19 | שלא | מאת: 6,12.

באיכות ההפעלותיי והוא ההשתנות אשר במוחשים ולא במה שנמשך לזה ההשתנות ר"ל שהוא תכליתו כאלו תאמר הבריאות והחולי שהוא נמשך לשנוי אשר באיך ושאר האיכויות שהם נמשכים לשנוי. אולם שהוא לא יצמח הוא מבואר כי הצמיחה תגיע מצד ההזון וההזון כמו שיתבאר בספר ההויה וההפסד הוא מצד מהפך ומצד מדומה אמנם היות המזון דומה כי לא יזון אי זה דבר הזדמן 5 מאי זה דבר הזדמן ואמנם היותו הפך הוא מפני השתנותו לעצם הזון וההשתנות יהיה מהפך ואל הפך. וכבר התבאר שאין לו הפך ולזה לא יהיה שם דבר יהיה לו מזון ובהיות הענין כן הנה לא יצמיח. וכן יתבאר זה מצד חיוב המזון דומה כי הדומה אמנם ימצא במה שהחומר להם משותף ובמה שאפשר שיפסד אחד מהם אל חבירו ושיתהוה ממנו ואין חומר בכאן משותף בין זה הגשם הנכבד ובין הגשמים הנפסדים וזה שזה הגשם הנכבד הוא בלתי הוה ולא נפסד אבל החומר בו והצורה יאמרו 10 עליו ועל אלו הדברים אשר אצלנו וצורתם בשותף השם כמו שהתבאר בשמיני מן השמע. ואולם ההשתנות הנרשם והוא ההשתנות אשר במוחשים ובכלל האיכות ההפעלותיי הנה הוא גם כן בלתי אפשרי על זה הגרם | השמימי כי ההשתנות הוא מהפך אל הפך. וגם כן אלו השתנה היה אפשר בו התוספת והחסרון בכמות כי קצת השנויים אשר באיך ימשך להם המקשיות ואז יקטן הכמות ולקצתם ימשך הספוגות ואז יגדל הכמות כאלו תאמר שהאש כשהשתנה מהחום אל הקור ושב מים או 15 ארץ יקטן כמותו כן ראוי שיובן מאמר בן רשד הנה והוא חלוש אבל אם יובן מאמרו התוספת והחסרון צמיחה והתוך | יהיה יותר חלוש עם שיהיה מאמרו כוזב. אולם היות מאמרו חלוש לפי שאם ימצא קצת המשתנים ימצא להם הצמיחה וההתוך לא יחוייב זה בכל משתנה שאם היה הענין כן יחוייב ביסודות ובדומם | שימצא להם הצמיחה וההתוך וזה בטל. ואולם היות מאמרו כוזב כי הוא יאמר בצמחים ובעלי חיים וזולת זה ואין הנה דבר ימצא לו הצמיחה וההתוך זולת הצמחי והבעלי חיים. וכאשר התבאר זה 20 כלו ראוי שנחקור במספר חלקי העולם הראשונים ר"ל מספר הדברים הפשוטים. וכבר התבאר שהוא

78א מל

176א¹⁵

53א ב

1 {ההפעלותיי} התפעלותיי¹⁵ התפעלותיי²⁵ התפעלותו^{מל}. | ההשתנות² || 2 || כאלו¹⁵ באלו¹⁵. | תאמר... האיכויות¹⁵ || 5 || ואמנם <הוות>¹⁵. | הוא¹⁵, 2¹⁵, מל¹⁵. | ואל¹⁵ אל¹⁵, מל¹⁵. || 6 || יצמיח¹⁵ יצמח¹⁵, 2¹⁵, מל¹⁵. || 7 || יתבאר^{מל}. | חיוב <היות>^{מל}. || 9 || הגשם^{מל} הגרם^{מל}. | ולא^{מל} לא^{מל}. || 10 || ועל <חמרי>¹⁵, מל¹⁵. | הדברים^{מל} הגשמים בשותף²⁵. | הדברים אשר^{מל}. || 11 || ההשתנות² <הנרשם>¹⁵. | ההפעלותיי¹⁵ ההפעלות¹⁵. || 12 || השמימי^{מל} השמימי^{מל}. || 14 || הספוגות^{מל} הספוגיות^{מל}. | כשהשתנה^{מל} כשהשתנה^ב. || 15 || בן רשד^{מל} אבן רשד¹⁵, מל¹⁵. | התוספת^{מל} בתוספת¹⁵. || 16 || יהיה²⁵ יהיה²⁵. | כוזב <היותו חלוש>^{מל}. | היות מאמרו¹⁵ היותו¹⁵, 2¹⁵. | היות... חלוש² || 17 || ימצא^{מל} ימצא¹⁵. || 18 || יאמר^{מל} אמר¹⁵. || 19 || וההתוך <לא יהו>¹⁵. | הצמחי^{מל} הצמחי^{מל} <הם הצמחים>¹⁵ הצמחים²⁵, מל¹⁵. || 20 || במספר חלקי^{מל} בחלקי^{מל}. | שהוא^{מל} שהנה¹⁵.

1 {במה שנמשך} מה שימשכהו^{מא}. || 3 || הוא^{מא} הנה זה^{מא}. | הצמיחה... ההזון^{מא} | הצומח הוא הזון לצד מה^{מא}. | וההזון^{מא} והזון^{מא}. | שיתבאר^{מא} | בספר... וההפסד^{מא} | בזולת המקום הזה^{מא}. || 4 || מהפך^{מא} הפך^{מא}. | מדומה^{מא} || 7 || כי הדומה^{מא} והדומה^{מא}. | להם^{מא} | לשניהם^{מא}. || 8 || אחד מהם^{מא} כל אחד משניהם^{מא}. || 9 || וזה^{מא} | הוא^{מא} | היה^{מא}. || 10 || אלו הדברים^{מא} | חומרי אלו^{מא} | השם^{מא}. || 11 || בלתי^{מא} | אינו^{מא}. || 12 || זה... השמימי^{מא} | עליו^{מא}. | הוא^{מא} | אמנם יהיה^{מא}. | מהפך^{מא} | מן ההפך^{מא}. | הפך^{מא} | ההפך^{מא}.

2 {כאלו} מאת: 6, 12. | ושאר^{מא}: 3, 7, 12. | אולם^{מא}: 7, 12. | מאת: 7, 12. | כי^{מא}: 8, 12. | הוא^{מא}: 10, 12. | ואולם^{מא}: 11, 12. | הנה^{מא}: 12, 12.

גרם פשוט מתנועע בסבוב וראוי שנחקור במספר הגשמים המתנועעים תנועה ישרה כי אין הנה תנועות זולת אלו ולזה לא יהיו הנה גשמים פשוטים טבעיים זולת אלו המתנועעים באלו התנועות. והנה התנועה הישרה כמו שאמרנו שני חלקים אם מן האמצע ואם אל האמצע וכל אחת מאלו התנועות תמצא אם במוחלט אם בסמיכות. משל מה שיתנועע אל האמצע במוחלט הארץ כי לא ימצא מתנועע יצלול תחת כל הדברים זולת הארץ. ומשל מה שיתנועע | אל האמצע בסמיכות 5 המים ומשל מה שיתנועע למעלה במוחלט האש והאוויר מתנועע למעלה בסמיכות כמו שיתבאר. ואולם האש הנה אע"פ שהיה מציאותה במקום העליון אשר תראה אליו מתנועעת בלתי מבואר בנפשו כי היא בלתי מוחשת ר"ל בקבוב גלגל הירח הנה כבר יפול האמת בזה מזה הצד. וזה שאנחנו נרגיש האש אשר תהיה אצלנו תתנועע במהירות אל האוויר אשר למעלה ממנו וזה מבואר בנפשו מענין הלהבה ולזה יחויב שיהיה מקומה הטבעי בלא ספק למעלה ממקום האוויר כמו שהתנועע הארץ במים יורה על שמקומה למטה ממקום המים וזה שאם היה מקומה הוא בעינו מקום האוויר למה תתנועע באוויר אל המעלה. ובזה יתבאר מזה שאין מקומה למטה ממקום האוויר ולפי שחוייב שיהיה מקום זה האש למעלה ממקום האוויר הנה לא ימלט מחלוקה אם שיהיה שם למעלה | ממקום האוויר אשר יתנועע אליו זה האש אשר אצלנו אש בפועל או שיהיה שם רקות או שיהיה שם אויר. ואולם היות שם רקות הוא נמנע ואולם שיהיה 15 שם אויר הנה אם היה הענין כן לא יהיה בטבע האש אשר אצלנו ההליכה אל המקום ההוא כי לא יתנועע ממקום האוויר ללכת שם למקום האוויר ולזה לא ילך האוויר שם אם לא יהיה שם אש. ואפשר שנאמר שהרצון בזה שאם יהיה שם אויר לא יהיה בטבע זה האש אשר אצלנו ההליכה אל אותו המקום

27 א

176 ב

{2 אלו} [1] <המתנועעים באלו התנועות> 15. | גשמים [גשמים מל. | אלו] 2] <המתנועות> 15. || {3 שאמרנו} שאמר 15
שאמר מל. | ואם [אם 15, 25. מל. | אל] על מל. || {4 במוחלט} 25...5 בסמיכות [מל. || {6 המים} מים 15. | ומשל... בסמיכות] 15.
|| {7 ואלם} <הנה> מל. || {8 מוחשת} <שם> 15, 25. מל. || {10 אל} מל. | בנפשו [15, 25. מל. | שיהיה] <שיהיה> בר. ||
11 שהתנועע] שתנועע 15. || {12 אל המעלה} למעלה 15. || {13 שחוייב} שחוייב זה 25. מל. || {14 אם שיהיה} שאם
יהיה מל. || {15 שם} 15. | ואולם... 16 אויר] בר. || {17 שם} 15, 25. מל. | ולזה] וזה בר. | האוויר] 3] <האש> 15. האש 25. זה
האש מל. | לא] 25. | לא] 25. | היה 25. מל. || {18 שאם} שאין 15. | זה] 25.

{1 וראוי} הנה נשאר עלינו מאת. | במספר] על מספר מאת. || {3 והנה התנועה} והתנועה מאת. | אם] תנועה מאת. | ואם] ותנועה מאת. | אחת] 13 אחד מאת בנוסח הערבי הערוך واحدة {ואחדה} = אחת. || {4 תמצא} יתואר בו מאת. | אם] 2] ואם מאת. | משל... הארץ] כי הארץ תתנועע למטה במוחלט מאת. || {5 יצלול... הארץ} יותר שפל ממנו מאת. | ומשל... 6 המים] והמים מתנועעים למטה בסמיכות מאת. || {6 ומשל... והאוויר} וכן הענין באוויר והאש מאת. || {7 הנה} <היא> מאת. || {8 ר"ל... 9 הירח] שם מאת. || {9 כבר... הצד} הנה מזה הצד אפשר שנעמוד על מציאותה שם ר"ל בקבוב גלגל הירח מאת. || {10 ולזה} הנה מאת. || {11 ספק] <הוא> מאת. || {15 או... שם} 1] אם שיהיה אותו המקום מאת. | שיהיה שם] 2] יהיה בו מאת. | ואולם] 1] אולם מאת. | רקות] 2] הרקות מאת. | הוא נמנע] הנה כבר התבאר בטולו מאת. | שיהיה... 16 אויר] האוויר מאת. || {17 לא ילך} אין לו בטבע ההליכה מאת. | שם] 2] אל המקום ההוא מאת. | יהיה] היה מאת.

{1 וראוי} מאת: 13, 4, 3 | והנה] מאת: 13, 6, 13 | ואם] מאת: 13, 7, 13 | וכל] מאת: 13, 8, 4 | משל] מאת: 13, 9, 7 | ואולם] מאת: 13, 10, 10 | ולזה] מאת: 13, 13, 14 | אש] מאת: 13, 14, 17 | לא] מאת: 13, 15.

אם לא היה שם אש כי החלקים כבר יתנועעו למקום הכל ואי אפשר שיוכן שיהיה אמרו הנה אין לו ההליכה בטבע אל המקום ההוא אם לא היה שם אש אל האויר וזה שזה ממה שיוסכל אם בטבע האויר שינוע שם אם לא. ובכלל הנה תנועת האש במקום האויר במהירות יורה כמו שבארנו כי שם מקום זולת | מקום אויר וזה המקום יורה על אש בו בהכרח מפני שהאש מתנועע אליו כי החלקים יתנועעו 5 למקום הכל כמו שיתנועע טפת המטר אל הים המקיף כי היו בלתי נמצאים מים יותר גדולים ממנו ושאר המימות מתנועעים אליו כהתנועע חלקי היסוד אל היסוד והיה הים תמיד נצחי במין. ואם הוא הוה נפסד בחלקיו כמו שהוא מחוייב ביסוד אמנם הנהרות הם נפסדות ומצאנו בספר הערב ולזה היה תמיד נצחי במין והרצון כי מפני שהוא יסוד היה נצחי במין. וזה שאם לא | יהיה יסוד היה בלתי אפשר בו שיהיה נצחי כי היסודות הווים נפסדים בחלקיהם בהכרח כמו שיתבאר ולזה היה בלתי אפשר שיהיה שם חלק מהיסוד נצחי וזה יתבאר באור במה שאחר זה ר"ל שהיסודות הווים נפסדים בחלקיהם. וגם כן אם לא תהיה בכאן אש נמצאת בפועל לא יגיע העמידה כנגד בין היסודות ר"ל שלא ישלם ההפכיות ביניהם במדרגה אחת והוא מבואר שעמידת היסודות הוא בשווי הנמצא ביניהם ובין כחותיהם ואלו נמצא ביסודות הפך אשר בתכלית לאחד מן הצדדין ולא ימצא לו הפך אשר בתכלית יעמוד כנגדו היה זה היסוד ליתרון כחו מפסיד שאר היסודות. וגם כן הנה בעבור שהיה בכאן 10 גשם מתנועע בסבוב והיה מתחייב במה שהיה ממנו בתכלית מן המרחק שיהיה בתכלית מן הכבדות כמו שמבואר מן החוש בארץ ובמים והאויר התחייב בהכרח שיהיה מה שהוא ממנו בתכלית מן הקרוב בתכלית מן הדקות והקלות והוא מבואר מאד כי היה שם המעלה במוחלט והקל אשר בתכלית יחוייב היותו שם. ואולם איך יחוייב שיהיה בתכלית מן הדקות כי הוא מבואר שהכבד הוא יותר עב שבגשמים ומה שהוא יותר מעט בכבדות הוא יותר מעט בעובי הנה מזה יראה שהעובי והכבדות והדקות והקלות הם מקרים קצתם לקצת. והוא מבואר גם כן שמה שהוא בתכלית מן הקרוב לגשם המתנועע בסבוב הוא בתכלית מן הקלות והדקות לפי שהתנועה מדרכה שתעשה זה ר"ל שתזכך

177א¹⁵177א¹⁵

1 {אש} מל. | כבר...למקום] ילכו אל מקום 15. || 2 {ההליכה בטבע] בטבע ההליכה 15, 25, מל. | שם אש] אש שב 15, 25, מל. | שזה] מל. | ממה שיוסכל] שיוסכל ממה 15. || 3 {שינוע] שינוע 25, 15, שיגיע מל. | האש] אש מל. || 4 {זולת...מקום] S15 | מקום] 25. | אויר] האויר מל. | מתנועע] תנועע בר. || 5 {למקום] אל 25. | בלתי] 15. | יותר] מל. || 6 {במין] 25. || 7 {הוה] הוה^ 25. | ומצאנו] ומצינו 25. || 8 {לא] מל. | לא] מל. | יהיה] היה 25, מל. || 9 {נצחי] >והרעיון כי מפני שהוא יסוד היה נצחי במין וזה שאם לא היה יסוד היה בלתי אפשר בו שיהיה נצחי< 15. | היה] מל. || 10 {באור] >יותר< 15, 25, מל. | נפסדים] מל. || 11 {אש] <אש> בר. | לא] 2 מל. | העמידה] העמידה בר. | כנגד] בניגוד 15. || 12 {ישלם] יהיה ישלם 15. || 13 {הפך] 1 הפך 15, 25, מל. | מן הצדדין] מהצדדים 15, 25, מל. || 14 {כחון] מל. | כחון] מל. || 15 {שהיה] שהוא בר. | מן המרחק] המרחק בר, 15, מל. | מן...בתכלית] 2 S15. | שיהיה] שהיה בר, 15. || 16 {ובמים] והמים 25, מל. | והאויר] ובאויר 15. | שהוא] שיהיה 15, 25, מל. || 17 {והוא] וזה 15, 25, מל. || 18 {שהכבד] שהכבד יותר 15, 25, מל. || 19 {יותר] יותר 15, 25, מל. || 20 {מקרים] <נמשכים> 15, 25, מל. || 21 {הקלות והדקות] הדקות והקלות 15, 25, מל.

4 {זה המקום] והמקום מאת. || 16 {שהיה] שימצא מאת. | שהוא] שהיה מאת.

3 {ובכלל] מאת: 17, 13. || 5 {כמו] מאת: 1, 14. | כי] מאת: 2, 14. || 6 {והיה] מאת: 2, 14. || 11 {וגם] מאת: 3, 14. || 14 {וגם] מאת: 4, 14. || 16 {התחייב] מאת: 5, 14.

- החומר הקרוב לה בסבת החמום המתחייב ממנה ומה שהוא בתכלית מן הדקות והקלות הנה הוא אש וזה מבואר בעצמו מענין האש ולזה **מה שהתחייב בהכרח ממציאות זה הגרם המתנועע בסבוב מציאות אש בפועל בקבובו וזה מופת סבה ומציאות ואמנם התחייב הנה מציאות הדבר ממציאות הפועל לפי שזה הפועל רצוני הגרם השמימי הוא תמיד פועל ר"ל שהוא תמיד מתנועע והוא נצחי. והנה ימעט מציאות דומה לו בחכמה הזאת ר"ל שיבאר במופת על מציאות מין ושיהיה המופת 5 מופת סבה ומציאות כמו שקדם ממאמרנו בפתיחת ספר השמע אלא ששם התבארה הסבה בזה כי הצורה והתכלית אינם ידועים אם המין מוסכל והפועל והחומר לא יחייב מהם מציאות הדבר על כל פנים ולזה הוחלט שם המאמר שלא יתבאר מציאות מין מהמינים בזאת המלאכה במופת סבה ומציאות ואולם הנה חייב ממציאות הפועל והחומר מציאות זה המין לפי שהפועל נצחי | הפועל והחומר שם 237ב^פ**
- תמיד קרוב לו להמנע מציאות הרקות. ואולם הסבה בהיות האש הזאת בלתי נראית במקומה 10 ונראית במה שאצלנו עד שהיא אצלנו מאירה הנה ידמה שתהיה הסבה בזה הסתבכותה בחומר ומה שיעיד על זה שהאור גם כן הוא בלתי נראה ובהסתבכותו בחומר כאלו תאמר | הקצף לבן ולזה מה שתראה שכאשר הזדכך החומר הנושא לאש אשר אצלנו סר מראיה כמו שיראה במלאכת הצריפה כשהזדכך הנושא לשלהבת לא תראה השלהבת. וכן יראה גם כן באבנים הנשרפים להעשות מהם סיד שבהזדכך האבנים וסר לחותם מכל וכל לא הורגש השלהבת. ויאמר בן רשד שזה | הטעם 15 צריך להנתן פה בזה כאשר קבלנו שהאש אשר בקבוב גלגל הירח והאש אשר אצלנו נאמרים בהסכמה והוא יותר נכון לפי מה שיראהו אבן רשד בבאורו לספר האותות אלא שהוא זכר שם הסבה בהיותה בלתי שורפת היותה מורכבת שם אבל האש היסודית הפשוטה אם היה שתמצא היא אצלנו יותר אמתית בענין השריפה מזולתה. וראוי הוא להיות כן כי מפני שהאש הפשוט הוא בתכלית מן

{1} [לה] לו²⁵ | החמום] <המתחמם>¹⁵ | ממנה] ממנו²⁵ | שהוא] <שהוא>²⁵ || {2} [בעצמו] <ואמנם>²⁵ || {3} [פועל] ¹⁵ | בקבובו] בקבובה²⁵ | מופת] מבואר¹⁵ | סבה] סבת²⁵ || {4} [רצוני] ר"ל²⁵ | השמימי] השמימי²⁵ | פועל] בפועל²⁵ | ר"ל] רצו' [רצוני]²⁵ || {5} [לן] ¹⁵ | הזאת] ¹⁵ | שיבאר] שיבא²⁵ || {6} [ממאמרנו] ממארנו²⁵ | ששם] שאם¹⁵ || {7} [יחייב] יהיה¹⁵ יחוייב²⁵ || {8} [הדבר...מציאות] ¹⁵ | הוחלט] הוחלט²⁵ || {9} [חוייב] יחוייב²⁵ | הפועל] ¹⁵ | שם תמיד] תמיד שם¹⁵, ²⁵ || {11} [ידמה] יראה¹⁵ | הסבה] ²⁵ | ומה] וממה¹⁵ | ומקרה] ²⁵ || {12} [על זה] זה על זה²⁵ | ובהסתבכותו בחומר] ובהסתבכותה לחומר¹⁵ | לבן] יראה לבן¹⁵, ²⁵ || {13} [הזדכך] נזדכך²⁵ | אצלנו] אתנו¹⁵ || {14} [הצריפה] תצרפה¹⁵ | הנושא] בנושא¹⁵ | השלהבת] <לבן>¹⁵ | גם כן] ¹⁵ | להעשות] לעשות²⁵, ²⁵ || {15} [האבנים] <ההם>¹⁵, ²⁵, ²⁵ | הורגש] תורגל²⁵ | בן רשד] אבן רשד¹⁵, ²⁵ || {16} [להנתן] להנתק¹⁵ | בזה] ²⁵ | בקבוב] בקרבו²⁵ | והאש] <והאש>¹⁵ | אצלנו] בקרבנו²⁵ | אצלנו] ²⁵ || {17} [יותר] היותר¹⁵, ²⁵, ²⁵ | לפי...שיראהו] כאשר יראהו¹⁵ | אבן רשד] בן רשד²⁵ | זכר] חבר²⁵ | אצלנו] אצלו¹⁵, ²⁵, ²⁵ |

{2} [שהתחייב] שיתחייב²⁵ || {5} [והנה ימעט] והוא מה שימעט²⁵ | ושיהיה...6 מופת] מהמופת²⁵ || {11} [ידמה] מן הדומה²⁵ || {13} [שכאשר] כאשר²⁵ | לאש...אצלנו] לה²⁵ | מראה] ¹³ מראה²⁵ || {16} [בזה] זה²⁵ | קבלנו] הנחנו²⁵ | שהאש] כי האש²⁵ |

{2} [ולזה] מאת: 5||7,14 [והנה] מאת: 10||8,14 [ואולם] מאת: 11||9,14 [ידמה] מאת: 10,14||12 [ולזה] מאת: 10,14||16 [בזה] מאת: 11,14

החום ביחס אל שאר היסודות הוא מבואר שכשיתערב האש בזולתו משאר היסודות יתמזג חומו קצת המזג ויחסר. וגם כן לפי שהתנועה החזקה מדרכה שתוליד החום המלהיב כל שכן שיהיה זה בתנועה החזקה אשר לגרם השמימי וכבר זכר ארסטו בספר האותות שהתנועה ההיא תלהיב החומר הקרוב לה והנה נבאר זה ביאור יותר בג"ה בספר האותות. **ואולם אם הנחנו האש היסודי והאש אשר אצלנו** 5 **נאמרים בשתוף כפי מה שיראה אלכסנדר ונראה בהתחלת העיון שהוא דרך ארסטו הנה לא נצטרך להיות האש בלתי מאירה אל הסבה אשר זכרנו והוא יתן לחשב כי האש אשר שם בלתי שורפת ואולם בה מענין האשיות שהיא חמה יבשה לבד לא שיורגש חומה בחוש המשוש כאלו תאמר שהפלפל חם ויבש ולא יורגש חומו בחוש המשוש ושהאוויר שני חלקים חלק חם ולח והוא המיוחד בשם האוויר וחלק חם יבש והוא המיוחד בשם האש. ויורה על זה מאשר ארסטו באר בספר** 10 **ההויה וההפסד כי האש השורפת אשר אצלנו היא הפך הכפור כי הוא אמר בעבור שהיה הכפור תגבורת קפיאת הקור והלחות התחייב שתהיה האש השורפת תגבורת רתיחת החום והיובש. והנה** | **אם כן האש הזאת אינה היסוד הפשוט כמו שהכפור אינו המים היסודיים ואולם שניהם שני דברים שיקרו לאלו היסודות כאשר גברו ויצאו מן הטבע ר"ל שיהיה אחד מהם אש שורפת והשני כפור. והאש היסודית היא האש הטבעית היא נאותה להויה כמים בשוה אבל שני אלו** 15 **התגבוריות בלתי נאותים להויה ר"ל האש והכפור. ואפשר לטעון על אלכסנדר שאם היה הענין כמו שהניח לא יהיה האש הטבעי בתכלית המרחק מן הארץ אחר שכבר ימצא חום יותר חזק ממנו. ואולם אבן רשד יראה בבאורו לספר האותות שהמים הפשוטים אם היה אפשר מציאותם יותר אמתיים בענין הקור מהכפור. וכן הענין באש היסודית והוא יותר נאות לפי מה שיגזרהו העיון הטבעי ואיך שיהיה הענין בזה הנה כבר התבאר כי בכאן יסוד רביעי זולת הארץ והמים והאוויר ובכאן התבאר כי**

178א¹⁵

1 { היסודות¹ [היסודות¹⁵ | שכשיתערב¹⁵ | כשיתערב¹⁵ | האש¹⁵ |] בולתו¹⁵ | עם זולתה¹⁵ || 2 { וגם¹⁵ | ג"כ¹⁵ | לפי¹⁵ | כי לפי²⁹ | מדרכה¹⁵ | זה¹⁵ || 3 { השמימי¹⁵ | השמימי¹⁵ | תלהיב¹⁵ | <ההיא>¹⁵ || 4 { בגה¹⁵ | בע"ה¹⁵ | אלכסנדר¹⁵ | אלכסנדר¹⁵ | בהתחלת¹⁵ | בתחלת¹⁵ | נצטרך¹⁵ | יצטרך¹⁵ || 6 { האש¹⁵ | <ההיא>¹⁵ | 2¹⁵, 2¹⁵ | 7 { בה¹⁵ | בא¹⁵ | האשיות²⁹ | כאלו...המשוש¹⁵ || 8 { חלק¹⁵ | והוא¹⁵ | והוא¹⁵ || 9 { חם...והוא¹⁵ | יבש¹⁵ | ויבש²⁹ || 10 { הוא²⁹ | אמר¹⁵ || 11 { קפיאת¹⁵ | קפיאות¹⁵ | התחייב¹⁵ | יתחייב¹⁵ || 12 { המים היסודיים¹⁵ | היסוד המימי¹⁵ | 2¹⁵, 2¹⁵ | שניהם¹⁵ | <שניהם>¹⁵ || 13 { לאלו¹⁵ | לשני אלו¹⁵ | לאלה²⁹ | מן הטבע¹⁵ | מהטבע¹⁵ | אחד¹⁵ || 14 { היא¹⁵ | והיא¹⁵ | 2¹⁵, 2¹⁵ | 15 { התגבוריות¹⁵ | התגבוריות¹⁵ | בלתי¹⁵ | בלתיים¹⁵ | האש¹⁵ | אש²⁹ | אלכסנדר²⁹ | אלכסנדר¹⁵ | 16 { ואולם¹⁵ || 17 { אבן רשד¹⁵ | בן רשד¹⁵ | רשד¹⁵ | בבאורו¹⁵ | <לזה>²⁹ | לספר¹⁵ | לסבת¹⁵ | יותר¹⁵ | הם יותר¹⁵ || 18 { היסודית¹⁵ | היסודות¹⁵ | נאות¹⁵ | שיגזרהו¹⁵ | שיגזרהו¹⁵ | שיהיה¹⁵ | שיהיה¹⁵ || 19 { הנה¹⁵ | <יהיה>¹⁵ | הארץ והמים¹⁵ | המים והארץ¹⁵ | התבאר¹⁵ | יתבאר¹⁵ .

4 { הנחנו...אצלנו¹⁵ | הנחנו¹⁵ || 8 { ולח¹³ | לח¹³ | מאת¹⁵ || 9 { המיוחד¹⁵ | אשר יתיר עליו ארסטו¹⁵ | בשם¹⁵ || 10 { כי¹⁵ | באשר¹⁵ || 12 { המים היסודיים¹⁵ | היסוד המימי¹⁵ || 13 { לאלו¹⁵ | לשני¹⁵ || 14 { והשני¹⁵ | והאחר¹⁵ | אבל שני¹⁵ | ושני¹⁵ || 19 { ובכאן¹⁵ | הנה כבר מאת¹⁵ .

4 { ואולם¹⁵ | מאת¹⁵ : 6 || 12, 14 { והוא¹⁵ | מאת¹⁵ : 7 || 13, 14 { ואולם¹⁵ | מאת¹⁵ : 8 || 1, 15 { ושהאוויר¹⁵ | מאת¹⁵ : 18 || 1, 15 { ואיך¹⁵ | מאת¹⁵ : 8, 15

מספר הגשמים הפשוטים אשר הם חלקי העולם הם חמשה. אולם השלשה התבאר מציאותם מן החוש ואולם השנים הנשארים והם האש והגרם השמימי כבר התבאר מציאותם מן העיון כי היה בלתי מורגש מהם אם לא חלקיהם כאלו תאמר הכוכבים והאש אשר אצלנו. ואחר שהתבאר שהגשמים הפשוטים אשר הם חלקי העולם הראשונים יש להם תכלית במספר הנה נבאר שכל אחד מהם יש לו תכלית בגודל | ובכאן יתבאר שהעולם בעל תכלית בכמות כי כאשר יקובץ מספר שיש לו תכלית 5 מדברים בעלי תכלית היה המקובץ בהכרח בעל תכלית בכמות | ואולם העדר התכלית היה לו להעדר אחת מאלו הסבות ר"ל אם שיהיו חלקיו בלי תכלית במספר או שיהיו בעלי תכלית אבל שאחד מהם או יותר מאחד הוא בלי תכלית בגודל אם היה אפשר זה. והתחיל תחלה ביותר נכבד מחלקי העולם והוא הגרם השמימי. ועוד כי הוא אשר יפול בו הספק יותר וגם כן כי כאשר התבאר שהוא בעל | תכלית התבאר שהעולם בכללו בעל תכלית להיות היסודות עצורים בו ובכלל היות היסודות בעלי 10 תכלית בגודל הוא מבואר בנפשו או כמבואר בנפשו אחר שהתבאר שהגרם השמימי מקיף בהם. ונאמר אם היה הגרם השמימי בלתי בעל תכלית אי אפשר שידומה בו העדר התכלית בכל אחד מהצדדין אשר בהם תכלית הכדור | המקיף ר"ל מצד פנימו והוא קערירותו ומצד חוצו והוא גבנינותו אבל הוא מבואר בהכרח שהוא בעל תכלית מצד קערירותו והוא השטח ההוא המקיף בגבנינות הגשם אשר תחתיו ואי אפשר שידומה זולת זה כל שכן שיצוייר לפי שזאת ההנחה תסתור נפשה וזה מבואר בנפשו. ובכלל 15 הנה בהכרח שיכלה מפנימו אל מרכזו אשר סביבו יתנועע אמנם אם היה אפשר שידומה בו העדר התכלית הוא מצד גבנוניתו כאלו נאמר שימשך מהצד ההוא לבלתי תכלית אל כל הפאות. ובהיות הענין כן הנה נבאר שהוא בעל תכלית בהכרח מצד גבנוניתו וזה שהגשם הכדורי כאשר יתנועע יתנועעו יחד כל חלקיו וישלימו סבובם בזמן אחד אלא כי מפני זה מה שהיה מחלקיו על עגולה

1 { חלקי } חלק 1^פ. || 2 { החוש...מן } מל^פ. { השמימי } השמימי 1^פ, 2^פ. | היה | בים 1^פ. || 3 { בלתי } מל^פ. | מהם } בהם 2^פ. || 6 { בעלי } בעל מל^פ. | היה לו | היה בו 1^פ, 2^פ. מל^פ. || 7 { הסבות } ההדות מל^פ. | שיהיו¹ | כשהיו 1^פ, 2^פ. מל^פ. | שיהיו² | כשהיו 1^פ, מל^פ. || 9 { השמימי } השמימי מל^פ. || 11 { או...בנפשו } S2^פ. | שהתבאר | התבאר 1^פ, מל^פ. | השמימי } השמימי 1^פ, 2^פ. || 12 { השמימי } השמימי 1^פ, 2^פ. | מהצדדין | מהדברים 1^פ. מהצדדים מל^פ. || 13 { מצד } 1^פ. | קערירותו | קערוריתו 1^פ, 2^פ. | גבנינותו | גבנוניתו 1^פ, 2^פ. | אבל...14 בגבנינותו | S1^פ. || 14 { מצד } מל^פ. | קערירותו | קערוריתו 1^פ, 2^פ. | בגבנינותו | גבנוניתו 1^פ, 2^פ. || 15 { תסתור } תסתיר מל^פ. | וזה | יזה 2^פ. || 16 { שיכלה } שיעלה 1^פ. | אשר | ואשר מל^פ. | בו | כי מל^פ. || 17 { הוא } מל^פ. | גבנוניתו | גבנוניתו בר^פ. מל^פ. | אל כל | לכל 2^פ. || 18 { כן } 1^פ. | נבאר | >הוא מבואר< 1^פ. נראה מל^פ. | גבנוניתו | גבנוניתו בר^פ. מל^פ. | גבנוניתו...19 זה | בר^פ. || 19 { מפני זה } 1^פ. | שהיה | >חלק< מל^פ. | עגולה | עגלה מל^פ.

1 { השלשה... העיון } השנים מהם במאמר כי היה אמנם יורגשו מהם חלקיהם לבד ואולם השלשה בחוש מאת. || 7 { או } ואם מאת. || 8 { ביותר...העולם } בנכבד מהם מאת. || 9 { השמימי } השמימי מאת. || 16 { העדר התכלית } בלי תכלית מאת. || 18 { שהגשם הכדורי } הגשם העגול מאת. || 19 { יתנועעו יחד } יחד יתנועעו מאת. | וישלימו סבובם | וישלם סבובו מאת.

7 { או } מאת: 13, 15. || 16 { אפשר } מאת: 1, 16. || 18 { שהגשם } מאת: 4, 16.

יותר גדולה הוא יותר ממנהר עד שיחס המהירות אל המהירות הוא כחס העגולה אל העגולה והמשל שאם היה יחס העגולה אל העגולה יחס הכפל הנה יחס המהירות אל המהירות יחס הכפל. ובהיות הענין כן הנה נאמר שאי אפשר שידומה בלי תכלית מצד גבנוניתו וזה כי כל העגולות הנופלות בו להם קצתם אל קצת יחס מוגבל וזה כי כל אחת מאלו העגולות אם הונח מרכז מרכז הכדור הנה הקו המגיע להם ממרכז הכדור מוגבל ובעל תכלית לפי ששתי הנקודות נמצאות אשר הם תכליות הקו ההוא וכל עגולה גם כן בעלת תכלית ואם הונח מרכז זולת מרכז הכדור הנה הקו המגיע ממרכזם אליהם מוגבל כי כל עגולה היא בעלת תכלית. ובהיות הענין כן הנה לכל אחת מהעגולות הנופלות בו יחס מוגבל בין קצתם | לקצת ולזה יהיה לפי מה שקדם למהירות החלקים המתנועעים באלו העגולות יחס מוגבל בין קצתם לקצת. אבל כאשר הנחנו הגרם השמימי בלתי בעל תכלית מצד גבנוניתו הנה מפני שתנועת הכל בלתי בעלת תכלית יתחייב שיהיו שם חלקים יתנועעו על עגולות אין תכלית לשעורם וקצתם על עגולות בעלות תכלית ולא יתאמת שיהיה יחס בין קצת העגולות הנופלות בו לקצת כי אין יחס בין הבעל תכלית והבלתי בעל תכלית ולא בין המהירות למהירות אבל תהיה התנועה הבעלת תכלית והיא אשר בעגולה הבעלת תכלית והתנועה הבלתי בעלת תכלית והיא תנועת החלקים אשר יתנועעו על עגולה בלתי בעלת תכלית בזמן אחד וזה שקר. איך שהונח | הזמן ההוא ר"ל הונח הזמן בעל תכלית או בלתי בעל תכלית כי כבר התבאר בספר השמע כי התנועה הבעלת תכלית תהיה בהכרח בזמן בעל תכלית והבלתי בעלת תכלית בזמן בעל תכלית. ואולם מה שיצא ממנו השקר הוא שקר אם כן הוא מבואר שהגרם | השמימי אינו בלתי בעל תכלית מצד גבנוניתו. מופת שני אם היה אפשר שיהיה גשם מתנועע בסבוב אין תכלית לו הוא מבואר שיחוייב שיהיו הקווים היוצאים ממרכזו אין להם תכלית וכאשר היה זה כן הנה המרחקים אשר ביניהם בלתי בעלי תכלית וזה ששני הקווים היוצאים מהמרכז אל המקיף יראה מענינם שכל אשר ימשכו יתוסף המרחק

179א¹⁵80א^מ55א^ב

1 {ממהר} <התנועה>¹⁵ | המהירות² > יחס כל חלקיו וישלימו סבובם בזמן אחד אלא כי מה שהיה? על עגולה יותר גדולה¹⁵ | יחס] מיוחס^מ | העגולה¹ | העגולה^מ | העגולה² | העגולה^מ || 2 {שם] ?¹⁵ | יחס... אל¹ |¹⁵ | העגולה¹ | העגולה^מ | העגולה² | העגולה^מ | הנה] היה^מ || 3 {גבנוניתו] גבנוניתו בר^מ | כי¹⁵ | העגולות] העגולות^מ || 4 {אל] אצל בר^מ | יחס] יחס²⁵ <יחס>^מ | העגולות] העגולות^מ | הונח] הונח^מ || 5 {המגיע] <המגיע>^מ | תכלית] תכליות²⁵ | הם] בר^מ || 6 {תכליות] תכלית^מ | בעלת] בעל^מ | מרכז] <הארץ>¹⁵ || 7 {ממרכזם אליהם] אליהם ממרכזם¹⁵ | עגולה] עגולה^מ | בעלת] בעל^מ | מהעגולות] מהעגולות^מ || 8 {לקצת] לקצתם¹⁵ | ולזה... לקצת] לקצת²⁵ || 9 {העגולות] העגולות^מ | קצתם] קצתם^מ | השמימי] השמימי^מ || 10 {גבנוניתו] גבנוניתו^מ | בעלת] בעל¹⁵ || 11 {לשעורם] למספר²⁵ | עגולות] עגולות^מ | העגולות] העגולות^מ || 12 {בו] בו^מ || 13 {תכלית] <תכלית>^מ | בעגולה] בעגולה^מ || 14 {יתנועעו] יתנועע^מ | עגולה] עגולה^מ | בעלת] בעל¹⁵ || 15 {השמע] השמע^מ || 16 {בעלת] בעל¹⁵ || 17 {השמימי] השמימי¹⁵ | אינו] אינו¹⁵ | גבנוניתו] גבנוניתו^מ || 18 {אפשר] מל^מ | גשם] גרם¹⁵ | שיחוייב] שיחוייב¹⁵ | מל^מ | שיחוייב²⁵ || 19 {בעלי] בעל^מ || 20 {מהמרכז] מן המרכז²⁵ | ימשכו] ימשך^מ .

1 {שיחס] שיהיה יחס מאת. | יחס] יחס מאת. || 3 {שאי] אי מאת. || 8 {למהירות] ולמהירות מאת. || 9 {באלו] על מאת. || 18 {מתנועע בסבוב] עגול מאת. | הוא... שיהיו] יהיה בהכרח מאת. || 19 {בלתי בעלי] יהיו בלי מאת.

3 {הנה] מאת: 5,16 || 8 {למהירות] מאת: 7,16 || 18 {אם] מאת: 10,16.

ביניהם וזה על יחס תוספת הקוים כמו שיתבאר במעט עיון למי שעייין במאמר החמשי מספר היסודות. ולפי שאלו הקוים נמשכים לאין תכלית הוא מבואר שהמרחק ביניהם הוא בלי תכלית וכאשר יעוין בזה קצת עיון יתבאר בלי ספק שיהיה זה הקו תכף שהתחיל להתנועע התנועע מהלך אין תכלית לו וזה שתכף שהתחיל להתנועע נפרד ממקומו הראשון ושב במקום שני וכאשר ידומה במקומו הראשון קו אחד הוא מבואר שביין הקו ההוא וזה הקו מדה שאין לה תכלית והוא מהלך החלק מהכדור אשר בו זה 5 הקו בזמן היותר קטן שתוכל | לקחת כי בזמן היותר קטן שתוכל לקחת יחוייב שיהיה זה הקו נפרד ממקומו הראשון וזה בתכלית הבטול. ואולם המופת שעשה בזה בן רשד לפי זאת ההקדמה הקודמת יצטרך שנודה לו שהגרם השמימי משלים סבובו בזמן שיש לו תכלית וזה מבואר מן החוש מתנועת הכוכבים אלא שלאומר שיאמר שהגרם השמימי הבלתי בעל תכלית מקיף באלו הגלגלים אשר בהם הכוכבים הנראים והוא לא ישלים סבובו אלא בזמן שאין לו תכלית והנה זה הספק יותר שהוא מחוייב 10 על כל פנים שתהיה זאת התנועה בזמן שיש לו תכלית לפי שקצת חלקי זה הכדור והם החלקים הסמוכים לגרם המוקף מתנועעים על עגולה בעלת תכלית וכבר התבאר שזאת התנועה יחוייב היותר בזמן בעל תכלית ולזה יחוייב שתשלם תנועת זה הכדור בזמן שיש לו תכלית. ועוד שהוא מהבטל שיהיה שם גשם מתנועע בסבוב ולא יוכל להשלים סבוב אחד לעולם ובהיות הענין כן הנה המופת שעשה הנה בן רשד מבואר והוא מסודר על שתנועת כל מתנועע בסבוב תשלם בזמן בעל תכלית ועל 15 שהקף זה הקו שאין לו תכלית כל הסבוב עד שישוב אל מקומו | הוא לבלתי תכלית וזה מבואר ממה שקדם בתכלית הבאור. אבל יתבאר ממה שקדם שהוא לבלתי תכלית פעמים אין תכלית להתרבותם כי כבר יורשמו בזה הכדור מן המרכז קוים אין תכלית להתרבותם מרחק מה שבין כל שנים מהם בלתי בעל תכלית ובהיות הענין כן **הוא מבואר שיחוייב שיחתוך החלק מהכדור אשר בו זה הקו מהלך שאין לו תכלית בזמן שיש לו תכלית לפי שהוא ישוב אל מקומו הראשון בזמן שיש לו תכלית וזה 20 שקר. מופת שלישי אם נמצא גשם מתנועע כסיבוב שאין לו תכלית הנה נוציא ממרכזו קו שאין לו תכלית לחוץ ויש לו תכלית מצד המרכז ואחר כן נוציא בזה הכדור קו שאין לו תכלית משתי**

{1 שיתבאר] שהתבאר ²⁵. [החמשי] העשירי ¹⁵ הששי ²². || {2 שאלו] שאלה ²². [בלי] בעל ¹⁵. [יעוין] יעייין ¹⁵. || {3 זה] שם ^ זה ^ ²⁵, ²². [התנועע...להתנועע] ¹⁵. || {4 במקום] אל מקום ¹⁵. [במקום שני] במקומו השני ²⁵. || {5 החלק] תחלה ²². || {6 שיהיה] ¹⁵. || {7 ואולם] אולם ¹⁵. [שעשה] אשר עשה ¹⁵. [בזה...רשד] בן רשד בזה ²². [בן רשד] ארסטו אבן רשד ¹⁵. || {8 שנודה] נודה ²². [לוי] <שההקדמה הקודמת> ¹⁵. [השמימי] השמימי ¹⁵. [סבובו] סבובה ²². [תכלית] תוספת ²². || {9 השמימי] השמימי ²². || {10 והנה...תכלית²] ¹⁵. || {12 הסמוכים] הקרובים ²⁵. [לגרם] לגשם ²⁵. [עגולה בעלת] עגלת בעל ²². || {13 זה הכדור] הכדור ההוא ²⁵, ²². [מהבטל] מתבטל ¹⁵. || {14 גשם] ²² גשם ²². [הנה] פה ¹⁵, ²⁵, ²². || {16 לבלתי] בלתי ²². [זה...תכלית¹] ²². || {17 שהוא] שהיא ¹⁵. [כ...להתרבותם] ²². || {18 הכדור] הביאור בכדור ¹⁵. [כל] ר"ל ²². || {19 שיחוייב] ¹⁵. [שיחתוך] ²². [זה] ²². || {21 נוציא] יוצא ²². [בזה] ²².

{19 הוא מבואר] מן המבואר ²². [שיחתוך] שהוא יחתוך ²². [מהלך...20 לוי] מדה שאין לה ²². || {21 שקר] נמנע ²². [מתנועע בסיבוב] כדורי ²². || {22 משתי] ⁹⁻¹³ משני ²².

{19 הוא] מאת: 3,17 || {21} אמ: 4,17.

- 80ב^{מל} **קצותיו יעבר בחתכה מן הכדור ונדמהו נכחי לקו הראשון** או | בצד אחר מהעגולה בדרך שלא יהיה אחד מהם חותך האחר ונדמה זה הקו השני נח או מתנועע להפך צד תנועת הקו הראשון והוא מבואר שהקו הראשון כבר יתנועע עד שיחתכה ואם לא לא ישלים סבובו לעולם. והמשל שיהיה הכדור כדור א"ג ה"ד ומרכזו | ב' ונדמה שיצא קו מב' אל | א' אין לו תכלית מצד א' עוד נדמה קו ג"ד בלתי חותך 5 לקו א"ב יעבור בחתיכת ג'ה"ד ואין לו תכלית מכל אחד משני קצותיו והוא מבואר מפני שקו א"ב ישלים סבובו בזמן שיש לו תכלית שהוא יחתוך בהכרח קו ג"ד אם דמינו אותו נח כל שכן אם דמינו אותו מתנועע להפך צד תנועת א"ב ר"ל שתהיה נקודת ד' קיימת ויתנועע מצד ג' שאז יתחיל חתוך האחד מהם לחבירו ביותר מעט מהזמן להתקבץ שתי התנועות. ולפי שהוא מבואר בעצמו **שאלו הקוים כאשר יתחברו יתחברו בקצותם תחלה** כאלו תאמר מצד א' וג' הוא מבואר שחויב שיהיו אלו הקוים שיונחו בלתי בעלי תכלית בעלי תכלית כי התחלת התחברותם הוא מצד מה שיש להם תכלית ואם לא לא יתחברו לעולם כי אי אפשר שיתחברו באמצעם אם לא יתחברו קודם בקצותם וזה מבואר בנפשו עד שהאריכות בבאורו מותר. וגם כן **הנה לנו שנודה שהם יתחברו מצד מה שהם אין להם תכלית** ואם הוא בתכלית הבטול. ונאמר שמזה יתחייב גם כן שתהיה זאת ההנחה בטלה ר"ל הנחת גשם מתנועע בסבוב אין תכלית לו. וזה שכבר יתחייב מזה שלא ישלים אחד מאלו הקוים לחתוך חבירו לעולם שאם היה אפשר זה **הנה יחתוך הקו היוצא מן המרכז הקו האחר באורך והוא בלתי בעל תכלית וזה שקר** אם לא יהיה בזמן שאין לו תכלית אבל המתחיל במהלך שלא ישלימהו אלא בזמן שאין לו תכלית לא ישלימהו לעולם וכבר היה זה הקו משלים סבובו בזמן שיש לו תכלית הנה אם כן יחתוך זה הקו האחר בזמן שיש לו תכלית שהוא חלק מהזמן הראשון שיש לו תכלית וכבר היה שלא יחתכהו אלא בזמן שאין לו תכלית וזה שקר בלתי אפשר. ובכלל **הנה אמרנו מתנועע בסבוב שאין לו תכלית יסתור עצמו וזה כי העדר התכלית אמנם ימצא לדבר מצד הגודל והחומר** וזה כי

1 { בחתכה } מל. | מן הכדור [מהכדור ² . | נכחי] נכחי מל. | אחר [האחד ¹ האחר ² . מל. | מהעגולה] מן העגולה ² מהעגולה מל. || 2 { האחר } את האחר ¹ . | השני [הניע ¹ || 3 { עד } עד] <עד> ¹ . | ואם לא [וזה ¹ . | לא ²] מל. | ישלים [כדור] מל. || 4 { א"ג ה"ד } א"ג א"ד ה"ד ¹ אגהד ² אג'ה"ד מל. | ונדמה [ונראה ¹ . | מב'] א"ב ¹ . | ג"ד [א"ד ג"ד ¹ || 5 { בחתיכת } בחתכה מל. | ג'ה"ד [ג"ה ד' ¹ . | משני] משתי ^{1,2} . | שקו [מל. || 8 { האחד } מן הזמן ² || 9 { יתחברו } ^{1,2} . | הוא [<מחוייב> ¹ . | שחוייב] שיחוייב ^{1,2} || 10 { שיונחו } שיונחו ^{1,2} . | בעלי תכלית ² [מל. || 11 { לא } ² . | לא ²] מל. | לא ² [מל. | לא ²] מל. | שיתחברו [<לעולם> ¹ . | יתחברו ²] מל. || 13 { הוא } מל. | ונאמר...20,37 הבטול [קטע זה חוזר על עצמו כאן ב ¹ עם שינויים והשמטות מזעריים, זאת בין 181א¹ ש 2 עד 181ב¹ ש 13. | גשם [גשם ² || 14 { לו } מל. | מאלו] מאלה ¹ || 15 { מן המרכז } מהמרכז ^{1,2} || 16 { יהיה } >זה< ^{1,2} . | ישלימהו [<לעולם> ¹ || 17 { הנה...18 תכלית } ¹ || 19 { וזה } זה מל.

1 { ונדמהו] ונדמה מאת. | נכחי] בצד הנכחי מאת. | לקו הראשון] לאותו הקו מאת. || 8 { שאלו הקוים } כי הם מאת. || 10 { שיש שהם יש מאת. || 11 { לעולם } אחר כן מאת. || 12 { הנה...שנודה } ואם נודה מאת. || 15 { הנה יחתוך } שיחתוך מאת. || 19 { מתנועע בסבוב } כדורי עגול מאת. || 20 { שאין } ושאין מאת. | עצמו] נפשו מאת.

1 { יעבר } מאת: 6,17 || 8 { שאלו } מאת: 8,17 || 10 { התחברותם } מאת: 9,17 || 12 { הנה } מאת: 9,17 || 15 { הנה } 11,17 || 19 { ובכלל } מאת: 1,18.

- הגודל יתוסף אל מה שיתוסף כי אין לו תכלית מצד עצמו ר"ל הגודל הישר ובוזה יתחלק אל מה שיתחלק. וכן הענין בחומר ר"ל שהוא בלתי | מוגבל בעצמו וכבר התבאר זה בסוף השלישי מהשמע. ^{180ב}¹⁵
- והתכלית והשלמות הוא לדבר מצד הצורה והנה מצדה היה הבעל גשם אחד.** ולפי שהכדוריות והעגול הוא מוגבל מצד עצמו היה בדרך צורה מהצורות ולא היה אפשר בו התוספת אל מה שיתוסף ולא ההחלק כי הכדור לא יתחלק לכדורים ולא העגולה לעגולות כמו שיתחלק הקו לקוים אל לא 5 תכלית ולזה היה **הכדורי שלם בעצמותו וצורתו** כי הוא לא יקבל התכלית מזולתו כמו שהתבאר בתחלת זה המאמר. **ומפני זה היה בלתי אפשר שידומה כל שכן שיצוייר בלי תכלית מצד מה שהוא כדורי** כי הכדור במה שהוא כדור יחוייב שיקיף בו שטח אחד ואם לא היה כדורי וכבר יחוייב היות לו מרכז יתנועע סביבו כמו שהוא מחוייב במתנועע בסבוב שיהיה המתנועע בעל תכלית וזה שהמרכז יחוייב שיהיה באמצע הגשם ההוא הסבובי ואם היה בלתי בעל תכלית לא יהיה לו אמצע | ^{א81}^{מל}
- אבל אין שם נקודה יותר ראויה שתהיה אמצע מנקודה. **ואולם הגשמים הארבעה הפשוטים הנה יתבאר היותם בעלי תכלית בגודל מזה הצד. בעבור | שתנועות אלו הגשמים מתהפכות להלכום אל מקומות מתחלפים והם המעלה והמטה** והיה מבואר מענין המטה שהוא מוגבל והוא אמצע הארץ אשר כבר נודע בלמודיות שהיא כדורית ובעלת תכלית והתבאר מן החוש שכל הדברים הצוללים יתנועעו מכל צדדי הגלגל על ענין אחד ולא יעברו האמצע וינוחו בו וזה ממה שיורה שהמטה 15 **מוגבל** והוא מבואר שאם לא הנחנו באלו הדברים | שהם צוללים שהם לא יעברו האמצע יקרה שיהיו לדבר אחד שתי התנועות ההפכיות משל זה שאנחנו נראה מכל הפאות תנועת האש אל המעלה ואם הנחנו דבר כבד יתנועע אל המטה ונניח שתמשך תנועתו ביושר אם לא מצא מונע עד שיעבור האמצע ותמשך על זה הדרך | תנועתו הוא מבואר שיקרה מזה שתהיה תנועה אחת בטבע לקל ולכבד וזה בתכלית הבטול. וכן יחוייב מזה שתהיינה שתי תנועות דבר אחד הטבעיות כבר יהיו מתהפכות כאשר 20

{2 ר"ל} ²⁵ | בעצמו] מצד עצמו ^{15, 25, מל} || {3 הבעל} <הגשם> ¹⁵ | שהכדוריות] שהכדוריות ^{מל} || {4 אל} אלא ^{מל} || {5 ההחלק} התחלק ¹⁵ | יתחלק ^{מל} | העגולה] העגול ¹⁵ | העגולה ^{מל} | כמו שיתחלק] כהחלק ^{15, 25, מל} | לקוים] אל קוים ¹⁵ || {6 הכדורי] הכדור ²⁵ | מזולתו] מצורתו ^{מל} || {8 כדורי} ¹ | כדורי ¹⁵ | הכדור] <לא יתחלק לכדורים ולא העגול לעגולים> ¹⁵ | שהוא ² ¹⁵ | יחוייב שיקיף] לא יקיף | יחוייב שיקיף ²⁵ | לא ² ^{מל} | יחוייב] יחוייב ^{מל} || {10 יהיה] היה ^{15, 25, מל} || {11 ראויה] מחוייב ¹⁵ | הארבעה] מזולתה ¹⁵ || {12 הצד] מצד ^{מל} | שתנועות] שתנועות ¹⁵ || {14 שהיא] שהוא ^{מל} | הדברים הצוללים] הצוללים הדברים ^{מל} || {15 וזה] ¹⁵ || {16 לא} ¹ ^{מל} | באלו] באלה ^{מל} | שהם ¹ ¹⁵ | יקרה] יקדם ¹⁵ || {17 אחד] האחד ^{15, מל} || {18 דבר] <מתנועע> ^{מל} | יתנועע] מתנועע ^{15, 25, מל} | אל...ונניח] ¹⁵ | שתמשך] ותמשך <על זה הדרך> ¹⁵ | תנועתו] ^{מל} || {19 ותמשך] ותמשך ¹⁵ | ולכבד] ולדבר הכבד ^{מל} || {20 אחד] אחר דבר ¹⁵ | הטבעיות...יהיו] כבר הטבעיות ^{25, מל} | כבר יהיו] ¹⁵ .

{7 ומפני זה] ולזה ^{מאת} | היה...אפשר] אי אפשר בו כלל ^{מאת} | שיצוייר] ¹¹ שנצייר אותו ^{מאת} || {11 הנה יתבאר] במה שהתבאר ככאן ^{מאת} || {12 היותם בעלי] שהם יש להם ^{מאת} | שתנועות] שהיו תנועות ^{מאת} || {13 מתחלפים] מתהפכים ^{מאת} || {14 שכל] מאשר כל ^{מאת} || {15 וזה...16 מוגבל] ומה שהוא בתאר הזה הנה יש לו תכלית ^{מאת} .

{3 והתכלית] מאת: 18, 2 || {6 הכדורי] מאת: 18, 3, 7 || ומפני] מאת: 18, 3, 11 || ואולם] מאת: 18, 7, 12 || היותם] מאת: 18, 10, 14 || שכל] מאת: 18, 12.

יתנועע פעם ממקום אחד אל האמצע ויעבור האמצע ותמשך תנועתו ביושר עוד יתנועע גם כן מזה הצד השני אל הארץ ויעבור האמצע וישוב אל אשר היה בו קודם זה ובהיות זה כלו בטל הוא מבואר שהדבר הכבד אע"פ שלא ימצא מונע לא יעבור האמצע. וכאשר התבאר שהמטה מוגבל והיה המעלה הפך המטה הוא מבואר שהמעלה מוגבל כי ההפכים ראוי שיהיו במדרגה אחת ואם לא לא יהיו הפכים. משל זה שהקור לא יהיה הפכי לחום אם לא היה בתכלית הקור כמו שהחום בתכלית החום ולזה אין הירוק הפכי במוחלט ללבן כי אינו במדרגת השחרות על הצד התכליתי כמו שהלובן הוא במדרגת הלובן על הצד התכליתי וזה ממה שיחוייב שיהיה המעלה מוגבל. וגם כן אם היה המעלה אין לו תכלית הנה אין לו קצה וכבר נאמר בגדר ההפכים שהם שני קצות המרחק הישר הנה יחוייב מזה שלא יהיה למטה הפך וכבר התבאר שיש לו הפך זה שקר בלתי אפשר. | ועוד למה שהתבאר במאמר השישי מן השמע שהוא בלתי אפשר שתהיה שם תנועה ישרה אין תכלית לה יתבאר בהכרח שאלו המקומות מוגבלים שאם לא היו מקומות הקל במוחלט והכבד במוחלט מוגבלים הנה היו תנועותיהם אין להם תכלית וכאשר חוייב שיהיו אלו המקומות מוגבלים הוא מבואר שיחוייב שיהיו הגשמים המחזיקים באלו המקומות מוגבלים כי הגשם אינו יותר גדול ויותר קטן ממקומו הראשון המיוחד כמו שהתבאר ברביעי מהשמע. וכן יתחייב בהכרח שיהיו אלו הגשמים אשר ביניהם ר"ל המים והאוויר בעלי תכלית אם לזאת הסבה בעינה אשר קדמה אם מפני חיוב היות מה שבין התכליות בעל תכלית ועוד שזאת ההנחה סותרת נפשה רוצה לומר הנחתנו אלו המקומות בתכלית המרחק ולזה היה תכלית למרחק אשר ביניהם ונניח עם זה שאין תכלית לאמצע הנה יהיה תכלית

182א¹

1 {יתנועע¹} יתנועעו² | ממקום² | ממקום² | ותמשך...2 האמצע¹ | עוד יתנועע² | עד שיתנועע² || 2 {אשר¹} | זה¹ | ימצא³ | לו² | 4 {במדרגה²} | לא² | 5 {לא¹} | הפכי² | הפכי² | 6 {אין¹} | הפכי² | הפכי² | במוחלט² | הפכי² | הפכי² | השחרות² | השחרות² | הצד² | הצד² | צד² | התכליתי² | התכליתי² | כמו...7 התכליתי² | 7 {הצד התכליתי²} | צד התכלית² | 8 {ההפכים²} | ההפכים² | קצות² | התכלית¹ | ממה¹ | מה² | שיחוייב¹ | שיחוייב¹ | המעלה¹ | 9 {לו¹} | שקר² | 10 {מן השמע²} | מהשמע² | שם¹ | 11 {שם...מוגבלים²} | לא² | לא² | 12 {תנועותיהם²} | ג"כ¹ | וכאשר¹ | ומאשר² | אלו¹ | 13 {שיהיו²} | המקומות² | ויותר¹ | ולא יותר¹ | קטן² | 14 {המיוחד²} | אלו² | 15 {לא¹} | בעינה...קדמה¹ | אשר קדמה¹ | בעינה¹ | 16 {התכליות²} | התכלית² | תכליות² | נפשה² | עצמה¹ | הנחתנו² | הנחתו² | 17 | ונניח...1,39 ביניהם² | זה² | זאת² | תכלית³ |

3 {וכאשר התבאר¹} כאשר היה² | שהמטה² | המקום השפל² | מוגבל² | יש לו תכלית² | והיה...4 המטה² | שיהיה המקום המתהפך לו והוא המעלה² | 4 {המעלה מוגבל²} | יהיה לו תכלית² | כי...אחת² | כי ההפך יתחייב בהכרח שיהיה כהפכו בכל ענייניו אבל בצד הנכחי² | 7 {אם...8 אין¹} | מה שאין² | 8 {הם²} | הם² | קצות² | 9 {ועוד¹} | וגם כן² | למה² | ממה² | 10 {שהוא...שם²} | המנעות² | אין...לה² | שאין לה תכלית² | 12 {חוייב שיהיו¹} | היו² | הוא...13 מוגבלים² | הנה הגשמים אשר בהם מוגבלים בהכרח² |

3 {וכאשר¹} | מאת: 7||13,18 | ומא: 9||16,18 | ומא: 10||17,18 | ומא: 12||1,19 | ומא: 2,19

למרחק אשר ביניהם ולא יהיה לו תכלית יחד מצד אחד וזה בטל. **וכבר יתבאר שאלו הגשמים בעלי תכלית מצד הכובד והקלות הנמצאים בהם** ר"ל | שכל אחד מאלו קל או כבד אם במוחלט אם בסמיכות וזה הבאור בנוי על שהגשם הבעל תכלית כחו המתפשט בו בעל תכלית ויתחלק בהתחלקו כמו שכבר | קדם זה בשמיני מן השמע והמשל כי הכבדות אשר באבן הגדולה יותר גדול מהכבדות אשר באבן הקטנה והפך זה גם כן ר"ל שהכח הבעל תכלית לא ימצא אלא לגשם בעל תכלית ומאלו שתי ההקדמות יתחייב גם כן הפך סותרם והוא שהכח הבלתי בעל תכלית הוא לגשם בלתי בעל תכלית ושהגשם בלתי בעל תכלית יש לו כח בלתי בעל תכלית. ואופן הבאור בזה הוא על זה הצד **אם היו אלו הגשמים בלתי בעלי תכלית הנה הכבדות והקלות הנמצאים בהם יחוייב בהכרח שיהיו בלתי בעלי תכלית וזה יתבאר** בהקש החלוף **וזה שאם לא היה זה צודק הנה סותרו הוא הצודק והוא שימצא לגשם מה שאין לו תכלית כבדות או קלות שיש להם תכלית ונניח גשם מה שאין לו תכלית והוא גשם א"ב לו | כבדות שיש לו תכלית והוא כבדות ג"ד ולפי שהחלק מא"ב לו כבדות מה ואם לא לא יהיה לכלל זה הגשם כבדות לפי שלא יהיה בו חלק כבד. וזה הכבדות קטן בהכרח מכבדות הכל לפי שכבר הונחו אלו הכחות מתחלקות בהחלק הגשם נקח מא"ב חתיכת ה"ז שיש לה תכלית יהיה לה חלק מכבדות ג"ד והוא כבדות ג"ח ונניח יחס גשם ה"ט כחס ג"ח אל ג"ד ולפי שיחס ג"ח אל ג"ד הוא בעל תכלית הוא מבואר שגשם ה"ט הוא בעל תכלית כי מה שיחסו אל בעל תכלית בעל תכלית הוא בעל תכלית בהכרח. ולפי שלגשם ה"ז כבדות ג"ח והיה יחס גשם ה"ז אל גשם ה"ט הוא יחס כבדות גשם ה"ז אל כבדות גשם ה"ט וזה היחס הוא כמו יחס ג"ח אל ג"ד הוא מבואר שלגשם ה"ט ימצא כבדות ג"ד **והיה אם כן כבדות אחד** בעצמו לשני גשמים האחד יש לו תכלית **והאחר אין לו תכלית וזה שקר** כל שכן שיהיה לחלק הכבדות בעינו אשר לכל כמו שחוייב במשלנו זה ר"ל שהנחנו בו גשם ה"ט חלק מגשם א"ב. ובזה הבאור בעינו יתבאר שלא ימצא קלות שאין לו תכלית כשנמיר שם הכבדות בבאור הקודם לקלות. אמר לוי: וכן אפשר שיתבאר בזה הבאור בעינו**

1 { לו תכלית] לא תכלית לו מל. | יתבאר] התבאר בר. || 2 {אם} [במס] <מס> 1. || 3 {הבעל] בעל מל. | כחון] כקו 1. | ויתחלק] מתחלק 1. || 4 {מן השמע] מהשמע 2. || 5 {כן] <שנניח> 1. | לגשם] בגשם 1, 2. מל. | בעל] הבעל 1. || 6 {גם כן] מל. | הפך] 1. || 7 {בלתי} [בלתי 2. מל. | אלו] אלה 1, 2. מל. || 9 {הנה] היה בר. | שימצא] שלא ימצא 2. || 10 {והוא] 1. || 11 {ג"ד] ג"ב 1. | ולפי] לפי מל. | לא} [2. מל. || 12 {בן] לו 1. | קטן] יקטן 1. | לפי} [לפי 2. מל. || 13 {אלו] לו 2. | נקח] וקח 2. || 14 {גשם ה"ז] מל. | ה"ז] ה"א בר. | גשם} [2. יחס בר. || 15 {ה"ט] הט"ב מל. || 16 {בעל תכלית} [1. S1, S2. | הוא...תכלית} [3. בר. || 17 {גשם} [2. מל. || 18 {ג"ד] ב"ד 1. | והיה] והיה 1, 2. מל. | אם...כבדות} [2. 1. || 19 {שכן] שקר מל. | שיהיה] 2. || 20 {ר"ל] 2. | בן] כי 1. | בעינו] בעצמו 1. | קלות] <שיש לו תכלית לגשם> 1. || 21 {כשנמיר] מל. | בבאור] 1. | בזה] <בזה> מל.

1 {יתבאר...2 תכלית] יראה זה הענין לאלו הגשמים מאת. || 7 {אם...8 תכלית] אלו הגשמים אם היו שלא יהיה להם תכלית מאת. || 8 {יחוייב] 11 יחוייב מאת. | בלתי בעלי} [2. בלי מאת. || 9 {וזה יתבאר] ובאורו מאת. | וזה} [2. כי זה מאת. | שאם] אם מאת. | היה] יהיה מאת. | סותרו...הצודק] הפכו צודק מאת. || 10 {ונניח] אבל כאשר הנחנו מאת. || 18 {והיה...כן] התחייב שיהיה מאת. | יש] לגשם שיש מאת. || 19 {והאחר אין] ושאיין מאת.

1 {וכבר] מאת: 7, 19, 7, 19, 7, 9 {הנה] מאת: 10, 19, 18 {והיה] מאת: 13, 19.

- ר"ל שלא ימצא כבודות או קלות שאין לו תכלית לגשם שיש לו תכלית | וזה יתאמת כשנשים ג"ד הוא הגשם וא"ב הוא הכבודות או הקלות שאין לו תכלית ויהיה כבודות ה"ז או קלותו לחתיכת ג"ח לפי שאי אפשר שיהיה לחתכת ג"ח הכבודות או הקלות בכללו אשר לגשם ג"ד ויתבאר מזה בכמו הבאור הקודם שכבודות גשם ג"ד או קלותו הוא שעור ה"ט הבעל תכלית וכבר הונח בלתי בעל תכלית זה שקר.
- 5 **וכאשר התבאר שלא ימצא כבודות ולא קלות שיש לו תכלית לגשם שאין לו תכלית הנה נבאר שלא ימצא כבודות ולא קלות שאין לו תכלית ואז יתחייב בהכרח שיהיו הגשמים בעלי הכבודות והקלות בעלי תכלית** שאם היו בלתי בעלי תכלית היה נמצא כבודות או קלות שיש לו תכלית בגשם שאין לו תכלית | וכבר התבאר המנע זה. ונאמר שאי אפשר שימצא כבודות או קלות שאין לו תכלית
- 183א¹ שאם היה אפשר זה הנה יהיה לגשם א"ב שאין לו תכלית כבודות אין תכלית לו וזה שאם היה שימצא
- ש.2 הוא יותר ראוי שימצא לגשם שאין לו תכלית וכבר בארנו אנחנו גם כן שלא ימצא זה לגשם שיש לו תכלית.
- 82א^מ **ונניח גשם א"ב יתנועע מרחק ג"ד הבעל תכלית בזמן ה"ז הבעל תכלית** | כי כבר התבאר חיוב זה בספר השמע ואחר נניח גשם שיש לו כבודות בעל תכלית | והוא גשם ח"ט **והוא מבואר שהוא יתנועע מרחק ג"ד בזמן יותר ארוך** אלא שהוא מחוייב שיהיה זה הזמן בעל תכלית כי התנועה בעלת תכלית תשלם בהכרח בזמן בעל תכלית ונניח זה הזמן הארוך זמן ה"ב הבעל תכלית ולפי שהוא
- 15 **מחוייב שיהיה יחס הזמן המתנועע בו גשם א"ב מהלך ג"ד אל הזמן שיתנועע בו גשם ח"ט מהלך ג"ד יחס כח כבודות ח"ט אל כבודות גשם א"ב** והיה אין יחס בין כבודות ח"ט לכבודות א"ב אלא יחס העתק אל הזמן המוגבל ר"ל שלא ישערהו לעולם היה מחוייב שיתנועע גשם א"ב מהלך ג"ד בעתה וזה שקר כי אין תנועה בעתה אבל יתחייב כמו שקדם שתהיה זאת התנועה לגשם א"ב בזמן בעל תכלית.

{1 ר"ל} ^{מל} | שאין...תכלית¹ ^{בר} שאין לו תכלית^{בר} || {2 הגשם} גשם ^{מל} | או הקלות] והקלות ^{מל} \או^{מל} |. לחתיכת] <קלותו לחתכת> ^{מל} || {3 שיהיה} ^{1פ} | או הקלות] ^{1פ} | בכמו] כמו ^{1פ} || {4 זה} זה ^{1פ} || {5 הנה...תכלית} ^{בר} הנה נבאר שלא ימצא כבודות ולא קלות שאין לו תכלית^{בר} || {6 ואז...תכלית¹} קטע זה חוזר על עצמו לאחר המלה האחרונה בו "תכלית" ^{1פ} || {9 א"ב} <כן> ^{בר} | אין] שאין ^{2פ} || {10 ראוי} ^{מל} \ראוי^{מל} | גשם] <גשם> ^{2פ} || {11 גשם} ^{1פ} ^גשם^{1פ} || {12 חיוב זה} זה חיוב ^{1פ} | נניח] ^{1פ} ^נניח^{1פ} שנייה ^{מל} || {13 שהוא יתנועע] שיתנועע ^{מל} | אלא] לא ^{2פ} | זה] ^{2פ} ^זה^{2פ} || {14 בעלת] הבעלת ^{1פ} | זמן] ^{מל} | ה"ב] ^{1פ} || {15 המתנועע] שיתנועע ^{1פ}, ^{2פ} ^{מל} | א"ב...גשם²] ^{2פ} | ג"ד¹] <יחס> ^{מל} | ג"ד²] <אל הזמן שיתנועע בו גשם ח"ט מהלך ג"ד> [זן חזרה על המשפט האחרון] ^{מל} || {16 כח] ^{מל} | כבודות¹] <גשם> ^{2פ} ^{מל} | ח"ט] מ"ט ^{1פ} ^ח^{1פ} | העתק] הע?ה ^{1פ} העתה ^{מל} || {17 שיתנועע] ^{1פ} || {18 זאת] <זאת> ^{1פ} .

{5 וכאשר התבאר] ואחר שנראה ^{מאת} | שלא] שהוא לא ^{מאת} | לגשם] למה ^{מאת} | הנה נבאר] והיה גם כן ^{מאת} || {6 שלא ימצא] בלתי אפשר מציאות ^{מאת} | יתחייב] התחייב ^{מאת} || {7 בעלי¹] להם ^{מאת} || {11 ונניח] שנייה ^{מאת} | הבעל תכלית¹] מוגבל ^{מאת} | הבעל תכלית²] מוגבל ^{מאת} || {12 בעל] שיש לו ^{מאת} | והוא מבואר] הנה מן המבואר ^{מאת} || {13 יתנועע...ג"ד] יחתוך אותו המרחק ^{מאת} || {15 מחוייב] יתחייב ^{מאת} || {16 כח כבודות] הכח ^{מאת} | כבודות²] הכח ^{מאת} || {17 מחוייב] יתחייב ^{מאת} | גשם א"ב] הגשם אשר כבודותו אין לו תכלית ^{מאת} | מהלך ג"ד] אותו המרחק אשר יתנועע בו הבעל תכלית ^{מאת} || {18 שקר] כבר התבאר המנעו ^{מאת} .

{5 וכאשר] מאת: 15,19 || {11 ונניח] מאת: 3,20 | יתנועע] מאת: 4,20 || {12 ואחר] מאת: 4,20 || {15 מחוייב] מאת: 6,20 | אל] מאת: 6,20 || {16 יחס¹] מאת: 6,20 || {17 מחוייב] מאת: 7,20 | וזה] מאת: 9,20

או יביאנו הענין שנודה אם לא תהיה תנועת בעל הכבודות הבלתי בעל תכלית בעתה **שיתנועע מרחק אחד** בעינו **כבודות בלי תכלית וכבודות בעל תכלית וזה שקר** כי הכח היותר גדול יחוייב שיתנועע במהירות יותר. ואולם איך יתבאר זה הנה הוא כפי מה שאומר מפני שכבר הונחה תנועה א"ב במרחק ג"ד בזמן ה"ז מפני שכבר הונח מתנועע בזמן. ותנועת ח"ט חוייב גם כן שתהיה בזה המרחק בעינו בזמן בעל תכלית הנה לא ימנע אם שיתנועע ח"ט בזמן מהלך ג"ד אם בזמן יותר קצר מזמן ה"ז וזה בתכלית 5 הבטול אם בזמן ה"ז ויתאמת הדרוש אם בזמן בעל תכלית יותר גדול מזמן ה"ז והוא הנראה אפשרי יותר כי הכח היותר גדול יתנועע | המהלך האחד בעינו בזמן יותר קצר והיה על דרך משל ה"ב הבעל תכלית ונניח יחס גשם ח"ל אל גשם ח"ט כחס זמן ה"ב אל זמן ה"ז ולזה יהיה גשם ח"ט בעל תכלית וכחו בעל תכלית ולפי שיחס הגשם אל הגשם הוא יחס הכח אל הכח היה בהכרח יחס כבודות גשם ח"ל אל כבודות גשם ח"ט כמו יחס זמן ה"ב אל זמן ה"ז ולפי שגשם ח"ט יתנועע מהלך ג"ד בזמן ה"ב הנה יחוייב שיתנועע גשם ח"ל מהלך ג"ד בזמן ה"ז כי היה יחס הזמן אל הזמן הוא יחס הכח אל הכח והוא הזמן בעינו אשר התנועע בו גשם א"ב הבלתי בעל תכלית הכח מהלך ג"ד זה שקר. ויותר רחוק מזה שאם נניח גשם יותר גדול מגשם ח"ל יחוייב לפי מה שקדם שיתנועע מהלך ג"ד בזמן יותר קצר מזמן ה"ז וזה בתכלית הבטול ר"ל שיתנועע הבעל תכלית הכח במהירות יותר מבלתי בעל תכלית הכח. וכאשר **התבאר זה כלו נאמר אם היה שימצא גשם שאין לו תכלית הנה ימצא כבודות וקלות שאין להם תכלית** כמו שהתבאר חיוב זה בהקש החלוף הראשון **עוד נשנה מקביל הנמשך אבל לא ימצא כבודות וקלות שאין להם תכלית** וזה כבר התבאר בהקש החלוף השני **ויוליד מקביל הקודם והוא שלא ימצא גשם שאין לו תכלית ר"ל בגשמים בעלי הקלות והכבודות והם היסודות. והנה אפשר שיתבאר בבאור כולל שהוא בלתי אפשר שימצא גשם מאלו הגשמים החמשה שאין לו תכלית.** וזה כי כל אחד מהם אם פועל לבד כגשמים הנשארים כמו הגרם השמימי שאינו מתפעל משאר

183ב¹

{1 שנודה} אל שנודה¹ | תנועת | תנועה^{מל} | בעתה^{מל} | בעתה...תכלית¹ [S1 || 3] הוא^{מל} | מה¹ | תנועה | תנועת¹ | א"ב | <בזמן>¹ || 4 | בזה | בה¹ בזמן^{מל} || 5 | בזמן¹ | 1^פ, 2^פ, 3^פ || 6 | גדול | מגדול² | והוא | <והוא>^{בר} || 7 | והיה | והיה^{1,2,3} | משל | <זמן>^{2,3} | בעל^{מל} | הבעל | 8 || 8 | כיחס | ח"ט¹ || 9 | הגשם¹ | גשם^{מל} || 11 | גשם | 12 || 12 | בר | 2^פ ^ בר² | מהלך | במהלך¹ || 13 | ג"ד | ג"ב^{בר} || 14 | מבלתי | מהבלתי^{מל} || 16 | הנמשך | ונאמר^{1,2,3} || 17 | זה...התבאר | כמו שהתבאר² || 18 | ר"ל | 19 || 19 | שיתבאר | באור | כולל בלתי אפשר שיתבאר^{מל} | בבאור^{מל} | באור^{מל} || 20 | השמימי | השמימי^{1,2}.

{1 שיתנועע...2 אחד} יתנועע מדה אחת^{מאת} || 2 | כבודות...תכלית² | כבודות שיש לו תכלית ושאין לו תכלית^{מאת} | שקר | הפך בלתי אפשר^{מאת} || 15 | התבאר | נכפל^{מאת} | נאמר | ונאמר^{מאת} || 16 | עוד | ואחר כן^{מאת} | נשנה¹⁰ | ישנה^{מאת} | מקביל¹⁰ | נכחי^{מאת} | הנמשך¹⁰ | הנלוה^{מאת} || 17 | כבודות וקלות | קלות ולא כבודות^{מאת} | ויוליד | יתחייב ממנו^{מאת} | מקביל¹⁰ | נכחי^{מאת} || 18 | שלא¹⁰⁻¹³ | שהוא לא^{מאת} || 20 | כגשמים¹² | כגרמים^{מאת} | הנשארים...השמימי | השמימיים^{מאת}.

{1 | אן | מאת: 9,20 | שיתנועע | מאת: 15 | 9,20 | וכאשר | מאת: 16 | 11,20 | עוד | מאת: 17 | 12,20 | ויוליד | מאת: 18 | 1,21 | והנה | מאת: 4,21.

הגרמים אבל הוא פועל בהם והנה יתבאר צד היותו פועל בהם במה שאחר זה. **ואם פועל** בזולתו מהגשמים **ומתפעל** מזולתו מהגשמים | **כמו הענין ביסודות הארבעה** שהם | פועלים ומתפעלים כמו שיתבאר בספר ההויה וההפסד. והוא מבואר שכל אחד מאלו אינו בלתי בעל תכלית כי היה האחד מהם ממלא | המקום ולא ישאר מקום לנשארים אלא אם היו באמצעיתו ולזה יחוייב היות הנשארים בעלי תכלית. | וכאשר התישב זה כלו הנה נאמר שאי אפשר שיהיה באלו הגשמים גשם שאין לו תכלית וזה שהוא ממה שיתבאר **שהגשם הבלתי בעל תכלית אי אפשר שיפעל בגשם הבעל תכלית ולא שיתפעל ממנו**. אבל זה הגשם אם הונח נמצא חוייב אם שיפעל באחד מהנשארים הבעל תכלית או שיתפעל ממנו לפי מה שהתבאר מענין אלו הגשמים ויוליד שכל אחד מאלו הגשמים בעל תכלית. **ואולם איך יראה שלא ימצא לבלתי בעל תכלית פועל בבעל תכלית ולא הפעלות ממנו הנה על זה הצד** שאם היה זה **נניח כי בכאן גשם א"ב שאין לו תכלית יחמם גשם ג"ד שיש לו תכלית בשעור שעה וידומה חתכה בעלת תכלית מגשם א"ב** והיא חתיכת ה"ז תחמם בשעה אחת חתיכה מג"ד והיא חתיכת ג"ה וזה יתבאר אפשרותו מזה הצד הנה מפני שלחתיכת ה"ז כח מה לחמם והוא בהכרח בעל תכלית כמו שהתבאר מהמופת הנעשה במה שלפני זה בכח הכבדות והקלות הנה ימצא הגשם היותר גדול שיהיה אפשר לה"ז שיחממהו כי לא יפעל אי זה דבר מזדמן באי זה דבר הזדמן אבל שם בהכרח יחס מוגבל בין הפועל והמתפעל כפי מה שהתבאר בספר השמע. ונניח שיהיה זה הגשם גשם ג"ט ונניח שיחממהו גשם ה"ז בעשר שעות ונניח שיהיה עשירית גשם ג"ט חתכת ג"ה והוא מבואר לפי מה שהתבאר בספר השמע שגשם ה"ז יחמם חתיכת ג"ה בשעה ונניח יחס גשם ה"ז אל גשם א"ב כיחס חתיכת ג"ה אל ג"ד **וכאשר המרנו היחס כמו שהתבאר בספר היסודות** שהשעורים המתחסיים כשהומרו היחס יהיו מתחסיים ר"ל שיחס הקודם אל הקודם כיחס הנמשך אל הנמשך ולזה יהיה יחס גשם ה"ז אל גשם ג"ה כיחס גשם ה"ל בעל תכלית אל גשם ג"ד. אבל גשם ה"ז יחמם גשם ג"ה בשעה

1 { בהם² }¹⁵ [במה] <שיבא>¹⁵ || 3 { שכל...אינו] שאין כל אחד מאלו^{15, 25, מל} || 4 { אלא] לא¹⁵ | אס] <אם> בר | באמצעיות] באמצעות¹⁵ | ולזה] <ולזה>¹⁵ | יחוייב] יחוייב¹⁵ | הנשארים] <כך>^{מל} || 5 { התישב] התישר^{מל} | נאמר] יאמר¹⁵ נמר²⁵ || 6 { אפשר] <שיהיה>¹⁵ || 7 { אס]¹⁵ | הבעל] הבעלי¹⁵ || 8 { שכל] <שכל> בר | בעל] בעלי¹⁵ || 9 { הפעלות ממנו] הפעילות עמנו^{מל} | ממנו]^{מל} || 10 { היה] <אפשר>^{מל} | א"ב...גשם²]¹⁵ || 11 { שעה] שניה^{מל} | חתכה] חתכת^{מל} | בעלת תכלית]¹⁵ | והיא] והיא¹⁵ | ה"ז] ה"ז^{מל} | חתיכה מג"ד] חתכת ג"ד^{מל} | מג"ד] מגשם ג"ד¹⁵ || 12 { והיא] והוא¹⁵ | אפשרות] <מצד>¹⁵ | הנה]¹⁵ היה^{מל} || 14 { מזדמן] הזדמן^{15, 25, מל} || 15 { מוגבל] בר\מוגבל^{בר} | מה]^{מל} || 16 { והוא...ג"ה]¹⁵ || 17 { ונניח] ונשים^{15, 25, מל} | א"ב] ח"ל¹⁵ | ה"ב] ה"ל²⁵ | ה"ל^{מל} || 18 { ג"ה] ג"ב¹⁵ | המרנן] המירונו^{מל} | שהתבאר] שנתבאר¹⁵ שנבאר^{מל} | היסודות] <רצוני>^{מל} || 19 { כשהומרו] כשהומר^{15, 25, מל} | שיחס] שהיחס^{מל} | אל הקודם]¹⁵ || 20 { בעל] הבעל^{מל} | ה"ז]^{מל} .

2 { ומתפעל]¹² מתפעל^{מאת} | כמו...הארבעה] כאויר והארץ והאש והמים^{מאת} || 6 { שהגשם...אפשר] ואי אפשר במה שאין לו תכלית^{מאת} | שיפעל] שיעשה^{מאת} | בגשם...תכלית²] בבעל תכלית^{מאת} || 7 { ממנו] מן הבעל תכלית^{מאת} || 9 { שלא] שהוא לא^{מאת} | לבלתי] לשאינו^{מאת} | ולא] או^{מאת} || 10 { נניח] שנניח^{מאת} || 11 { מגשם א"ב] ממנו^{מאת} | בשעה אחת] באותו הזמן בעינו^{מאת} | מג"ד] מאותו הגשם שיש לו תכלית^{מאת} || 18 { המרנן]²⁵ המירונו^{מאת} | כמו] כפי מה^{מאת} .

1 { ואם] מאת : 5,21 || 6 { שהגשם] מאת : 6,21 || 9 { ואולם] מאת : 9,21 || 10 { נניח] מאת : 10,21 || 18 { וכאשר] מאת : 3,22 .

- אחת הנה יחוייב שיחמם גשם ה"ל גשם ג"ה בשעור שעה אחת כפי מה שהתבאר בשביעי מהשמע וזה שכבר נכפל הפועל והמתפעל על יחס אחד. וכאשר היה זה כן הנה יתחמם גשם ג"ד בזמן אחד מהגשם ה"ל הבעל תכלית ומגשם א"ב הבלתי בעל תכלית וזה שקר כי הכח היותר | חזק יפעל בזמן יותר ^{184ב} קצר בהכרח. ונאמר שבוה הדרך בעינו יתבאר שאי אפשר שיתפעל הגשם הבלתי בעל תכלית מגשם בעל תכלית שאם היה אפשר הנה נניח גשם א"ב בלי תכלית והוא אויר דרך משל יתחמם ⁵ מאש בעל תכלית עליו ג"ד בשעה מן הזמן ואחר נדמה חתכה בעלת תכלית מגשם א"ב עליה ה"ז תתחמם מחתיכה מאותו האש עליה ג"ח באותו הזמן בעינו וזה יתבאר אפשרותו על הצד שהתבאר קודם. ואפשר שימצא גשם בעל תכלית והוא ה"ט על דרך משל יחסו אל חתיכת ה"ז כיחס גשם ג"ד אל גשם ג"ח וכאשר המירונו היחס היה יחס גשם ה"ט המתפעל אל גשם ג"ד הפועל כיחס חתכת גשם ה"ז המתפעל אל גשם ג"ח הפועל ולזה יתפעל גשם ה"ט מגשם ג"ד בזמן בעינו אשר | יתפעל גשם ה"ז ^{58א} ^{83א} מגשם ג"ח. וכבר התפעל גשם ה"ז מגשם | ג"ח בשעה אחת אם כן יתפעל גשם ה"ט מגשם ג"ד בשעה אחת וכבר התפעל גם כן גשם א"ב הבלתי בעל תכלית מגשם ג"ד בשעה אחת. הנה אם כן יפעול גשם ג"ד פעולה אחת בשני מתפעלים האחד בעל תכלית והאחר בלתי בעל תכלית ותשלם הפעולה בזמן אחד זה שקר בלתי אפשר כי המתפעל היותר גדול יתפעל בזמן יותר ארוך אבל יחס הזמן אל הזמן הוא יחס המתפעל אל המתפעל כמו שקדם באור זה בספר השמע. אמר לוי: ואפשר שיתבאר שלא ימצא הנה גשם בלתי בעל תכלית פועל בגשם בלתי בעל תכלית או מתפעל ממנו ואז ישלם הבאור שאי אפשר שיהיה אחד מאלו הגשמים הפשוטים או יותר מאחד בלתי בעל תכלית אלא שכבר הספיק לאבן רשד הבאור הקודם לזה לפי שהוא מבואר ממה שקדם שלא ימצא באלו הגשמים יותר מאחד שיהיה בלתי בעל תכלית ומזה המופת יתבאר שאי אפשר שיהיה אחד מאלו בלתי בעל תכלית לפי שהוא מחוייב בו אם שיהיה פועל באחד מהנשארים אשר הם בעלי תכלית בהכרח או מתפעל מהם וכבר ²⁰

1 {ג"ה} ג"ד <אבל גשם ה"ז> ¹⁵ ג"ד ²⁵ מל. | בשעור שעה | בשעה ²⁵ | שעה | מל. | כפי | לפי ¹⁵, ²⁵ מל. | מהשמע | מן השמע ²⁵ || 2 {על} אל מל. | יתחמם | יתחייב ¹⁵ | גשם | מל. | מהגשם | מגשם ¹⁵, ²⁵ מל. || 3 {הבעל} בבעל ¹⁵ || 5 {גשם} גרם בר. || 6 {מאש בעל} מבעל ¹⁵ | חתכה | <ד'> ¹⁵ | תכלית² | מל. || 7 {האש} העת בר. | שהתבאר | שיתבאר מל. || 8 {גשם²} ¹⁵ || 9 {המירונו} המרנו ¹⁵, ²⁵ | היה | הנה מל. | המתפעל | ימתפעל מל. | גשם³ | מל. || 10 {ה"ז¹} <מגשם> ²⁵ | יתפעל² | התפעל מל. || 11 {גשם¹} | אחת | <וכבר יתבאר> ¹⁵ | הנה | מל. || 12 {התפעל} יתפעל ¹⁵, ²⁵ | הבלתי...תכלית | אחת² | <וכבר יתבאר יתפעל ג"כ גשם א"ב הבלתי בעל תכלית מגשם ג"ד בשעה אחת.> ¹⁵ | יפעול | יפעל ²⁵ יתפעל מל. | גשם² | ¹⁵, מל. || 13 {אחת} ¹⁵ || 14 {אל הזמן} מל. || 15 {יחס} יחס מל. | שלא | בר | שלא | בר. || 17 {לאבן רשד} אבן רשד בר לבן רשד ²⁵ || 18 {לזה} בזה ²⁵ מל. | שהוא...לפי | ¹⁵ || 19 {בעל¹} מל. | שאי אפשר | בר | שאי אפשר בר שאיפשר ²⁵ | בלתי² | בר | בלתי בר, ²⁵ || 20 {מחוייב} מחוייב ¹⁵ | מהנשארים | מהגשמים ¹⁵ | או | מל. | מהם | ¹⁵ .

3 {יפעל} יעשה מאת. || 4 {ונאמר...בעינו} וכן מאת. | יתבאר | יראה מאת. | שאי | שהוא בלתי מאת. | הבלתי | שאינו מאת. || 5 {בעל} מבעל מאת. | נניח | ונניח מאת. | והוא | הוא מאת. || 8 {יחס} הוא יחס מאת. || 9 {היה} יהיה מאת. | יחס | הוא יחס מאת. || 13 {האחד} אחד מאת. | בלתי | אינו מאת. || 14 {שקר} הפך מאת. | בלתי | אי מאת.

2 {בזמן} מאת: 7,22 || 3 {וזה} מאת: 7,22 || 4 {ונאמר} מאת: 8,22 || 9 {וכאשר} מאת: 11,22 || 13 {האחד} מאת: 13,22.

התבאר שזה שקר. ואולם איך יתבאר שלא יפעל גשם בלתי בעל תכלית בגשם בלתי בעל תכלית ולא יתפעל ממנו הנה כפי מה שאומר בעבור שמי | שהתחיל בפעולה אחת וישלימה יחוייב שישלימה בזמן בעל תכלית ואם לא לא ישלימה לעולם הנה מבואר שאם יפעל הבלתי בעל תכלית בבלתי בעל תכלית שהוא יתפעל ממנו בכללו שהוא יעשה זאת הפעולה בזמן בעל תכלית ואם לא לא יתפעל ממנו לעולם 5 זה המתפעל הבלתי בעל תכלית בכללו. וכאשר התישב זה הנה נבאר שאי אפשר | שיפעל הבלתי בעל תכלית בבלתי בעל תכלית שאם היה אפשר הנה נניח גשם א"ב בלתי בעל תכלית יחמם גשם ג"ד בלתי בעל תכלית בזמן בעל תכלית עליו ה"ז. עוד נניח גשם א"ב יחמם חתיכה בעלת תכלית מגשם ג"ד והיא חתיכת ח"ט ואין ספק שהוא יחממה בזמן יותר קצר מזמן ה"ז. אבל יחס הזמן אל הזמן הוא כיחס חתיכת ח"ט אל גשם ג"ד. אבל למה שאין יחס לגשם ח"ט אצל ג"ד אלא יחס הנקודה אל הקו והעתה אל הזמן חוייב שיחמם גשם א"ב גשם ח"ט הבעל תכלית בעתה וזה בלתי אפשרי לפי שכבר התבאר בספר השמע שכל שנוי הוא בזמן לפי שבכל שנוי ימצא קודם ומתאחר להיות הדבר קצתו במה שממנו השנוי וקצתו במה שאליו השנוי ראשונה קודם היותו בכללו במה שאליו ישתנה ראשונה. וכאשר התבאר זה הנה יתבאר שאין אחד מאלו הגשמים בלתי בעל תכלית לפי שכל אחד מהם פועל או מתפעל וכל גשם פועל או מתפעל יחויב היותו בעל תכלית ויוליד בתמונה הראשונה שהוא מחויב שיהיה כל אחד מאלו הגשמים בעל תכלית. אמר לוי: אלא שלמספק שיספק על זה המופת הנעשה הנה מפני שההפעלות הנמצא בגשמים הפשוטים הוא בחלקיהם לבד יש לאומר שיאמר שהם בלתי בעלי תכלית ר"ל והם יתפעלו בחלקיהם לבד שהם בעלי תכלית ולא יתחייב הספק הקודם אלא שהוא מבואר בעצמו שאם היה הפועל והוא המקיף בעל תכלית וזה ממה שיראה | חיובו בזה המופת שהגשמים העצורים בו הם בעלי תכלית ועוד שלאומר שיאמר שהגשם השמימי פועל החמום בכלל האש וכן באויר אלא שלא יקבלהו בשעור מה שיקבלהו האש. ובכלל הנה מפני זה היה מה שקרוב ממנו בתכלית הדקות והקלות כמו | שהתבאר קודם אלא שלא יותר בזה הספק בגשמים הכבדים וההתר היותר צודק בזה שאלו הגשמים המתפעלים יחויב התפעלותם בכל חלק מחלקיהם בזמן בעל תכלית. ואם לא הנה יהיה בהם חלק מה נצחי וכבר התבאר המנע זה במה שאחר זה. ולמספק שיספק גם כן במה שהתבאר בזה המופת

{2 הנה} הוא ²מל. | שהתחיל [שיתחיל ^{מל}. || {3 לא} ²מל. | הנה] הוא ²מל. | בבלתי...תכלית³] ^{מל} S. | בבלתי...4...הוא¹] על שהוא יתפעל ממנו בכללו שהוא יעשה זאת הפעולה בזמן בעל תכלית ואם לא ^{מל}. || {4 שהוא¹] על שהוא ^{מל}. | שהוא...תכלית¹] ^{S1}. | בכללן] בכלל ²מל. | לא²] ¹מל. || {6 בלתי...תכלית³] ¹מל. || {7 תכלית¹] >יחמם גשם ג"ד בלתי חתיכה בעלת תכלית< ¹מל. | עליו] על ^{מל}. | והיא] והוא ^{מל}. || {8 שהוא יחממה] יחממו ^{מל}. | הוא] הוא <בזמן> ¹מל. || {9 ג"ד²] <בו> ¹מל. || {10 בעתה] בעת ²מל. | אפשרי] אפשר ¹מל. || {11 בזמן] <מוגבל> ²מל. | הדבר קצתו] קצת הדבר ¹מל. || {13 בלתי] הבלתי ^{מל}. | פועל או] או פועל ^{מל}. | וכל...14...מתפעל] ^{S1}, ^{S2}. || {15 אמר לוי] ¹מל. || שההפעלות] שההפעלות ¹מל. || {16 הוא] היא ^{מל}. | שיאמר] ^{מל}. || {17 שהם...אלא] ^S. | ולא...18...תכלית] ^{S1}. | בעצמו] לעצמו ^{מל}. || {18 המופת] ^{מל}. || {19 שהגשם] שהגרם ²מל. | השמימי] השמימי ^{מל}. | החמום] בחמום ¹מל. | וכן] <בכלל> ¹מל. | שלא] ^{מל}. || {21 אלא] זה ¹מל. | וההתר] והתיר ²מל. || {22 התפעלותם] <יחוייב> ¹מל. || {23 התבאר] יתבאר ¹מל. | זה¹] ^{מל}.

מהגרם השמימי וזה שאם היה הגרם השמימי פועל מצד האיכות בו תתחלק בהתחלקו היה זה מופת אמתי אבל הגרם השמימי אם הוא פועל הוא פועל מצד התנועה שיביא קצת היסודות אל קצת וזה הפועל לא יתאמת שיתחזק יחס הכפל הגשם ההוא וזה מבואר מאוד. ועוד כי הגרם השמימי ימצא הפועל ממנו ביסודות לכוכבים והם בעלי תכלית ולזה יש לאומר שיאמר שהגרם השמימי בלתי בעל תכלית והפועל המגיע ממנו כאלו תאמר החמום הוא מיוחס לשמש ולשאר הכוכבים או לתנועה אשר לא יתחזק הנעתה לאין תכלית אם היה הגשם לאין תכלית. אלא שארסטו יעשה אלו הבאורים ואם אינם מספיקים כפי מנהגו אחר אשר התבאר מדבריו במופתים האמתיים שאלו הגשמים הם בעלי תכלית בהכרח. ונשוב אל אשר היינו בו מהבאר. **והסבה** באלו המופתים אשר קדמו היא **כי אלו הכחות מתחלקות בהחלק הגשם ומזה היה אפשר שיתואר הכח בתכלית ולא תכלית** ר"ל מצד הנושא לא מצד עצמו כי זה המקרה אינו בעל כמות עד שיתואר בתכלית והעדר התכלית אם לא מזה הצד. **ואולם הגשם השמימי הנה נמצא לו תנועה במקום בעבור כח בלתי היולאנית ולא מתחלקת בהחלק החמר** כמו שהתבאר בשמיני מהשמע. **ולזה היה אפשר** לגרם השמימי שיתנועע **מזאת הצורה תנועה שאין לה תכלית** ואע"פ שהגרם השמימי בעל תכלית. ואולם הכח ההיולאנית ר"ל הכח המתחלק בהחלק הנושא לא תמצא בלתי בעלת תכלית לגשם בעל תכלית כמו שקדם. **והנה אפשר שיעתקו אלו הבאורים בעינם | אל המנעות מציאות גשם במוחלט אין תכלית לו היה חוץ העולם** או בתוכו וזה שאותו הגשם יחוייב בהכרח אם שיהיה מורכב או פשוט ואם היה פשוט היה אחד מאלו הפשוטים כי אי אפשר שימצאו שם גשמים פשוטים טבעיים זולת אלו לפי שאין שם תנועות פשוטות זולת אלו הנמצאות להם. ובזה יתבאר שאם היה מורכב הנה יחוייב שתהיה הרכבתו מאלו הגשמים ולפי שאלו הגשמים התחייב בהם שיהיו בעלי תכלית מצד תנועותיהם הוא מבואר שיחוייב

186א¹

1 { מהגרם] מענין הגרם מל. | השמימי¹] השמימי מל. | וזה... השמימי²] ש². | האיכות] איכות². מל. | האיכות בן] איכות כי¹. || 2 { השמימי] השמימי מל. | הוא¹] היה¹. | הוא פועל²] S¹. | מצד] <איכות כי התחלק בהתחלקו>¹. || 3 { יתאמת] יתאמת בר יאמת¹. | שיתחזק] <על>^{1, 2, 3}. מל. | השמימי] השמימי^{2, 3}. מל. || 4 { לכוכבים] הכוכבים מל. | ולזה... תכלית] S¹. | השמימי] השמימי בר השמימי מל. || 5 { הכוכבים] כוכבים¹. || 6 { הנעתה] הגעתה¹. העתה מל. | יעשה] <לו> מל. || 7 { מספיקים] <מספיקים> מל. | אשר] שכבר^{1, 2, 3}. מל. | במופתים] המופתים¹. || 8 { אשר היינו] מה שהיינו^{1, 3}. מל. | היא] הוא². | כי] מל. || 9 { היה] יהיה¹. | שיתואר] שיתאר מל. || 10 { שיתואר] שיתאר בר. || 11 { השמימי] השמימי^{1, 3}. מל. | תנועה] התנועה^{1, 2, 3}. מל. | בהחלק] בהחלק^{1, 2, 3}. מל. | השמימי] השמימי^{1, 3}. || 12 { הצורה] התנועה מל. | לה תכלית] תכלית לה¹. | שהגרם] שהגשם מל. | השמימי] השמימי מל. | הכח²] S¹. || 13 { המתחלק] המתחלקת¹. | בחלק] בחלק מל. | בעלת] בעל^{1, 3}. מל. || 14 { העולם] לעולם^{1, 3}. || 15 { בעינם] בעולם¹. | העולם] לעולם^{1, 3}. || 16 { מתאחר] מתאחר מל. || 17 { טבעיים] S¹. || 18 { פשוטות] S¹. | יתבאר] התבאר מל. | יחוייב... הרכבתו] הרכבתו יחוייב שתהיה^{1, 2, 3}. מל.

9 { בהחלק] ¹¹ בהתחלק מאת. || 11 { השמימי] השמימי מאת. | תנועה] ¹¹ התנועה מאת. | בלתי היולאנית] שאינה חמרית מאת. || 12 { בהחלק החמר] בהתחלקו מאת. | מזאת הצורה] מאתה מאת. || 13 { תנועה... תכלית] מציאות מה שאין לו תכלית מאת. || 16 { וזה שאותו] כי אותו מאת. || 18 { שאם] ואולם אם מאת. | יחוייב שתהיה] היה מאת.

8 { והסבה] מאת: 15, 22. || 11 { ואולם] מאת: 16, 22. || 14 { והנה] מאת: 3, 23. || 18 { שאם] מאת: 5, 23.

בזה הגשם אם הונח חוץ לעולם שיהיה בעל תכלית ואם הונח זה הגשם תוך העולם הוא מבואר חיוב היותו בעל תכלית. והנה ארסטו חקר בספר השמע מזה ובאר במחלט שלא ימצא גשם אין תכלית לו. והבאר ההוא מסכים היה הגשם ההוא תוך העולם או חוץ ממנו. ולזה נניח זאת | החקירה ונחקר מענין העולם אם הוא אחד או רבים ואם הוא רבים אם הם בעלי תכלית במספר או בלתי בעלי | תכלית במספר. ונאמר אם היה בכאן עולם זולת זה העולם אם עתה ואם במה | שעבר אם במה שעתידי אחד היה או יותר מאחד הוא מבואר שיהייב לעולם ההוא שיהיה מוסכם לזה העולם בשם ובגדר עד שיהיה עם זה העולם אחד במהות ובצורה. וזה אמנם יחוייב לפי שאי אפשר שיהיו בכאן גשמים פשוטים טבעיים זולת אלו שהורכב מהם זה העולם לפי שאין בכאן תנועות פשוטות זולת אלו הנמצאות להם והם התנועה הסבובית והתנועה מן האמצע ואל האמצע. ועוד שהעולם ההוא מצד שהוא טבעי הנה תמצאנה בו תנועות בהכרח וכבר התבאר בספר השמע שהתנועות ההם יחוייב שתכלינה אל תנועה סבובית פשוטה נצחית. ולזה יחוייב שיהיה שם גשם מתנועה בסבוב. וכאשר נמצאת זאת התנועה התחייב שתהיה על דבר נח כמו שהתבאר בספר השמע. והוא מבואר במעט עיון שיחוייב מזה שימצאו שם היסודות הארבעה ר"ל האש האויר והמים והארץ ויהיו אותם היסודות עם אלו | רבים במספר אחדים במהות ובצורה. וראוי שנחקר אם אפשר בגשמים האלו הפשוטים המוחשים רבוי באיש כאלו תאמר שתהיה שם ארץ אחרת זולת זאת הארץ אשר אצלנו. ונאמר שהוא מבואר כי לכל אחד מאלו הגשמים המתנועעים תנועה ישרה תנועה טבעית ומנוחה טבעית

{2 בספר השמע} בשמע הטבעי ¹⁵ || {3 הוא} ¹⁵ || {5 במספר} <או בלתי בעלי תכלית במספר> ¹⁷ || {זולת} ¹⁵ ||. ואם {אם ²⁵ מל | במה} ¹ | <בזמן> ¹⁵ || {6 היה} <היה> ¹⁵ ||. לעולם} בעולם ¹⁵, ²⁵ מל || {7 שיהיו בכאן} שימצאו ²⁵ ||. {9 והתנועה} <הן> ¹⁵ ||. מן האמצע} מהאמצע ¹⁵ ||. {10 הנה} מה ¹⁵ ||. בו תנועות} התנועות ²⁵ ||. {11 שתכלינה} שתכלינה ¹⁵ ||. {סבובית} <טבעית> ¹⁵, ²⁵ מל ||. יחוייב} שיחוייב ¹⁵ ||. {12 עיון} מהעיון ¹⁵ ||. מן העיון ²⁵, ¹⁵ מל ||. {13 האויר} והאויר ¹⁵, ²⁵ מל ||. {אותם} ²⁵ ||. אותם} ²⁵ ||. {14 ובצורה} והצורה ¹⁵, ¹⁵ מל ||. הפשוטים המוחשים} המוחשים הפשוטים ¹⁵ ||. {15 המוחשים} ¹⁵ ||. באיש} באיש ¹⁵ ||. {16 מאלו הגשמים} מהגשמים האלו ¹⁵ ||. תנועה} ² ||.

{4 אם} ¹⁰⁻¹¹⁻¹³ ||. האם ¹⁰⁻¹¹⁻¹³ ||. הוא} ² ||. ¹⁰ היו ¹⁰ ||. אם הם} האם הוא ¹⁰ ||. בעלי} ¹ ||. בעל ¹⁰ ||. בלתי בעלי} אין לו ¹⁰ ||. {5 זולת...העולם} אחר ¹⁰ ||. ואם} והיה ¹⁰ ||. אם} ³ ||. או ¹⁰ ||. במה שעתידי} ¹¹ ||. שיהיה בעתידי ¹⁰ ||. {6 הוא מבואר} הנה מן המבואר ¹⁰ ||. שיהיה} שהוא ¹⁰ ||. {7 עד שיהיה} ושהוא ¹⁰ ||. לפי...שהיו} כי אין ¹⁰ ||. {8 זולת אלו} כי אם אלו הגשמים ¹⁰ ||. לפי שאין} כי אין ¹⁰ ||. {9 והם} ר"ל ¹⁰ ||. הסבובית...האמצע} אשר מן האמצע ואל האמצע וסביב האמצע ¹⁰ ||. {10 וכבר} כבר ¹⁰ ||. יחוייב} שהוא יחוייב ¹⁰ ||. {11 שתכלינה אל} שימצא בכאן ¹⁰ ||. סבובית...נצחית} נצחית וסבובית ¹⁰ ||. {13 שיחוייב} התחייב ¹⁰ ||. שימצאו} מציאות ¹⁰ ||. הארבעה} לפי מה שקדם ¹⁰ ||. אותם...14 אלו הגשמים הפשוטים הנמצאים בזה העולם ובאותו ¹⁰ ||. {14 רבים...ובצורה} אחדים במהות והמין רבים במספר ¹⁰ ||. וראוי} ולזה ראוי ¹⁰ ||. שנחקר} שנשים חקירתנו ¹⁰ ||. אפשר} ימצא ¹⁰ ||. בגשמים האלו} מכלל אילו הגשמים ¹⁰ ||. {15 רבוי באיש} יותר מפרט אחד ¹⁰ ||. אשר אצלנו} המוחשת ¹⁰ ||. {16 מבואר כי} ממה שיראה ¹⁰ ||. לכל...מאלו} באלו ¹⁰ ||. ומנוחה} ועמידה ¹⁰ ||.

{4 אם} ¹ ||. מאת: {5} ^{8,23} ||. אם} ¹ ||. מאת: {8} ^{10,23} ||. לפי} מאת: {10} ^{12,23} ||. וכבר} מאת: {11} ^{13,23} ||. וכאשר} מאת: {13} ^{14,23} ||. שיחוייב} מאת: {14} ^{1,24} ||. וראוי} מאת: {14} ^{1,24} ||. ואם} מאת: {2} ^{2,24} ||. ונאמר} מאת: {3} ^{3,24} ||. ונאמר} מאת: {6,24}.

א41²⁵א59¹⁷א59¹⁷א84^{מל}186^{ב15}

ותנועה הכרחית ומנוחה הכרחית. וזה מבואר בחוש כי הארץ תנועה למטה טבעית ומנוחה שם טבעית ותנועה אל המעלה הכרחית ומנוחה שם גם כן הכרחית וכן הענין באש ר"ל שתנועה למעלה טבעית ומנוחה שם טבעית ואע"פ שכבר תמצא האש במקומה מתנועעת בסבוב הנה זאת התנועה אינה שם לה הכרחית לפי שאינה הפך התנועה הטבעית אשר לאש ואינה גם כן טבעית לאש שאם היה הענין כן ימצאו לאש שתי תנועות טבעיות וזה כבר התבאר שהוא שקר. ובכלל הנה 5 זאת אשר היא לו חוץ מן הטבע היא כמו ממוצעת בין הטבעית והיוצאת מן הטבע אולם הדמותה לטבעית לפי שלא יתנועע בזאת התנועה לא בעבור דחייה ולא בעבור משיכה. וכבר התבאר בשביעי מהשמע שהגשם יתנועע מזולתו אם בדחייה אם במשיכה אבל זאת התנועה ממנה שם הוא המשך לעצם הגרם השמימי ליחס אשר בין תכליותיהם כי הגרם השמימי הולך מיסוד האש מהלך התמימות והשלמות כמו שקדם בספר השמע. וזה שהוא בלתי אפשר שתהיה זאת התנועה על צד 10 הדחייה כי היה בלתי אפשר שימצא בזה הגרם השמימי קושי ולא זולתו מן האיכויות אשר תשלם בהם הדחייה וכן הענין במשיכה וזה כי הגרם השמימי יתבאר במה שאחר זה מענינו שהוא משולל מאלו האיכויות הנמצאות לאלו הגשמים אשר אצלנו. ואולם מאשר יתנועע האש בזאת התנועה הסבובית בעבור דבר מחוץ תדמה התנועה היוצאת מן הטבע. ונשוב אל אשר היינו בו ונאמר כי 15 כאשר התישב שלכל | אחד מאלו הגשמים עמידה טבעית | ותנועה טבעית וכי מקום החלקים והכל מאלו הגשמים הוא אחד במספר כמו שהוא מבואר מענינם ר"ל שמקום חלקי הארץ הוא מקום הארץ ושאלו המקומות אשר יתנועעו אליהם החלקים הם אחדים במספר הנה יחוייב שיהיה העולם אחד במספר. וזה שאם דמינו בכאן עולם אחר זולת זה העולם ולאי זה מקום תתנועע האש הנמצאת | בו דרך משל תנועתה הטבעית ואנה תהיה מנוחתה הטבעית הנה יתחייב בהכרח אם 84 ב

187א¹59ב²84 ב³

1 { ותנועה...ומנוחה] ומנוחה טבעית הכרחית ותנועה ¹⁵ || 2 { הענין] <שם ג"כ> ¹⁵ |. [שתנועה] שתנועתו ²⁷ || 3 { טבעית²] ²⁷ || 4 { שם לה] לה לשם ¹⁵ לה שם ²⁵, מל |. [ואינה] והנה מל |. גם...טבעית] טבעית ג"כ ¹⁵ || 6 { זאת [התנועה> מל |. מן הטבע¹] מהטבע ²⁵ |. היא²] ²⁵ ^ היא²⁵ ^ ²⁵ |. מן הטבע²] מהטבע ²⁵ || 7 { דחייה] תנועה ²⁷ || 9 { השמימי¹] השמימי מל |. השמימי²] השמימי מל |. מיסוד] <מיסוד> ¹⁵ || 10 { וזה] וזהו ²⁵ |. התנועה] ההנעה ¹⁵, ²⁵ || 11 { שימצא] ²⁷ |. השמימי] השמימי ¹⁵, ²⁵ || 12 { השמימי] השמימי מל || 14 { בעבור] ¹⁵ |. אשר היינו] מה שהיינו ¹⁵ || 15 { עמידה] עמודה מל || 16 { מאלו...אחד] אחד מאלו הגשמים ¹⁵ || 18 { ולאי זה] אל אי זה ¹⁵, ²⁵, מל |. תתנועע] התנועע ²⁷ || 19 { הטבעית...בהכרח] ¹⁵ .

1 { ומנוחה] ועמידה מאת. | מבואר] נראה מאת. | הארץ תנועתה] תנועת הארץ מאת. | ומנוחתה] ועמידתה מאת. | שם] גם כן למטה מאת בה ⁹ || 2 { ותנועה] כי תנועה מאת. | אל המעלה] למעלה מאת. | ומנוחה שם] ועמידתה בו מאת. | שתנועה] הנה תנועה מאת. || 3 { ומנוחה] ועמידתה מאת. | שכבר תמצא] שתמצא מאת. | הנה] אבל מאת. || 4 { אינה...הכרחית] היא לה חוץ מטבעה ואינה הכרחית מאת. || 6 { היא...ממוצעת] והיה מציאותה ממוצעת מאת. || 7 { לפי...התנועה] מאשר תתנועע מאת. | דחייה] ¹³, הנוסח הערבי דוחה מאת. || 9 { לעצם] לנפש מאת. | הגרם השמימי¹] תנועת הגרם האלהי מאת. | ליחס] וליחס מאת. || 15 { התישב] היה נראה מאת. | שלכל] כי לכל מאת. | עמידה...טבעית²] תנועה טבעית ועמידה טבעית מאת. || 17 { יתנועעו אליהם] אליהם יתנועעו מאת. || 18 { שאם] אם מאת. | ולאי...מקום] אל אין מאת. || 19 { ואנה] ואין מאת.

6 { היא²] מאת: 11,24 || 8 { אבל] מאת: 13,24 || 11 { כי] מאת: 13,24 || 13 { ואולם] מאת: 14,24 || 17 { ושאלו] מאת: 18,24.

היתה היא והאש אשר אצלנו אחת בצורה שתיים במספר כמו שחוייב זה ממה שקדם שיהיה מקומם אחד במספר כמו שמקום החלקים אחד במספר. ולזה תיחס תנועתה הטבעית אל מעלה אחד במספר כאלו תאמר המעלה אשר בזה העולם ושם תהיה מנוחתה הטבעית גם כן. ונאמר שאם היה הענין כן יחוייב שתהיה תנועת האש אשר שם הטבעית אל המטה מזה העולם גם כן. מופת זה 5 שהעולם ההוא יחוייב שיהיה מזה העולם בעל מצב ובהיות הענין כן הנה האש אשר שם כאשר תתנועע אל המעלה מזה העולם הנה היא גם כן תתנועע אל המטה מזה העולם כי כל מה שתתנועע בזאת התנועה תתקרב אל המרכז מזה העולם ומה שזה דרכו הנה מתנועע אל המרכז. אם כן תנועת האש אשר שם הטבעית היא אל המטה מזה העולם ולא תהיה אם כן אש אבל ארץ או מים. | וזה הספק בעינו יתחייב בענין הארץ אשר שם אלו תתנועע אל המטה אשר בזה העולם חוייב שתתנועע אל המעלה אשר בזה העולם גם כן וזה כי כל מה שתתנועע עד שתגיע אל המעלה מזה העולם היא מתקרבת אל המעלה מזה העולם ותהיה אם כן אז מתנועעת אל המעלה מזה העולם ולא תהיה אם כן ארץ אבל אש. וזה השקר בעינו יתחייב לו הונח המעלה אשר יתנועע אליו האש אשר אצלנו המעלה אשר שם וזה מבואר. אמר לוי: ועוד יתחייב לפי זאת ההנחה שלא תהיה תנועת הגרם השמימי סביב האמצע וזה שאלו הונח | האמצע בטבע הוא האמצע אשר בזה העולם והיה הכדור אשר בעולם ההוא 15 מתנועע סביב אמצעו אשר אינו המטה האמתי וזה מחוייב לו לפי מה שהתבאר מענין התנועה הסבובית ר"ל שיהיה מתנועע סביב מרכזו הנה לא תהיה תנועתו סביב המטה. וכן הענין אם הונח המטה אשר שם הוא המטה הטבעי הנה יחוייב שתהיה התנועה הסבובית אשר בכאן אינה סביב האמצע הנה אם כן תהיה שם תנועה פשוטה טבעית אינה לא מן האמצע ולא אל האמצע ולא סביב האמצע וזה שקר. ועוד יחוייב מזה אם היו המעלה והמטה האמתיים הטבעיים הם אשר הם בזה העולם חוייב שיהיו היסודות 20 עומדים מוכרחים בעולם האחר ואפשר שיפרדו ממנו וישאר הגשם הכדורי אשר שם בזולת גשם נח

ב 41²⁵187^{ב1}

1 {שחוייב} שחוייב מל. | שחוייב...כמו [S1^פ || 3] {ושם} ובה ¹⁵ | מנוחתה [תנועתה ב^ר || 4] {הטבעית} <אשר> ¹⁵ | מזה [ב^ר \מזה ב^ר || 6] {תנועע...המטה} למטה ¹⁵ | {שתנועע} שיתנועע מל || 7] {הנה} הוא ¹⁵, ²⁵, מל || 8] {אבל} <אש> ¹⁵ | {מים} <או ארץ> ¹⁵ || 9] {אל המטה} למטה ²⁵ | {העולם} <גם כן> ²⁵ || 10] {שתגיע} שהגיע מל | {המעלה} ² המטה ¹⁵ || 11] {אם כן} ¹⁵ | {אז} <מתקרבת> ¹⁵ | {מתנועע} מתנועע מל | {אם כן} ² || 12] {השקר} השקר מל | {האש} ¹⁵ || 13] {השמימי} השמימי ²⁵, מל || 14] {זה} מה ¹⁵ | {היה הכדור} והוא כדור מל || 15] {אמצעו} אמצע מל | {לן} בו ¹⁵, ²⁵, מל | {התנועה} <הכדורית> מל || 16] {שם} <הוא המטה אשר שם הוא המטה הטבעי וזה מחוייב בו לפי מה שהתבאר מענין התנועה הסבובית ר"ל שיהיה מתנועע סביב מרכזו הנה לא תהיה תנועתו סביב המטה וכן הענין אם הונח המטה אשר שם> ¹⁵ || 17] {התנועה} מל | {בכאן} כאן ¹⁵ || 18] {לא} ²⁵ | {האמצע} ³ <ולא סביב האמצע> ¹⁵ || 19] {הם} ² || 20] {בעולם} <חוייב שיהיו היסודות> ¹⁵ | {האחר} מל | {ואפשר} והיה אפשר ¹⁵, ²⁵, מל .

1 {והאש} וזאת האש מאת. | אצלנו] אתנו מאת. || 2] כמו...במספר² על צד מה שימצא מקום החלקים מאת. | תנועתה הטבעית [תנועע בטבע מאת. || 3] {המעלה} למעלה מאת. | {בה} מזה מאת. || 4] {יחוייב} התחייב מאת. | תנועת...שם] תנועתה מאת. | {הטבעית...כך} למטה גם כן טבעית מאת. | {מופת זה} איך יתחייב זה מאת. || 5] {שהעולם ההוא} כי אותו העולם מאת. | {יחוייב} יתחייב מאת. || 8] {וזה} וכן מאת. || 12] {וזה...יתחייב} התחייב זה השקר בעינו מאת.

2] תנועתה] מאת: 5,25 || 4] יחוייב] מאת: 5,25 || 8] ולא] מאת: 8,25 || 12] וזה] מאת: 10,25.

עליו יסבוב ותתחייב גם כן שיהיה שם רקות וכל אחד מאלו הדברים שקר. ובכלל אם לא קבלנו שהמעלה והמטה לאלו היסודות הוא אחד במספר לא יהיה אפשר באלו היסודות שיתנועעו ולא שינוחו כי אין התנועה להם במקום מה יותר ראוי מהתנועה במקום אחר ולא המנוחה לפי שאין שם מקום מוגבל בטבע אבל באי זה מקום שיהיה שם כדור יהיה שם מעלה ומטה ולא יהיה אם כן מקום החלקים אחד במספר ר"ל האשות הרבות | אשר בעולמות הרבים או האדמות הרבות. ובהיות הענין 5 כן הנה יחוייב בחלקי האש האחת ככה ויהיו אם כן המקומות בלתי בעלי תכלית ובלתי נגדרים לפי שיחוייב בכל חלק מחלקי האש שיהיה במקום זולת מקום החלקים האחרים. אמר לוי: ובאלו המופתים ספק וזה שאלו היו המקומות הפנוי והרוחק | הלמודי מבלתי | שילקח בתנאו שיהיה תכלית גשם מה טבעי היה מה שאמרו הנה ארסטו אמת אבל למה שהמקום אינו הפנוי והרוחק הלמודי אבל הוא תכלית גשם טבעי והיה המעלה במה שהוא מעלה הוא קבוב הגרם המתנועע בסבוב והמטה במה שהוא מטה 10 הוא הגשם הנח אשר עליו יסבוב חוייב שבאי זה מקום שימצא גשם מתנועע בסבוב שיהיה שם מעלה ומטה אמתיים ועוד שכבר קדם שהמעלה והמטה לא יהיו מוגבלים אם לא היה שם גשם מתנועע בסבוב לפי שהוא מגביל קצות המרחק הישר שימצא בו. הנה אם כן הוא מבואר שבכל מקום שימצא גשם כדורי מתנועע בסבוב ימצאו שתי קצות המרחק הישר אשר בתכלית המרחק ומה שזה דרכו הם מעלה ומטה. ובהיות הענין כן הנה לאומר שיאמר שאם נמצאו עולמות רבים היו היסודות בהם במקומם 15 הטבעי ותנועותיהם מסודרות על צד סדור תנועות זה העולם ולא יחוייב מפני זה בחלקי היסוד האחד שלא יהיה מקומם אחד אבל מה שיחוייב שיהיה מקום הכבדים המטה ר"ל שישקעו תחת שאר כל הגשמים אשר עמהם ומקום הקלים המעלה ר"ל שיעלו על כל שאר הגשמים הנמצאים עמהם יחד. ואמנם לקחנו הגשמים אשר עמהם בגדר תנועתם כי הם סבת התנועה בפנים מה ולזה תמצא שאם תערב המים והארץ בכלי אחד במקום האויר שהמים יתנועע למעלה והארץ למטה ואם אין בטבע המים 20

{1 עליו] <יסובבו> מל. | ותתחייב] ויתחייב פ¹, 2^פ, מל. | מאלו] מאלה פ². || {2 באלו היסודות] ביסודות פ¹, 2^פ, מל. || {3 במקום] <ממקום> פ¹. | אחר] מל. || {4 מוגבל] <להם> פ¹, 2^פ, מל. || {5 הרבות¹] <הרבות> ב². | הרבים] הרבות מל. | האדמות] הגאארצות פ² הארצות מל. || {6 ככה] סבה פ¹. | נגדרים] נודדים ב² נגזרים מל. || {7 מקום] ב² מקום ב². || {8 הין] היה מל. | היו המקומות] היה המקום פ². | והרוחק] והרחק פ². | תכלית] בתכלית מל. || {9 הנה ארסטו] ארסטו הנה פ¹, 2^פ, מל. | הפנוי] הפנוי מל. || {10 קבוב הגרם] קרוב מל. | הגרם] גרם פ². | והמטה...] ובסבוב פ¹. || {11 הגשם] גשם מל. | מקום] המקום מל. | שימצא] שימצאו מל. || {12 מוגבלים] מוגבלים ב². | היה] יהיה פ¹. | שם] שם פ². || {13 הישר] <היותר גדול> פ¹, 2^פ, מל. | הנה] מל. | כן] מל. | כן] מל. || {14 מעלה] המעלה מל. || {15 הנה] היה מל. || {16 תנועות] התנועות פ¹. || {17 הכבדים] העדים מל. | שישקעו] שישקעו פ¹. || {18 אשר] <הם> פ², מל. | אשר... הגשמים] פ¹. | עמהם] ? ב² עמהם ב². || {19 ואמנם] ואולם פ². | בגדר] נגדר פ¹. | התנועה] תנועתם פ¹. | ולזה] ולא ולו פ¹. || {20 בכלי... והארץ] פ¹. | האויר] האוירי מל. | יתנועע] יתנועעו פ², מל. | אין] אין פ² איך פ².

{1 אם... במספר] כאשר הנחנו המקום הטבעי לחלקי הגשמים הפשוטים יותר ממקום אחד מאת. || {2 באלו היסודות] בהם מאת. || {3 מהתנועה] מהיותו מאת. || {4 יהיה] היה מאת. || {5 במספר] בעינו מאת.

{1 ובכלל] מאת: 10,25 || {4 ולא] מאת: 13,25.

שם להתנועע למעלה אלא שבהכרח תחוייב לה זאת התנועה מצד הגשם אשר היא עצורה עמו והוא לה טבעית במקום ההוא אחר שהמנוחה למים שם תחת הארץ היא הכרחית. ואין לאומר שיאמר שהאש אשר בעולם ההוא בהתנועעו אל המעלה שם על הקו אשר יעבור מרכז העולם ההוא ומרכז זה העולם הנה היא תתנועע אל המטה מזה העולם כי אין תנועתם מיוחסת אל המטה מזה העולם כי אין באמצעי טבע מה שאליו התנועה והוא מה שיחוייב בתנועה ולזה לא נאמר שתנועת האש אשר אצלנו היא אל 5 גלגל הכוכבים הקיימים ואם היא אל הקו ההוא כי אין בגשם ההוא טבע מה שאליו התנועה בצד מה | וטבע מה שממנו בצד מה כמו שהוא מחוייב באמצעי במה שהוא אמצעי ושיתקרב המתנועע בו תמיד אל טבע מה שאליו התנועה הגמור. ולא יחוייב גם כן מפני חיוב היות ההפכים בתכלית המרחק שיהיו אחדים באיש. המשל בזה כי השחור יתנועע מהשחרות אשר הוא בו אל הלבן וכאשר יתנועעו שני 10 דברים שחורים אל הלבן ולא יחוייב שיהיה ההפך אשר ממנו התנועה אחד במספר אבל מה שיחוייב שיהיה אחד במין כן יאמר גם כן הנה שהתנועה בכל ארץ הוא מהמעלה אל המטה לא שיהיה המעלה אשר יתנועע מהם הארצות אחד במספר אבל הוא אחד במין והוא קבוב המתנועע בסבוב במה שהוא | מתנועע בסבוב. ובהיות הענין כן הנה לא יתאמת על כל פנים מופת ארסטו הנה. ולזה ראוי שנסמוך בזה הדרוש על המופת השני הנראה אמתתו בחכמת האלהות. ונשוב אל אשר היינו בו. **וכבר יראה זה הענין גם כן ר"ל שאין שם כי אם עולם אחד ממה שהתבאר בחכמת האלהות וזה כי כבר התבאר שם כי המניע הרחוק לזה העולם אחד במספר והצורה לפי שההיולי בלתי מתערב בו כמו | שהתבאר בספר השמע. והנה לא ימצא רבוי בצורה האחת אם לא מצד הנושא וימנו הצורות במספר נושאייהן אבל הצורה שאינה בנושא לא יתואר בה הרבוי בשום פנים. ומה שהוא בתואר הזה לא יסודר מאתו אלא אחד והוא החומר המקבל פועל הצורה ההיא והיא חייבה כי תנועת הגרם ההוא 20 האלהי היא על צד התשוקה וזה לא יהיה לחומר ההוא אם לא היה מקבל שפע מה מזאת הצורה כי**

1 {שבהכרח} בהכרח מל. | עמו] בו פ. | והוא] והיא פ. 2, פ. מל. || 2 {שם} הם פ. || 3 {יעבור} <על> פ. 2, פ. מל. || 4 {היא} פ. || 2. | תנועע] בהתנועע בר. | תנועתם] תנועתיו בר. | תנועתם... אין 2] מל. | אין 2] <תנועתם> פ. || 5 {הוא] והנה פ. והיא מל. | והוא... בתנועה] בר. | והוא מה שיחוייב בתנועה ר"ל שיהיה באמצע שאליו התנועה בר. | בתנועה] <ר"ל שיהיה באמצעי טבע מה שאליו התנועה> פ. מל. | אל] על מל. || 6 {אל] אל פ. מל. | אל הקו] על פ. || 7 {הוא} ממנו מל. | באמצעי] <כאשר הוא> מל. | ושיתקרב] ושיתקרב פ. || 8 {חיוב היות] מל. || 9 {באיש] באש פ. | המשל בזה] ומשל זה פ. 2, פ. מל. | הוא] פ. | שני] שאר פ. שתי מל. || 10 {ולא] לא פ. 1, פ. מל. | שיהיה] <אל הלבן> פ. || 11 {יאמר... כן} ג"כ יאמר פ. | הנה] פ. | שהתנועה] התנועה פ. | הוא] היא פ. 2, פ. מל. || 12 {יתנועע] יתנועעו פ. 2, פ. מל. | אחד 2] מל. | אחד מל. | במה] כמו מל. || 13 {ובהיות] <היות> פ. | ולזה ראוי] וראוי פ. || 14 {השני] מל. | השני מל. || 15 {אם] מל. | וזה] ולזה מל. | כי כבר] שכבר פ. 1, פ. מל. | התבאר] יתבאר פ. || 16 {כי] <אם> מל. | הרחוק] פ. | לזה] <לזה> מל. | אחד] יחד פ. | כמו] בר. | כמו בר. || 17 {הצורות] <מצד הנושא> פ. | במספר] <נושא> מל. || 18 {בה] בו מל. || 19 {אלא] אלא בר. | והיא חייבה] והוא חי בה פ. 2, פ. מל. | ההוא] מל. || 20 {היא] הוא פ. 2, פ. מל. | היה] יהיה פ.

15 {בחכמת האלהות] 9-11 בחכמה האלהית מאת. | כי כבר] כי כבר מאת. || 16 {הרחוק... העולם] לזה הגרם הרחוק מאת. | לפי שההיולי] כי היה ההיולי מאת. | מתערב] נערב מאת. || 18 {ומה] והנה מה מאת.

14 {וכבר] מאת: 3, 26 || 18 {ומה] מאת: 4, 26.

החומר הרק מצורה לא יתנועע ולא ישתוקק וזה כלו בלתי מבואר באור שלם בזה המקום ולא ימצא ממנו יותר מאחד לפי שאינו היולאני והצורה הבלתי היולאנית לא תתרבה במספר כמו שקדם. ואם נמצא שם עולם אחר התחייב שיהיה המניע שנים באיש אחד במין וזה כבר התבאר שהוא שקר בזה המניע הבלתי | היולאני או יהיה זה המניע האחד בעינו במספר יסודרו מאתו שתי פעולות במספר וזה בתכלית הגנות כאלו נאמר ואם אין ההקש אחד שתהיה שם צורה אחת במספר יסודרו 5 מאתה פעולות ראובן ושמעון. וגם כן הנה יראה מזה שהעולם אחד וזה שאלו המקומות הטבעיים ימצאו על מספר הגשמים הפשוטים לא יותר ולזה קרה למקום מקום מהם עם שהוא אחד במין כאלו תאמר המעלה או המטה שהוא גם כן אחד במספר והוא מקום כל הגשם הפשוט שהוא שאם היו אלו המקומות רבים במספר לא יהיה מקום החלקים הוא מקום הכל. והנה יחייב ארסטו מזה שחלקי הגשם הפשוט האחד מאלו כאלו תאמר ארץ או אש יהיה במקום אחד במספר. ואם הונח שם עולם 10 זולת זה חוייב שיהיו חלקיו נמצאים בטבע באלו המקומות בעינם אשר בזה העולם כי מן השקר שיעמדו שם תמיד מוכרחים וזה בלתי אפשר ר"ל שיהיה שם עולם אחר וחלקיו בכללם נמצאים בזה העולם. ואולם אי זה הוא מקום גשם וגשם מאלו הגשמים הפשוטים הנה יראה במה שאחר זה על השלמות. ובכלל הנה החמר הנושא לצורת העולם עצור בו ומה שזה דרכו לא ימצאו ממנו שנים כאיש וזאת היא הסבה בשהעולם אחד באיש ולזה אין לאומר שיאמר שצורת העולם כשלוקחה 15 מופשטת מחומר יחוייב שתהיה אחת וכשתלקח עם החומר יחוייב שתהיה הרבה כמו הענין בצורת האדם והסוס שזה אמנם יצדק במה שלא נכלל כל החומר אשר מדרכו שיקבל זאת במי שהוא נושא זאת הצורה אמנם העולם לא יקרה בו זה כי החומר הנושא לצורתו כאלו תאמר צורת הסובב והכדוריות עצור בו. ואולם איך יתאמת שהחומר הנושא לצורת העולם עצור בו הנה כשיקובל לנו

189א¹

1 {בלתי} 1^פ. 3 {המניע} <האחד> 1^פ. | שהוא 1^פ. || 4 {זה} 1^פ. | מאתו 1^פ. ממנו 1^פ. | שתי 1^פ. שני 1^פ. | שתי...מאתה 1^פ. 5 {נאמר} תאמר 1^פ. || 6 {מאתה} מאתו 1^פ. | פעולות 1^פ. | פעולות 1^פ. | ושמעון 1^פ. 2^פ. | הטבעיים 1^פ. || 7 {ימצאו} ימצא 1^פ. | עם 1^פ. | עם 1^פ. || 8 {גם כן} 2^פ. | ג"כ 2^פ. | גם...במספר 1^פ. | אחד במספר ג"כ 1^פ. | הגשם 1^פ. | גשם 1^פ. | הפשוט 1^פ. | הוא הפשוט 1^פ. || 9 {אלו המקומות} המקומות האלו 1^פ. | רבים 1^פ. | רבים <רבים> 1^פ. | יהיה מקום 1^פ. | יהיו 1^פ. || 10 {מאלו} 1^פ. | ארץ או 1^פ. || 12 {ר"ל} 1^פ. || 13 {זה הוא} זהו 1^פ. | הוא 1^פ. | מן 1^פ. | הנה <אלו> 1^פ. | יראה <באה> 1^פ. || 14 {ממנו} 1^פ. || 15 {באיש} 2^פ. | האיש 1^פ. | כשלוקחה 1^פ. | כשנלקחה 1^פ. || 16 {אחת...שתהיה} 2^פ. 1^פ. || 17 {יצדק} 1^פ. | במין 1^פ. | הצורה במין 1^פ. || 18 {זאת} לזאת 1^פ. 2^פ. | זה 1^פ. | כי 1^פ. | תאמר 1^פ. 1^פ. || 19 {הכדוריות} והכדוריות 1^פ. | ואולם...בו 2^פ. | בר 1^פ.

2 {לפי...היולאני} כי היה בלתי היולאני מאת. || 4 {הבלתי} בלתי מאת. | יסודרו 1^פ. | יסודר מאת. || 5 {בתכלית הגנות} כלו שקר מאת. || 6 {שאלו} מהיות אלו מאת. || 7 {ולזה קרה} וקרא מאת. || 8 {שאם} כי אילו מאת. || 9 {יהיה} היה מאת. | מקום הכל 1^פ. | אחד במספר מאת. || 10 {ואם...שם} כאשר דמינו מאת. || 11 {זולת זה} אחר מאת. | חוייב 1^פ. | התחייב 1^פ. | שיהיו...נמצאים 1^פ. | שימצא בחלקיו מאת. || 12 {בלתי אפשר} אי אפשר מאת. || 13 {וגשם} גשם מאת. || 14 {הנה} והיה מאת. | לצורת העולם 1^פ. | לצורה מאת. | ומה...דרכו 1^פ. | לא ימצאו 1^פ. | אי אפשר שימצא מאת. | שנים באיש 1^פ. | יותר מאיש אחד מאת.

1 {ולא} 2^פ. | מאת: 2,5,6 || 2 {ואם} מאת: 2,5,6 || 6 {וגם} מאת: 2,5,6 || 10 {ואם} מאת: 2,5,6 || 13 {ואולם} מאת: 2,5,6 || 14 {הנה} מאת: 1,27 || 19 {ואולם} מאת: 3,27

מה שהתבאר קודם ולפי מה שאומר **אם היה שם גשם** חוץ לעולם **הנה שם מקום בהכרח** כי המקום מהכרח הגשם הטבעי **ואם היה שם מקום הנה שם בהכרח מקיף** כי המקום הוא תכלית הגשם המקיף כמו | שהתבאר בספר השמע. **והמקיף הוא בהכרח אחד מאלו הגשמים** הפשוטים אשר הנה לפי שכבר | התבאר שהמקומות אחדים באיש וזה שזה הגשם הטבעי **אם היה נמצא חוץ לעולם חויב** כמו שקדם הבאר בזה **שיהיה אחד מאלו הפשוטים** והמקום לו הוא בהכרח תוך זה העולם ולזה תהיה הנחתנו שיהיה גשם טבעי חוץ לעולם סותרת נפשה. ואם אמר אומר שיהיה שם גשם בלתי טבעי כאלו תאמר חמר מבלתי צורה | יאמר ארסטו שאין מדרך החומר שיעמוד ריק מהצורה ולזה בהכרח אם היה שם חומר חוץ לעולם חויב שיהיה גשם מוחש טבעי ויהיה אחד מאלו הגשמים הפשוטים בהכרח. וגם כן אלו היה הגשם במקום חוץ לעולם הנה יהיה שם אם בטבע ואם בהכרח ושקר שיהיה שם בטבע לפי שזה הגשם הטבעי הוא בהכרח אחד מהגשמים הטבעיים אשר אצלנו כמו שקדם | וכבר התבאר שלא ימצא לאחד מהם שני מקומות באיש וגם כן הנה יחויב שיהיה חלק מן עולם אחר כי אי זה מהמקומות שנניח לו יחויב ממנו מציאות שאר המקומות שם וימצא שם עולם אחר בהכרח וכבר התבאר המנעו וזה שהמעלה והמטה לא ימצא אחד מהם בזולת חברו ולא ימצא אחד מהם בזולת הגשם המתנועע בסבוב וזה שאם אין שם מתנועע בסבוב אין שם מעלה ולא מטה כמו שקדם. והמתנועע בסבוב לא ימצא בזולת המטה לפי שהוא צריך אל דבר נח עליו יסבוב. וכאשר נמצא המטה נמצא המעלה. **ואולם אם נמצא הגשם ההוא שם בהכרח או במקרה הנה יתחייב בהכרח שיהיה המקום ההוא טבעי לגשם אחר.** וזאת ההקדמה מבוארת בנפשה במקומות. וזה שהאש הוא בהכרח במקום המטה לפי שהמקום ההוא טבעי לארץ והארץ לא תניח האש תחתיה הנה כאשר תבין זה יתבאר לך במקומות הגשמים המתנועעים תנועה ישרה שאינם במקום בהכרח אל א מפני היות המקום ההוא טבעי לגשם אחר. ואם היה המקום ההוא טבעי לגשם אחר בהכרח שיהיה | הגשם ההוא אחד מאלו הפשוטים וימצאו ממקומות אלו הפשוטים שנים באיש וכבר התבאר שזה שקר. **ובהיות הענין כן הוא מבואר כי העולם אחד באיש ושאיין אחריו רקות** לפי שכבר התבאר המנע מציאותו בספר השמע.

1 {2} מה' מל' | שם' 1²⁵ | הנה' 2²⁵ | המקיף' 2¹⁵ | המוקף' 7¹⁵ | חמר' 7²⁵ | מהצורה' מצורה' 8²⁵ מל' || 8 {לעולם' <חוץ' 1¹⁵ | שיהיה' שם' 1¹⁵ מל' <שם' 2²⁵ || 9 {היה' <זה' 2¹⁵ 1¹⁵ | הגשם' זה גשם' מל' || 10 {שזה הגשם' שהגשם' | הטבעי' טבעי' | התבאר' קדם והתבאר' 1¹⁵ יתבאר' מל' || 11 {באיש' <אחד' 1¹⁵ | מן עולם' מעולם' 2²⁵ מהעולם' מל' | אחר' אחד' 1¹⁵ || 13 {שהמעלה והמטה' שהמטה והמעלה' 1¹⁵ | חברו...בזולת' 2¹⁵ || 14 {שם' 2²⁵ <מתנועע' 1¹⁵ || 15 {יסבוב' יסוב' 2²⁵ || 16 {הגשם' המקום' 1¹⁵ | שם' <המקום' 1¹⁵ || 17 {הוא' היא' 1¹⁵ 2²⁵ מל' || 18 {תניח' תנוח' 1¹⁵ | במקומות' במקום' מל' || 19 {אל' אלו' 2²⁵ | טבעי' הטבעי' מל' || 20 {המקום' במקום' מל' .

1 {אם' אלו מאת' 2 || ואם' ואלו מאת' | שם בהכרח' בהכרח שם מאת' 4 || אם...נמצא' אמנם מציאות גשם מאת' | לעולם' 27 {העולם מאת' | חויב' הנה מאת' 5 || שיהיה' יהיה מאת' 21 || ובהיות...כן' וכאשר היה זה כן מאת' 22 || רקות' לא רקות ולא מלוא ולא זמן מאת' .

1 {אם' מאת' 2 || 4, 27 || ואם' מאת' 2 || 5, 27 || אם' מאת' 4 || 6, 27 || 15 {ואולם' מאת' 21 || 9, 27 || ובהיות' מאת' 12, 27 .

ואם היה שנודה במציאות הרקות יהיה נמנע היותו שם כי היות הרקות משל מי שיאמר במציאותו מקום אין גשם בו ולפי שאין מקום שם הנה אם כן אין גשם שם. ועוד כי הרקות אצל מי שיאמר במציאותו הוא העדר מציאות הגשם ממה שדרכו שימצא בו והנה אי אפשר שיהיה שם גשם במה שעתיד הנה אם כן אין שם רקות. וכן התבאר שאין שם מלוא ר"ל שאין שם גשם לא טבעי ולא בלתי טבעי ולזה אין שם זמן כי אין שם תנועה. וכבר התבאר בספר השמע שהזמן מקרה נמשך לתנועה 5 ולכן הסכימו הדעות על הדברים הנמצאים שם שאינם במקום ולא בזמן ידמה שהרצון בזה ההתחלות המניעות אשר כבר התבאר מציאותם בספר השמע. כי כבר זכר ארסטו בשמיני מהשמע | שהם ייוחסו אל השטח הגבנוני המקיף בעולם כי שם התנועה היותר מהירה לא אל השטח הקבובי. וזה המאמר הוא ממנו על צד ההרחבה כי על דרך האמת אינם במקום כלל אלא שההמון מסכים שמציאות אלו ההתחלות הוא על השמים. וכבר אמרו בזה החכמים והנביאים על צד ההרחבה. וכבר זכר אבן רשד בבאורו לזה הספר שכבר אפשר שיחשב שמאמר ארסטו בזה המקום יסכים על הגרמים השמימיים. וכבר התבאר בספר השמע שהגרמים השמימיים אינם במקום על דרך האמת ולא בזמן לפי שהזמן לא יקיף על מציאותם משתי קצותיו אלא שהיותר נכון שיהיה מאמרו זה מקיף במה שהוא חוץ לעולם ויורה על זה מאמרו שאין שם לא רקות ולא מלוא. והנה נשאר עלינו | מבקשות זה המאמר שנבאר 86ב מל

כי העולם נצחי ושנבאר כי | עם היותו נצחי אין בו אפשרות כלל על ההפסד. ואולם שהוא נצחי 190ב¹

הנה זה יתבאר ממה שהתבאר בתנועה הסבובית שהיא אחת ונצחית ולא יחויב שתמצא לנושא אחד באיש נצחי כי זהו תנאי במציאות התנועה האחת כמו שהתבאר בספר השמע ר"ל שיהיה הנושא אחד באיש. ועוד שכבר התבאר בתחלת זה הספר שהגרם השמימי הוא בלתי הוה ולא נפסד כי אין הפך לו. וכאשר היה זה כן ר"ל שהגרם השמימי יחוייב שיהיה נצחי והיה מחוייב ממצאות זה

1 { היות } היה פ¹, פ², מל. | משל | אצל פ¹, פ². | שיאמר במציאותו | שיודה מציאותו פ². | במציאותו | <הוא> פ¹. || 2 { אם כן } <הנה> פ¹. | גשם² | ריקות פ¹. || 3 { גשם } ב' וא' ב'. | במה | <כלל> פ¹, פ², מל. || 4 { מלוא } מלוי פ². || 5 { שהזמן } שהוא פ¹ כי הזמן פ². || 6 { על } <כי> פ¹, פ², מל. | שאינם | אינם פ¹, פ², מל. | ההתחלות | התחלות מל. || 7 { המניעות } במניעות פ¹. | בשמיני מהשמע | בספר השמע בשמיני פ¹. | ייוחסו | יוחסו מל. || 8 { הוא ממנו } ממנו הוא פ¹. || 9 { ההרחבה } הרחבה מל. | שההמון | שהזמן פ². || 10 { ההתחלות } התחלות מל. | השמים | הגשמים פ². | אמרו | צד | דרך פ¹. | אבן רשד | בן רשד פ². || 11 { השמימיים } השמימי מל. || 12 { בספר השמע } השמימיים | השמימים מל. | בזמן | הזמן מל. || 13 { קצותיו } קצותם ב'. || 14 { מבקשות } והנה נשאר מבקשות מל. || 15 { אין } <שם> פ². | בו אפשרות | אפשרות בו ב'. || 16 { זה יתבאר } יתבאר זה ב'. | ולא | ולזה מל. || 17 { זהו } זה הוא פ¹, פ², מל. | הנושא | באיש פשוט פ¹. | שהגרם השמימי | שקודם השמימי מל. || 19 { השמימי } השמימי מל. | מחוייב | מהמחוייב פ¹.

3 { הוא...הגשם } מקום אין גשם בו מאת. || 5 { אין...זמן } אין זמן שם מאת. | כי...תנועה | כי היה הזמן מספר תנועה מאת. || 15 { ושנבאר כי } ושהוא מאת. | היותו נצחי | זה מאת. | אפשרות | כה מאת. || 16 { יתבאר } יראה מאת. | שהתבאר | שקדם מאת. || 18 { ועוד } וגם כן מאת. | שכבר | הנה כבר מאת. | זה הספר | הספר הזה מאת. | שהגרם השמימי | מנפש טבע זה הגרם מאת. | הוא | שהוא מאת. | הוה | מתהוה מאת. || 19 { מחוייב ממצאות } מן הכרח מציאות מאת.

{2} הרקות [מאת: 16,27. || 5] אין¹ [מאת: 1,28. || 14] והנה [מאת: 3,28. || 18] ועוד [מאת: 7,28.

הגרם השמימי המתנועע בסבוב מציאות היסודות הארבעה כמו שהתבאר במה שקדם התחייב בהכרח שיהיה העולם בכללו נצחי אלא שההשארות ימצא לאלו הגשמים הפשוטים המתחלפים המתנועעים תנועה ישרה בכללם לא בחלקיהם כי אי אפשר בהם זולת זה והם שומרים לצורתם המינית לפי שאינם נפסדים בכללם אבל הם נפסדים בחלקיהם כי אי אפשר בהם זולת זה מצד מה שהם הפכים כי מדרך ההפך שיפסיד הפכו ואמנם קרה להם ההשארות במין מתנועת הגרם השמימי שתשמור השווי ביניהם כאלו תאמר שהשמש בתקופותיו הארבעה יגביר פעם אחת מהיסודות והוא מיוחס לתקופתו ופעם אחר עד שלא יגיע התגבורת אשר בין היסודות אל שיפסיד האחד מהם האחר בכללו והנה יראה זה הראות יותר בספר ההויה וההפסד. וגם כן הנה יראה כי אלו היסודות אי אפשר בהם שיפסדו בכללם ר"ל שלא ישאר אחד מהם וזה שכבר התבאר בשמע הטבעי נצחות החומר הראשון ושהוא לא יהיה ערום מצורה. ואם היו היסודות בכללם נפסדים היה החומר הראשון מבלתי צורה וזה בלתי | אפשר כי החומר הראשון לא ימצא בכח כמו שהתבאר בספר השמע. וגם כן אמנם היה אפשר שיקובל שהחומר בעצמו הוה אלו היה הריקות ממה שאפשר מציאותו וזה שאם היה החומר הראשון הוה הנה איננו הוה מדבר שאם היה הוה מדבר היה בדבר ההוא | חומר משותף לשניהם ויהיה החומר שהונח ראשון בלתי ראשון וזה ששם חומר יותר ראשון ממנו והוא החומר המשותף לחומר הראשון ולדבר שנתהוה ממנו החומר הראשון. ועוד שיחוייב מזה שיהיה החומר הראשון בעל צורה יתהוה בה וכאשר היה זה כלו שקר הוא מבואר שיחוייב שאם היה החומר הראשון הוה שיתהוה מלא דבר ואם קבלנו שהוא הוה | מלא דבר הנה בהכרח יקדם למציאות החמר המתהוה האנה אשר בו יתהוה ויהיה המקום ההוא רקות כי הוא מקום אין גשם בו על דרך האמת אחר שאפשר שיהיה שם גשם. וכך יראה שאי אפשר ביסוד האחד מאלו שיפסד בכללו וזה

א43²⁵א191¹⁵א62¹²

1 { השמימי [השמימי מל. | במה] ממה²⁵ || 2 { לאלו] לאלה²⁵ | המתחלפים] מל. || 3 { המתנועעים] פ. | כי...זה] פ.¹⁵ }
²⁵ | שומרים] <לזולתם> מל. || 4 { בהם] להם בר. | מה] פ. || 6 { השמימי] השמימי מל. | שהשמש] שהשמש²⁵ |
 אחת] אחד^{15, 25} מל. || 7 { מיוחס] המיוחס^{15, 25} מל. | התגבורת] התגבורות¹⁵ | אל] אלא מל. || 8 { יראה¹] מל. | יראה¹ מל.
 | הראות] <מבואר>¹⁵ | יותר] מל. | וגם...יראה²] והנה יראה ג"כ¹⁵ || 9 { וזה שכבר] כי כבר²⁵ || 10 { הין] מל. ||
 11 { אפשר] אשר¹⁵ | ימצא] <אלא> מל. || 12 { הוה] הוה מל. | אלו...13 הוה] בר. | שאפשר] שאי אפשר מל. || 13 {
 הראשון] פ. | איננו] אינו¹⁵ || 14 { משותף...חומר²] ששם] ששם¹⁵ | ששם בר. || 15 { המשותף...16 החומר] מל. || 16 {
 בה] בו מל. | היה²] מל. || 17 { שיתהוה...דבר¹] דבר²⁵ | דבר²] <הנה היה זה כולו שקר הוא מבואר שיחוייב שאם היה
 יחומר הראשון הוה שיתהוה מלא דבר>²⁵ | יקדם] יקרה¹⁵ || 19 { מאלו] מל. .

1 { השמימי...בסבוב] העגול מאת. | היסודות הארבעה] שאר היסודות מאת. || 2 { אלא] אבל מאת. | שההשארות...3 ישרה]
 אילו הגשמים המתנועעים תנועה ישרה אמנם ימצא להם ההשארות מאת. || 4 { נפסדים²] ונפסדים מאת. || 8 { הראות יותר]
 על אופן יותר שלם מאת. || 9 { שכבר] שהוא כבר מאת. || 10 { ערום מצורה] בלתי צורה מאת. || 12 { שיקובל...הוה] התחדש
 הוית כללם מאת. || 17 { יקדם] שיקדם מאת. || 19 { שאי אפשר] שהוא אי אפשר מאת. | ביסוד...שיפסד] בהם הפסד יסוד אחד
 מהם מאת.

1 { התחייב] מאת: 9, 28 || 8 { והנה] מאת: 12, 28 || 12 { וגם] מאת: 16, 28 || 17 { יקדם] מאת: 17, 28.

כי ההשארות אמנם הוא בשווי אשר ביניהם מצד מה שהם מתהפכים שאם היה אחד מההפכיים יותר היה מפסיד האחר ואלו נפסד אחד מהם הנה גברה צורת חלקי ההפך כאלו תאמר שאם נפסדו המים או הארץ יגברו האש והאוויר ההפכיים להם בצד מה. וכאשר גברה צורת חלקי ההפך הנה ההפך ההוא יפסיד הנשאר וישוב הכל אליו ולא ישאר שם במשלנו זה כי אם האש לבד כי האש מפני התגבורת שבו יפסיד האוויר כשלא יהיה שם אלא אש ואוויר וזה היותר שיחשב שישונו הנמצאות אליו 5 להיות פועל האש חזק יותר מפעולות זולתו בו לפי מה שהתבאר מן החוש ולהתילדו גם כן תמיד מהתנועה הסבובית. ולזה היה רואה אבורקליטס מזה ר"ל שישתנו היסודות כלם אש בעתיד. ואם היה הענין כן לא יהיה שם דבר נח עליו תהיה התנועה הסבובית וכבר התבאר זה בספר השמע ר"ל היות דבר נח עליו תהיה התנועה ואם לא הלך הענין לבלתי תכלית והוא גם כן מה שמתחייב מזאת התנועה הסבובית. וזה | שכבר קדם שיתחייב שימצאו בעבורה שני גשמים אחד מהם בתכלית הקלות והוא 10 אשר ילוה אליה והאחר בתכלית הכבדות והוא אשר הוא בתכלית הרוחק ממנה וזה דבר כבר חוייב המשכו לזאת התנועה על צד מה שימשך המשיג המיוחד מושגו כאלו תאמר שהזמן מפני שהוא נמשך לתנועה ומשיג ממשיגה חויב בהמצא התנועה שיהיה הזמן נמצא וכן הענין בצחוק עם האדם שהוא משיג ממשיגיו שאם היה האדם נמצא יחוייב שיהיה הצחוק נמצא וכן הענין הנה שהתנועה הסבובית מפני שהיא נמצאת כי כבר התבאר מענינה שהיא נצחית חוייב שיהיו אלו שני הגשמים | 15 נמצאים ר"ל האש והארץ. וכאשר נמצאו אלו ההפכים אשר בתכלית המרחק חויב שימצאו המים והאוויר לחיוב היות בין ההפכים אשר בתכלית המרחק אמצעי. ועוד יתבאר חיוב זה באור יותר שלם בספר ההויה וההפסד. וכן גם כן אי אפשר שישונו כלם ארץ לזה הענין בעינו ר"ל לפי שלא ימצא הגשם אשר בתכלית הדקות והקלות אשר חויב המצאו מהתנועה הסבובית וכן גם כן התבאר בכמו זה

87א מל

191ב1

191ב1

1 { שאם } ואם מל. | שאם...מההפכיים [S1^פ. | מההפכיים] מההפכיים מל. || 2 { יותר } והגובר ^פ גובר ^פ, מל. | האחר | האחד ^פ. | גברה [גברת מל. | חלקי] חלקי ^פ. | כאלו...ההפך¹ [S1^פ. | נפסדו] נפסד? בר. || 3 { או הארץ } והארץ ^פ. | ההפכיים [ההפכים ^פ וההפכים מל. | הנה] הנה ^פ. | הנה ההפך [מל^פ. || 4 { וישוב } וישיב ^פ, ^פ וישים מל. | האש¹] אש ^פ, ^פ. || 5 { התגבורת } התגבורתה ^פ. | שבו] אשר בה ^פ. | יפסיד] תפסיד ^פ. | ואויר] לבד ^פ. | היותר [<ראוי> מל. | שישונו] מל. || 6 { להיות } <להיות> ^פ. | מפעולות] מפעולות ^פ, ^פ, מל. | ולהתילדו] ולהתולדו ^פ ולהתילדות מל. | גם כן] ^פ. || 7 { מהתנועה } מן התנועה ^פ. | ולזה...הסבובית [S1^פ. | רואה] יראה ^פ, ^פ, מל. | אבורקליטס] ר"ל [^פ. | היסודות] מל. || 8 { התבאר } <חיוב> ^פ, ^פ, מל. | היות] <שם> ^פ, ^פ, מל. || 9 { כן } <הפך> ^פ, ^פ, מל. | שמתחייב] שהתחייב מל. || 10 { הסבובית } | שיתחייב] שהוא מתחייב ^פ, ^פ, מל. | הקלות...בתכלית² [S1^פ. || 11 { }] ממשגיגה [ממשגיגה ^פ, ^פ, מל. | חויב] <שיהיה> ^פ. | בצחוק...הענין [S1^פ. || 14 { משיג }] מענינה] <שיהיה הזמן נמצא וכן הענין הנה שהתנועה הסבובית מפני שהיא נמצאת כי כבר התבאר מענינה> ^פ. | אלו שני] מל. | שני] ^פ. || 17 { המרחק } ^פ, ^פ, מל. || 18 { בעינו] בעצמו מל.

2 { ההפך } ההפכים מל. || 7 { אבורקליטס] אבן דקליס מל. || 8 { לא] ולא מל. || 9 { מזאת] מטבע זאת מל. || 10 { וזה } כי מל. | שכבר קדם] אנהנו כבר אמרנו במה שקדם מל. | שיתחייב] שהוא יתחייב מל. || 18 { שישונו כלם] כלם שישונו מל.

{7}רואה] מאת: 2,29||9]מה] מאת: 3,29||18]וכן] מאת: 5,29.

הבאור שאי אפשר שישובו כלם מים ולא אויר. ועוד שאלו שבו כלם ארץ או מים וארץ הנה מפני שאלו היסודות הם כבדים הנה יחוייב אחד משני דברים מגונים אם שיהיו אלו היסודות לכבדם במקום המטה וישאר מקום המעלה פנוי ויהיה שם רקות וכבר התבאר המנעו או יחוייב שיהיו אלו היסודות הכבדים במקום המעלה וזה שקר משני צדדין הצד האחד לפי שמקום המעלה הוא בטבע לגשם הקל והשני שהוא בלתי אפשר שיתהווה מן האויר והאש כשיפסדו מים או ארץ כשעורם אבל יהיה על כל פנים גודל המתהווה יותר קטן ולזה הוא בלתי אפשר במתהווה שימלא מקום היסודות הנפסדים. ואולם החקירה אם אפשר שימשול אחד מהיסודות על כל המקום אשר בו הוית הגשמים | המורכבים והוא החלק הנגלה מן הארץ ר"ל שיכסהו המים כמו שיראה אבן סיני או יהיה שם יסוד אחד מהיסודות עד שיהיה זמן מה לא תמצא בו ההויה אשר בה תהיה ההמזגות הנה נחקור עליו בספר ההויה וההפסד. והנה ישאל שואל אם אפשר שימצאו חלקים מאלו היסודות לא יפסדו מצד שלא יגיע אליהם שנוי מהגשמים השמימיים או משאר היסודות כאלו תאמר מרכז הארץ אלא שכבר יראה שזה בלתי אפשר מזה הצד כי כבר יתבאר במה שאחרי זה שאי אפשר במה שיש לו אפשרות על ההפסד שיהיה נצחי ולפי שחלקי היסודות יש להם אפשרות על ההפסד מפני שיש | להם הפך חויב אם היה שם חלק | נצחי שימצא נצחי לו כח על ההפסד. ולזה מה שיאמר ארסטו שאין שם חלק ביסודות שישאר נצחי באיש ואם היה קשה לצייר שיגיע השנוי אל מרכז הארץ הנה יאמר ארסטו שזה אינו נמנע בזמן אשר לא יכלה שלא יגיע ההפעלות בכל חלק מחלקי הארץ עד שלא יהיה שם חלק נצחי בשום פנים. וכאשר התבאר שהעולם בכללו אחד ונצחי הנה ראוי שנחקור אם בו אפשרות על ההפסד. ועוד סבה תביאנו אל זאת החקירה וזה שרבים יאמרו שכבר יהיה העולם נצחי במה שעבר ויפסד במה שעתיד ואחרים יאמרו שהעולם מתהווה וישאר אחר כן נצחי במה שעתיד וזה דעת

ב26 ר

א192

ב43

1 {הנה} 3 || און | לוא | אלון | 29, 25, 24 || 4 {צדדין} צדדים 15, 14 || שמקום | שהמקום 24 || 5 {והשני} ומפני 24 || בלתי | מפסיד > 15 || האויר והאש | האש והאויר 15, 25, 24 || והאש | > כי האש והאויר > 15 || כשעורים | כשעורים 24 || 6 {המתהווה} המתהווה 15 || במתהווה | שיתהוו > 15 || 7 {אם} אי 24 || שימשול | שימשול 24 || כל | > פנים > 15 || המורכבים | המוכבס 15 || 8 {שיראה} שידמה 15 || אבן סיני | אבן סינא 15, 14 || בן סינא 25 || 9 {בן} בן בר | בה תהיה | תמצא בה 15 || תהיה בה 25, 24 || ההמזגות | בהמזגות 15 || ההמזגות | החלקים 25 || 11 {מהגשמים} מן הגשמים 15, 25, 24 || השמימיים | השמימים 24 || יראה | יתבאר 15, 25, 24 || 12 {יתבאר} | לון | > כח > 15 || 14 {היה} יהיה 15 || חלק | חלקי 24 || שימצא | > כח > 24 || 15 {שיגיע} | אל מרכז | למרכז 25 || הארץ | 24 || הארץ | 24 || 16 {שלא} | > כלה > 15 || 18 {העולם} | במה שעתיד | בעתיד 15, 25, 24 || אחר | אחר 24 || וזה | וזאת 24 ||

1 {מים} ולא מים מאת | ועוד שאלו | וגם כן אלו מאת || 4 {שקר} הפך מאת || 7 {אם} האם מאת | מהיסודות | מהם מאת || 9 {תמצא} ימצא מאת | בה... ההמזגות | תהיה בהתמזגות מאת || 11 {מהגשמים} הגשמים מאת || 12 {כי... יתבאר} אבל כאשר התבאר מאת | שאי... 13 נצחי | שהוא לא ימצא נצחי בו כח על ההפסד מאת || 15 {שזה} הנה זה מאת || 16 {אינו נמנע} בלתי נמנע מאת || 17 {וכאשר התבאר} ואחר שכבר התבאר מאת | שהעולם | 8-9-13 כי העולם מאת | אפשרות | כח מאת || 18 {שרבים} רבים מאת | שכבר | שהוא כבר מאת || 19 {וזה דעת} כמו שהיה חושב זה מאת ||

3 {רקות} מאת: 7, 29 || 6 {ואולם} מאת: 8, 29 || 10 {והנה} מאת: 11, 29 || 15 {שזה} מאת: 14, 29 || 17 {וכאשר} מאת: 1, 30 ||

אפלטון ולזה ראוי שנחקור בכלל אם אפשר במה שהוא נצחי שיפסד ובמה שהוא מתהוה שלא יפסד שאם היה אפשר זה הנה אפשר בעולם מה שיאמרו בו שתי אלו הכתות ואם הוא בלתי אפשר הוא מבואר שמאמרם בזה שקר וכזב. **ועוד שזאת הבקשה | מועילה בדברים רבים** ר"ל הבאור שאי אפשר שימצא דבר לו אפשרות מה ולא יצא האפשרות ההוא לפועל בזמן שאין לו תכלית ושהנצחי נבדל בטבעו מהבלתי נצחי. ואם לא היה אפשר שיתהפך טבע האפשר אל ההכרחי או אל הנמנע וזה 5 בתכלית הגנות. ועוד שאם היה הענין כן לא תהיה בכאן ידיעה כלל. וזה מבואר בנפשו. ולזה הוא מבואר שזאת החקירה מועילה בדברים רבים. ולפי שזאת החקירה היא אם אפשר בדבר הוה שישאר בלתי נפסד ובבלתי הוה שישאר נפסד והיה ההוה והבלתי הוה והנפסד והבלתי נפסד נאמרים על פנים רבים הנה יחוייב שנבאר מה שנכוין באלו התארים בזאת החקירה ואם לא תהיה חקירתנו משותפת לדברים רבים ובכלל לכל הדברים אשר יאמרו עליהם אלו השמות ויהיה כאשר נדמה שבארנו דרושנו 10 יוכל לטעות הטועה במה שנחייבהו מההקדמות לאלו | הדברים ויחשוב שהם כוזבות כאשר יבין אלו התארים על זולת מה שנבינם אנחנו ולזה ראוי שנבאר באי זה מהאופנים ההם תהיה הכונה הנה באלו השמות וזה יהיה כשנחלוק על כמה פנים יאמרו ונבאר עם זה באי זה מהאופנים ההם נכוין בהם הנה. ונאמר כי הבלתי הוה יאמר על פנים. אחד מהם על מה שיתהוה בקושי כהקפת החומה על אלף מיל. והשני על מה שהויתו בבלתי סבות ההויה ר"ל כהתחדש החוש ר"ל התחדש ההרגש וזה 15 שההרגש יתחדש בחוש בזולת שנוי בו. וזה מה שלא ימצא בהויה האמתית אלא שחדוש החוש הוא נמשך לתנועה בצד מה. והשלישי על בלתי הוה עתה ויתהוה בעתיד. | והרביעי הוא הענין אשר ממנו החקירה בכאן והוא מה שאין בו אפשרות כלל על ההויה ולא יתהוה כלל כמו שיאמר בשם ית' שהוא בלתי הוה. וכן ההוה יאמר על פנים. אחד מהם על אשר נמצא אחר שלא ימצא. וזה על שני מינים אם שיהיה חדושו בזולת סבות ההויה כהתחדש החוש ואם שיהיה חדושו הויה 20 ובסבותיה כחדושו הבית בעבור המלאכה וזה הענין ראשון מה שיאמר עליו הוה והוא מה שיכוין

87 ב מל

192 ב¹

63 א מל

1 אפלטון] אפלטון^{1, 2}. 2 || 2 ב] 2 || 5 בטבעו] בטבע^{מל}. טבעו^{מל}. 7 || 7 א] א] <אם>². הוה] הנה² הוה^{מל}. 8 || 8 ובבלתי...נפסד²] מ². שיאמר] שיהיה^{1, 2}. 9 || 9 | יחוייב] <שיהיה>¹. באלו] באלה^{מל}. 10 || 10 | יאמרו] ילמדו^{מל}. נדמה] נראה¹. 11 || 11 | לטעות הטועה] הטועה לטעות¹. ויחשוב] <בהם>². כוזבות] טובות¹. 12 || 12 | מה] הענין^{1, 2}. ראו] נחוייב¹. 13 || 13 | כשנחלוק] כשנחלק¹. מהאופנים] מהפנים^{1, 2}. 14 || 14 | על³] עד¹ אל^{מל}. 15 || 15 | התחדש] <התחדש>¹. 16 || 16 | שההרגש] ההרגש^{מל}. מה] שמה¹. אלא] לא^{בר}. 17 || 17 | נמשך] הנמשך^{מל}. לתנועה] בתנועה¹. בלתי] הבלתי^{1, 2}. ויתהוה] ויתחדש¹. בעתיד] לעתיד¹. הוא] והוא^{מל}. 19 || 19 | ההוה] ההויה¹. אשר] 20 || 20 | ההויה] 20 || 20 | החוש] החוש^{מל}. ואם] וזה¹. הויה] הויה^{מל}. 21 || 21 | בעבור] <בעבור>¹. בעדו^{מל}. הוה] הנה^{מל}. שיכוין] שיכוון^{1, 2}. שיכוון^{מל}.

1 | ראוי שנחקור] שגשים חקירתנו^{מאת}. בכלל] על הכלל^{מאת}. מתהוה] 9-25-27 מהוה^{מאת}. 3 || 3 | ועוד] וגם כן הנה^{מאת}. שזאת] זאת^{מאת}. 14 || 14 | הוה] מתהוה^{מאת}. מה...בקושי] הקשה להתהוות^{מאת}. כהקפת החומה] כהקפת חומה^{מאת}. 17 || 17 | בלתי...בעתיד] מה שדרכו שיתהוה במה שאחר ממה שלא יתהוה^{מאת}. 18 || 18 | אפשרות] כה^{מאת}. בשם ית' | בבורא יתעלה^{מאת}. 20 || 20 | בזולת] בבלתי^{מאת}. 21 || 21 | כחדושו הבית] כמו הבית יתחדש^{מאת}.

בו הנה ר"ל התחדש הדבר בסבת הויה ואפשר שישוב המאמר לשני המינים יחד והוא התהוות הדבר אחר שלא ימצא וזה אם בסבות הויה אם בזולת סבות ההויה והוא מבואר שזאת החקירה בהויה הנה ראוי גם כן שתהיה בהויה בזולת סבות ההויה כי מי שיאמר בעולם שהוא הויה לא יאמר שיתהוה בסבות ההויה כמו שביארנו בספר מלחמות י' המיוחד לזאת החקירה ושם בארנו שלא יחוייב ממה שאמרנו 5 ארסטו הנה שיהיה העולם בלתי הויה ובארנו שיש במאמריו פה קצת הטעאה באור רחב ולזה לא נחקר הנה בדבר מזה אבל נשתדל בבאור דבריו הנה לפי קצורנו. והנה יאמר ההויה גם כן במה שדרכו שיתהוה ואם אינו הויה עתה וזה אם שיהיה התהוותו הכרחי | כמו עליית השמש או שיהיה חדושו על הרוב כמו התהוות החום בימי הקיץ והקור בימי הסתו. וכן הבלתי נפסד יאמר על הדבר שהוא קשה ההפסד כאלו תאמר הזהב ויאמר על מה שהפסדו בזולת דרך ההפסד כאלו תאמר הפסד 10 ההרגש והפסקו. ויאמר על מה שדרכו שיפסד אלא שהוא לא נפסד עדיין ויאמר על מה שאין דרכו שיפסד כלל ואין בו אפשרות על ההפסד כלל וזהו הענין האמתי אשר יכוין ממנו הנה. וכן הנפסד יאמר על מה שנעדר אחר שהיה וזה על שני מינים | אם שיהיה הפסדו בסבות ההפסד והוא השנוי הקודם בנפסד אם שיהיה הפסדו בזולת סבות ההפסד. ויאמר גם כן בדבר הבלתי נפסד אשר מדרכו שיפסד ר"ל שיש לו אפשרות על ההפסד ויפסד בהכרח רצוני שלא ימשך לו תמיד וההשארות. | ואחר שכבר התבאר זה הנה נעיין מה ענין אמרנו כי בדבר כח ואפשרות שיהיה כך 15 או שלא יהיה כך או שיעשה כך או שלא יפעלהו ואם יחוייב באלו הכחות שיהיו מוגבלים רצוני שיהיו בעלי תכלית או כבר יהיה מהם מה שאין לו תכלית כאלו תאמר שימצא האפשרות ההוא בזמן שאין לו תכלית. ונאמר שהוא מן הנראה שאנחנו אמנם נגביל הכחות מתכליתם ומהיותם שנחשוב

193א¹⁵88א²44א²

{1 התחדש] התהוות^{1,2,5,15} מל. | בסבת] בסבות^{1,2,5,15} מל. | הויה] ההויה^{1,2,5,15} מל. | שישוב] שישוב בר. | יחד] ². | והוא] >מה שיכוין בו<¹⁵. | {2 בהויה] בהויה מל. | {3 גם...שתהיה] שתהיה ג"כ^{1,2,5,15} מל. | ההויה] >והוא מבואר שזאת החקירה בהויה הנה ראוי שתהיה ג"כ בהויה בזולת ס' <^{2,5}. | כי...ההויה] ^{1,2,5,15} מל. | {4 ההויה] ^{1,2,5,15} מל. | ההויה בר. | בארנו] בארץ מל. | {5 ובארנו] <שם>¹⁵. | במאמריו] במאמריו^{1,2,5,15} מל. | פה] היה מל. | להנה] מל. | לא] <יחוייב>¹⁵. | נחקר] נחקר מל. | {6 הנה²] מל. | יאמר] <הנה>¹⁵. | {7 אינו] ¹⁵. | עתה] >וזה אם שתהיה ואם אינו הויה עתה<¹⁵ מל. | אם] שאם מל. | שיהיה²] שלא יהיה¹⁵. | {9 תאמר²] >הזהב ויאמר על<¹⁵. | {10 שדרכו] שמדרכו בר-מל. | לא] בלתי בר. | {11 הענין] ענין². | יכוין] יכוין². | יכוין מל. | ממנו] ממנה מל. | {12 שנעדר] שיעדר מל. | מינים] פנים בר-מל. | {13 ויאמר] ויאמר מל. | כן] מל. | {14 רצוני] ר"ל². | ימשך] ימצא². | {15 כח ואפשרות] כזה אפשרות². | {16 שיעשה...יפעלהו] שלא יעשהו או שיעשהו¹⁵. | כד²] כן מל. | יחוייב] חוייב מל. | שיהיה מל. | {17 כאלו...תכלית²] ^{1,2,5,15} מל. | אפשרות] אפשרות מל.

{6 במה] על מה מאת. | {7 שיתהוה] שיהיה מאת. | אן] ואם מאת. | {8 הדבר...9 ההפסד¹] מה שהפסדו קשה מאת. | {9 על] ועל מאת. | {10 שאין...11 שיפסד] שדרכו שלא יפסד מאת. | {11 אפשרות] כח מאת. | {13 אם] ואם מאת. | בזולת] בבלתי מאת. | בדבר] על מה מאת. | {14 שיש לו] שבו מאת. | אפשרות] כח מאת. | ויפסד] ודרכו שיפסד מאת. | {16 שלא¹] ⁵⁻¹⁰. | לא מאת. | כד¹] ²⁷. | שלא²] ¹⁰. | לא מאת. | יפעלהו] יעשהו מאת. | יחוייב באלו] אלו מאת. | שיהיו] מאת. | {17 בעלי] יש להם מאת. | כבר...תכלית²] אין להם תכלית מאת. | {18 ומהיותו] ומרוב מאת.

{6 והנה] מאת: 3,31,8 | וכן] מאת: 4,31,11 | וכן] מאת: 7,31,13 | ויאמר] מאת: 8,31,15 | ואחר] מאת: 9,31,13 | הנה] מאת: 10,31,18 | ונאמר] מאת: 13,31,13.

בהם שיעשו אותו והעדרם נגביל מפחות מה שאפשר בו שיעשוהו. דמיון זה שאנחנו נגביל כח ראובן בתכלית מה שאפשר לו שישאהו ונאמר שיש לו כח על שישא ארבעה ככרים והוא מבואר שהוא יותר יכול לשאת מה שלמטה מזה אלא שאנחנו לא נגביל כחו אלא בתכלית מה שאפשר שישאהו. וכאשר נגביל העדר כחו נגבילהו בפחות שלא יוכל שאתו כאלו תאמר במשלינו זה שאין לו יכלת על שישא חמשה ככרים ואם היה יותר בלתי יכול על מה שלמעלה ממנו. ובהיות הענין כן 5 הנה נראה כי אלו הכחות מוגבלות בעצמם ובעלות תכלית כי הכח לא יחלט אלא על תכלית העדר הכח ההוא. ובהיות הענין כן אם הנחנו דבר מה רמוז אליו לו שתי כחות | מקבילות כאלו תאמר שיש לו כח שימצא בעל חיים מה בפועל או אי זה מין שיהיה מהמאמרות העשרה. וזה הכח מבואר שימצא לו בעת שהוא בלתי נמצא בפועל הדבר ההוא ושאיין לו כח על זה ר"ל על המצאו בפועל הדבר ההוא אבל בו אפשרות על שלא יהיה הדבר ההוא וזה הכח מבואר שימצא לו בעת שהוא נמצא 10 בפועל הדבר ההוא הנה נראה כי זמן שתי הכחות מוגבל כי הזמן אשר יראה בו פעל אחת משתי אלו הכחות זולת הזמן אשר יראה בו פועל המתנגד לו לפי שהחיוב והשוללות לא יתקבצו יחד בפועל והראות פעל הכח הוא העדר הכח. והמשל שמה שהוא בכח אדם כאשר התהוה ממנו נעדר הכח ואז יהיה לו כח על שלא ימצא אדם או אפשר שיהיה הרצון בזה שהזמן אשר ימצא בו הכח האחד זולת הזמן אשר ימצא בו הכח האחר לפי שאלו הכחות לא ימצאו יחד. והמשל שבטפה כח על שיהיה ממנה 15 ראובן מה שהתמיד ראובן היותו בלתי נמצא בפועל והסבה בשיהיה לו כח פעם על הדבר ופעם על שכנגדו הוא תכלית הכחות שאם לא היה לזמן הכחות תכלית לא היה הכח מוגבל כי לא היה שם זמן יותר גדול ימצא בו והוא הצד אשר בו יוגבל הכח כמו שקדם ולזה כאשר לא יהיה שם זמן יותר גדול

ב63

193ב¹

{1 נגביל¹ | שאפשר² | שאי אפשר² | שאי אפשרי^{מל} | בן | לו שישאהו ונאמר¹ | שיעשוהו¹ | שיעשוהו בר-1¹ ||
 {2 שאפשר לו¹ || 3 || לשאת¹ | לישא¹ | לעשות לשאת² | שלמטה¹ | שלמטה בר | שאפשר¹ | <לו¹ >¹ | שאי אפשר לו^{מל} || 5 || לו | <תכלית¹ >¹ | מה² || 6 || נראה¹ | תראה¹ | מוגבלות¹ | מוגבלים² | תכלית² | >מה שבכח ההוא כמו שקדם וכן הענין בהעדר הכח ר"ל שהוא לא יפול ראשונה לא על תכלית מה שבכח^{מל} | העדר¹ | העד¹ || 7 || כן | >הנה תראה כי אלו הכחות <8 || מהמאמרות¹ | מהמאמרות^{מל} | הכח¹ | שהכח² || 11 || ההוא¹ | אבל בו אפשרות על שלא יהיה הדבר ההוא וזה הכח מבואר שימצא לו בעת שהוא נמצא בפועל הדבר ההוא <2¹...פועל¹ || 12 || אלו¹ || 13 || הכח¹ | >ההוא¹ | התהוה¹ | התהוות^{מל} | ממנו¹ | אדם^{מל} | ואז¹ | וכן¹ || 14 || כח¹ | הכח² | שיהיה הרצון¹ | שהרצון¹ | שהזמן^{מל} | הזמן^{מל} | הכח¹ | <הכח^{מל} | האחד^{מל} | האחד...15 || הכח¹ || 15 || שבטפה¹ | שהטפה¹ | כח^{מל} || 16 || היות¹ | היות¹ | ופעם¹ | ופעל¹ || 17 || היה³ | היה¹ | <18 || בו¹ || 19 || יוגבל¹ | מוגבל¹ | כח¹ | >מה¹ .

{1 שיעשו¹ | שהם יעשו^{מאת} | והעדרם נגביל¹ | ונגביל העדרם^{מאת} | שאפשר¹ | שיהיה אפשר^{מאת} | שאנחנו²⁵ | אנחנו^{מאת} | נגביל²...2 | ראובן¹ | נאמר כי בראובן כח^{מאת} || 3 || נגביל¹ | ונגביל^{מאת} || 4 || כחו¹ | יכלתו^{מאת} | שלא¹ | מה שלא^{מאת} || 5 || יותר...ממנו¹ | יכלתו ממה שלמעלה ממנו יותר בלתי יכול^{מאת} | ובהיות...כן¹ | וכאשר היה זה כן^{מאת} || 6 || בעצמם¹ | בנפשם^{מאת} | ובעלות¹ | בעלות^{מאת} || 7 || אם¹ | וכאשר^{מאת} || 8 || שיהיה מהמאמרות¹ | ממיני המאמרות^{מאת} || 9 || ושאיין¹ | ואין^{מאת} || 10 || אפשרות¹ | כח^{מאת} | יהיה¹ | ימצא^{מאת} .

{1 דמיון¹ | מאת: 2||.1,32 | שישא¹ | מאת: 3||.1,32 | נגביל¹ | מאת: 4||.1,32 | נגביל¹ | מאת: 5||.2,32 | ואם¹ | מאת: 6,32 | 7||.3,32 | אם¹ | מאת: 9||.4,32 | ושאיין¹ | מאת: 11||.5,32 | הנה¹ | מאת: 6,32 .

ימצא בו זה הכח הנה זה הכח הוא בלתי מוגבל. וכאשר התישב זה הנה **אם הנחנו דבר רמוז אליו בו כח שאין לו תכלית על שיהיה כך ועל שלא יהיה כך** כאלו תאמר שיהיה שם דבר רמוז לו כח על שיהיה ממנו העולם ושלא יהיה **התחייב שיהיו זמנים בלתי בעלי תכלית ובלתי מוגבלים** כי לא ימצא מהזמן הבלתי בעל תכלית הזמן היותר גדול. **וכאשר הנחנו פועל הכח האחד נמצא תמיד** | כאלו תאמר במשלינו זה שיהיה נמצא העולם תמיד **יחייב שלא ימצא פועל הכח האחר** ר"ל שיהיה העולם בלתי נמצא כי לא יכלה הזמן הבלתי בעל תכלית. ולזה יחזיק פועל הכח האחד בכללו בזמן הן בחולף הן בעתיד שאם אמרנו שיכלה הכח האחד הבלתי בעל תכלית ויהיה אם כן נמצא לבלתי תכלית במה שעבר מן הזמן הנה כלותו | יהיה בהכרח מצד תכלית הכח כי הכח במה שקדם יוגדרו מתכליותיהם ותכלית הכח הוא לפי מה שקדם הזמן היותר גדול שימצא בו ולפי שלא ימצא למה שהוא בלתי בעל תכלית יותר גדול חויב שלא יכלה זה הכח וכאשר לא יכלה זה הכח יהיה מציאות הכח האחר נמנע ולא יהיה אם כן כח ואפשרות כי ההמנע סותר לאפשרות והכח. **וארסטו יבאר בהקש החלוף שכבר יקרה מזאת ההנחה שקר והוא יציע לזה הבאור שהכח יאמר על שני פנים אחד מהם הנחת הבלתי אפשר נמצא כמו שיונח המצא מרובע קטרו שוה לצלעו והוא כוב נמנע. והשני הוא שיונח האפשר נמצא בפועל בעת שהוא בלתי נמצא כמו שיונח ראובן יושב בעת היותו בלתי יושב והוא כוב אפשר. וכך הצודק ממנו צודק תמיד והוא הכרחי כאמרנו שהחי מרגיש. וממנו צודק לא תמיד והוא האפשר בעת שהוא נמצא. וכאשר היה זה כן הוא מבואר שטבע הכוב הנמנע זולת טבע הכוב האפשר. וזה שהכוב הנמנע הוא נמנע היותו צודק. והכוב האפשר הוא אפשר היותו צודק. ומה שאמר אבן רשד | הנה שמה שיתחייב מזה זולת מה שיתחייב מזה ידמה שהרצון בו שמה שיתחייב מהכוב האחד זולת מה שיתחייב מהכוב האחר. כי מן הכוב האחד יתחייב | לפי טבעו שיהיה כזב תמיד. והכוב**

88ב מל

194א מל

64א ב

44ב מל

1 {הוא} 1. 2. 2. מל. | הנה 2 [מל. הנה 2. מל. | 2 {רמוז} <אליו> 1. 2. 3 {יהיה} מל. | שיהיו] שיהיה מל. | זמנים] זמניה ב. 2. 1. 2. | בעלי] בעל 1. 5 {נמצא} 1. 6 {האחד} האחר מל. | בכללו בזמן] בזמן בכללו 1. 2. 5. מל. | 7 {שיכלה} שיגלה מל. | במה] כמו מל. 8 {מן הזמן} הן בזמן 1. 9 {הכח} הכחות 1. 2. 5. מל. | יוגדרו] גדרו מל. 9 {הוא} הוא מל. | הזמן] מל. בלתי 2. 10 {מציאות} <זה> 1. 11 {לאפשרות} את האפשרות 1. | בהקש] מהקש ב. 12 {מזאת} <ההקדמה> 1. | הבלתי] בלתי 1. 13 {נמצא} 1. 15 {צודק} [צודק 1. | הכרחי] הכרחי 1. 2. 5. מל. | כאמרנו] 1. 16 {נמצא} <כמו שיונח> 1. | הנמנע] האפשר 1. | הכוב 2] הכוב 2. 17 {האפשר} 1. | הנמנע 1. | והכוב...צודק 2] 18 {אבן רשד} בן רשד 2. | הנה] הוא 2. | מזה 1] <הוא> 1. 2. 5. מל. || 19 {מה שיתחייב} המתחייב 2. מל. | יתחייב] 1.

1 {אם} ואם 2. || 2 {ועל שלא} או לא מאת. 3 {בלתי בעלי] אין להם מאת. | ובלתי] ואינם מאת. 4 {האחד} 27 האחת מאת. | נמצא] נמצאת מאת. 5 {יחויב...ימצא} לא ימצא בהכרח מאת. | האחר] האחרת מאת. 11 {בהקש} בדרך מאת. | החלוף] 14, 10 ההפך. | שכבר] שהוא מאת. 12 {מזאת} מזה מאת. | והוא יציע] אחר שהניח מאת. | שהכוב] כי הכוב מאת. | הנחת] כאשר הונח מאת. 13 {כוב נמנע] הכוב השקר מאת. | הוא שיונח] כאשר הונח מאת. | האפשר...נמצא 2] מה שאינו נמצא נמצא אלא שהוא אפשר מאת. 14 {שיונח] שתאמר מאת. | יושב 1] בשוק מאת. | בעת 2...יושב 2] כאשר לא יהיה בו מאת. | והוא כוב] כי זה מאת. 16 {הוא מבואר] הנה מאת. | שטבע] טבע מאת.

1 {אם} מאת: 8, 32 {3} התחייב] מאת: 4, 9, 32 {4} וכאשר] מאת: 5, 9, 32 {5} יחויב] מאת: 11, 10, 32 {11} וארסטו] מאת: 11, 32 {16} וכאשר] מאת: 2, 33 {17} ומה] מאת: 2, 33.

האחר לא יתחייב בו זה והוא כפל דברים. ואם רצה לומר שהמתחייב מהכזב הנמנע הוא נמנע והמתחייב מהאפשרי אפשר כמו שהתבאר בספר ההקש הנה זה הוא השורש השני אשר עשה הנה **ארסטו** בעינו. ואם רצה לומר שלמה שטבעיהם מתחלפים בענין הכזב חוייב שיהיה המתחייב מהם באמת ובשקר מתחלף מבלתי שיבאר לאי זה מהם ימשך השקר ואי זה אופן ההתחלפות ביניהם הנה יהיה מאמרו הנה מותר אין צורך לו כי כבר התבאר בשורש השני שהם מתחלפים | בזה והתבאר שם ^{194ב} אופן התחלפותם. **והשורש השני הוא כי הכזב האפשר לא יתחייב ממנו כזב נמנע אבל מה שיתחייב ממנו כזב נמנע הוא כזב נמנע.** וזה כי מהצודק יתחייב צודק ומהכזב האפשר לא יתחייב הכזב הנמנע. הנה לא ישאר אם התחייב מהנחת מציאות דבר מה כזב נמנע אלא שיהיה הדבר ההוא כזב נמנע. **ואחר שנכפל זה ר"ל זכרון אלו השרשים אשר כבר התבאר ענינם בספר ההקש הנה נאמר כי הנצחי זהו אשר זמן מציאותו בלתי בעל תכלית אם היה אפשר שיעדר זמן מה הנה הנחתו בפועל נעדר יהיה כזב אפשר אבל כאשר הונח נעדר יתחייב ממנו שקר נמנע והוא שיהיה קצת הנצחי נעדר ויהיה אם כן הנצחי בלתי נצחי וזה שהנעדר יעדר כאשר הגיע הכח אל תכליתו והיות לכה תכלית יחייב שיהיה הזמן בעל תכלית שאם לא היה בעל תכלית לא היה הכח נעדר ולא ימצא זמן יותר גדול ימצא בו וכבר קדם שלא יתחייב מן הכזב האפשרי כזב נמנע. הנה אם כן זאת ההנחה שחוייב ממנה זה הכזב נמנעת. ועוד שארסטו יאמר שהנצחי אם היה | אפשר שיעדר הן כקודם הן כמתאחר ^{89א} הנה זה האפשרות נמצא בכל זמן מציאותו וכאשר הונח בכל עתה ממנו נעדר היה כזב אפשר ויתחייב ממנו שקר והוא שיהיה הנמצא תמיד. וכן גם כן הנצחי אם היה אפשר שיעדר הנה הנחתו בפועל נעדר הוא כזב אפשר. ולמה שהנצחי הוא נמצא תמיד יהיה אם כן דבר אחד בעינו נמצא ונעדר יחד וזה כזב נמנע כמו שיאמר ארסטו ואולם מה שיחייב שיהיה הנצחי נמצא תמיד בעובר ובעתיד הוא נשען בזה במה שהתבאר קודם שהכחות יגדרו מתכליתם ולזה אם היה ²⁰**

1 { זה | מל | הנמנע | ב | || 2 { מהאפשרי | מהכזב האפשרי מל | אפשר | אפשרי ¹⁵ | זה הוא | זהו ¹⁵ | הנה ארסטו | ארסטו הנה מל || 3 { רצה | מל | רצה | מל || 4 { באמת | <שקר> מל | ההתחלפות | התחלפות ¹⁵ | מל || 5 { מאמרו | <זה> ¹⁵ | מה ²⁵ | מל || 6 { והשורש | <השורש> ¹⁵ | השני | מל | כי הכזב | שהכזב ²⁵ | כזב | ¹⁵ || 7 { הוא | מל || 8 { מה | מה ²⁵ | מה | מל || 9 { מהכזב | מהכזב ¹⁵ | מל || 10 { זהו | והוא מל || 11 { יהיה | יהיה ¹⁵ | הכח | ¹⁵ | נעדר | עדר ¹⁵ | נגדר ²⁵ || 12 { והוא | האפשרי | האפשר ¹⁵ | כזב | <הנה> מל | שחוייב | שיחוייב מל || 13 { אפשר | אם היה | אפשר מל | שיעדר | מל | כקודם | קודם מל || 14 { והנה | הנה | והנה מל | היה | <היה> ¹⁵ | כזב | מל || 15 { שקר | הוא שיהיה | והוא ² | הנעדר | מל | וכן... | וג"כ הנה ^{15, 25} | היה | מל || 16 { הנה | הנה ¹⁵ || 17 { שיהיה | שיהיה מל || 18 { תמיד | נשען | נשועה מל | יגדרו | יוגדרו ²⁵ | אם | אלו ¹⁵ .

6 { כזב נמנע | הכזב הנמנע מאת | מה... נמנע ¹ | כאשר התחייב מציאות הכזב הנמנע מדבר מאת || 11 { יתחייב | התחייב מאת || 12 { ויהיה... | כן | כלומר מאת || 14 { הכזב האפשרי | האפשר מאת | כזב נמנע | שקר מאת || 15 { ועוד | וגם כן מאת | שהנצחי | כי הנצחי מאת || 16 { וכאשר... | הנחתו בפועל מאת | היה | יהיה מאת || 17 { ויתחייב | לא יתחייב מאת | הנמצא תמיד | נמצא מאת .

3 { ארסטו | מאת : 3,33 || 6 { והשורש | מאת : 9,4,33 || 9 { ואחר | מאת : 5,33 || הנה | מאת : 10,5,33 || 10 { אם | מאת : 6,33 || 11 { אבל | מאת : 7,33 || 14 { שלא | מאת : 10,33 || 15 { ועוד | מאת : 10,33 || 16 { וכאשר | מאת : 11,33 .

לפועל מציאות הנצחי תכלית היה שימצא שם זמן יותר גדול שימצא בו כי מזה הצד יגדר הכח ולפי שאין לזמן הבלתי בעל תכלית זמן יותר גדול חוייב שלא | יכלה הכח ושלא יהיה נגדר. וראוי שתדע שמה שהתבאר הנה שלא ימצא כח בלתי בעל תכלית הוא הכח המיוחד כאלו תאמר שהכח אשר בטפה אל שיתהוו ממנה זה הסוס הרמוז אליו הוא בעל תכלית אבל הכח הבלתי מיוחד כבר יקרה שיהיה לבלתי תכלית כמו שתאמר שאפשרות המצא ראובן היה בזמן שאין לו תכלית והוא הזמן הקודם למציאותו. ואחר שכבר התבאר שלא ימצא נצחי בו אפשרות ההעדר הנה נראה שהוא בלתי אפשר שימצא נצחי שיפסד באחריותו שאם כן היה בנצחי אפשרות העדר ובזה יראה | שאי אפשר במתהוה שישאר נצחי לפי שהמתהוה כבר נעדר וכבר התבאר שאין בנצחי אפשרות ההעדר כלל לא מראשיתו ולא מאחריותו כל שכן שיעדר בפועל. ויסודר ההקש כן אם היה הנצחי אי אפשר בו כח ההעדר הנה לא יהיה אפשר בו שיתהוה ולא שיפסד וחיויב זה הנמשך לקודם הוא מבואר בנפשו. עוד ישנה אבל הנצחי אי אפשר שימצא בו כח ההעדר וזה ההשנות כבר התבאר אמותו במה שקדם ויוליד שלא ימצא דבר מתהוה נצחי או דבר נצחי נפסד. ואולם מה שנשתבש בו תמסטיוס מאפלטון בשהוא אמנם ירצה במאמרו כי העולם מהוה וישאר נצחי ההויה אשר אין לה התחלה זמנית כאלו תאמר שהעולם עלול מהעלה הראשונה לא שיקדם מציאות העלה לעלול בזמן. ויאמר אבן רשד שאפלטון אם רצה זה הענין הנה כבר הסכים לנו בזה אלא שהוא הפסיד המליצה כאשר עשה בלמוד המופתי שמות מושאלים והנה עשיית דמיון אלו השמות בלמוד הוא מגונה כי הוא יותר קרוב אל ההטעאה מאשר הוא אל הלמוד. ואם רצה אפלאטון בהויה הענין האמתי ר"ל מה שנמצא אחר ההעדר ישיגהו הבטול הקודם והוא שיהיה הנצחי בלתי נצחי. וכן קרה גם כן לתמאסטיוס שאמר שההקדמה אשר נאמר בה כי הנצחי אם היה אפשר ההעדר הנה היות הנחתו בפועל כזב אפשר אין | ענין לו אבל יאמר שהוא כזב נמנע אצל האומר בנצחי שהוא נמצא אחר ההעדר וזה שהוא לא

1 {יגדר} יוגדר²⁵. | ולפי²⁶ לפי²⁷ מל²⁸. || 4 {אל} אל²⁹. | זה³⁰ <זה>³¹. || 5 {הזמן} הזמן³² מל³³. || 6 {בו...נצחי} נצחי³⁴. || 7 {אפשר} אפשר³⁵. || 8 {העדר} העדר³⁶. || 9 {שכן} שכן³⁷. | בו] שימצא בו מל³⁸. || 10 {לא...אפשר} אי אפשר³⁹. || 11 {שימצא} שימצא⁴⁰. | זה ההשנות] וההשנות וההשנות⁴¹. || 12 {מתהוה נצחי} נצחי מתהוה⁴². | או דבר] ודבר⁴³. | שנשתבש] שנשתרש⁴⁴. | מאפלטון] מאפלאטון⁴⁵. || 13 {אין} אין⁴⁶. | לה] מל⁴⁷. || 14 {מציאות} העלה לעלה⁴⁸. | אבן רשד] בן רשד⁴⁹ מל⁵⁰. || 15 {אפלטון} שאפלאטון⁵¹. | זה] בזה מל⁵². | שהוא] מל⁵³. | כאשר] <הכיס>⁵⁴. || 16 {המופתי} המופת⁵⁵. || 17 {אפלאטון} אפלטון⁵⁶. | לאפלטון מל⁵⁷. | בהויה] בהוית מל⁵⁸. || 18 {הנצחי} נצחי מל⁵⁹. | גם...לתמאסטיוס] לתמסטיוס ג"כ⁶⁰. || 19 {היות} היות⁶¹ מל⁶². || 20 {לוי} לוי⁶³. | נמנע] נצחי⁶⁴.

6 {שלא} שהוא לא מאת⁶⁵. || 7 {שיפסד} יפסד מאת⁶⁶. | שאי אפשר] ולא מאת⁶⁷. || 8 {במתהוה} מתהוה מאת⁶⁸. | שישאר] ישאר מאת⁶⁹. || 9 {הנצחי} נצחי מאת⁷⁰. || 10 {שיתהוה...שיפסד} שיפסד כי אין בו אפשרות ההפסד ולא יהיה אפשר גם כן שיתהוה כי הוא לא יהיה בו כח ההעדר כל שכן שיעדר מאת⁷¹. לקודם] לקודם מאת⁷². || 11 {כשהוא} כשהוא מאת⁷³. || 12 {וישאר} ושהוא ישאר מאת⁷⁴. | ההויה...זמנית] אין ההויה אשר מהתחלה זמנית מאת⁷⁵. || 13 {כבר...לנו] אנהנו והוא מסכימים מאת⁷⁶. || 14 {הנה] כי מאת⁷⁷. || 15 {שההקדמה} על החלשה מאת⁷⁸.

6 {ואחר} מאת: 7||.13,33 {אין} מאת: 9||.15,33 {אם} מאת: 12||.16,33 {ואולם} מאת: 15||.5,34 {שאפלטון} מאת: 18||.7,34 {וכן} מאת: 10,34.

יניח שם אפשרות ההעדר אחר המצאו ואבן רשד ישיב על זה בשהאפשרות והכח הוא מבואר מענינם
 שהם | יובנו בערך אל הזמן העתיד ולזה מי שיאמר בנצחי אפשרות ההעדר יחוייב שיובן זה בערך אל
 הזמן העתיד ואם לא יהיה מה שהניחו אפשר בלתי אפשר. **ובכלל אמנם היה אפשר במתהוה שישאר
 נצחי אלו תהפך טבע האפשר אל ההכרחי וזה שהמתהוה כבר היה קודם הויו אפשרי המציאות או
 בנצחי שיפסד אלו התהפך טבע ההכרחי אל האפשר כי אחר | ההפסד הוא אפשרי המציאות לא 5
 קודם זה אבל הוא נמצא בפועל וזה כלו בטל ר"ל התהפך טבע האפשר אל ההכרחי או ההפך. וממה
 שראוי שיסמך עליו בזאת הבקשה הוא שאלו היה בנצחי אפשרות ההעדר היה זה האפשרות בו
 הבל ובטל מפני שצאתו לפועל הוא נמנע והטבע ימאן זה כי כמו שלא תמצא צורה אין פועל לה
 אבל כל צורה היא הכנה אל שיסודר ממנה פועל לה כאלו תאמר שצורת האדם היא הכנה אל שישכיל
 המושכלות כן לא ימצא אפשרות יהיה נמנע צאתו אל הפועל ר"ל שלא יצא אל הפועל לעולם. וזה 10
 שהאפשרות והכח אמנם יאמרו בסמיכות אל הפועל ולזה הוא מבואר שלא תמצא כח נצחית.
 ואחר שכבר נכפל הבאור בזה הדרוש הנה נאמר שהוא יראה גם כן כי כל מה שהוא בלתי הוה
 הוא בלתי נפסד ושזה גם כן מתהפך רצוני שכל מה שהוא בלתי נפסד הוא בלתי הוה. וכן גם כן
 יתבאר כי כל הוה נפסד וכל נפסד הוה. וזה יראה מזה הצד בעבור כי הנמצא תמיד אמנם ינגדהו
 הנעדר תמיד נגדות ההפך וביניהם אמצעי והוא הנמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם כי זה 15
 לאמצעי במה שהוא אמצעי רצוני שיהיה נקרא בשם שתי הקצוות או משולל | מהם יחד כי האמצעי בין
 השחור והלבן יצדק עליו שהוא שחור ולבן או שהוא לא שחור ולא לבן | ובוה יחוייב שיצדק באמצעי
 בין הנמצא תמיד והנעדר תמיד לא נמצא תמיד ולא נעדר תמיד ומה שהוא בלתי נמצא תמיד ובלתי
 נעדר תמיד הוא בהכרח נמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם והנה הנמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם**

25 א 45

89 ב מל

196 א 15

65 א ב

1 {ואבן רשד] ובן רשד 25. | רשד] מל 2. || ולזה...העתיד] מל 3. | בנצחי] שהנצחי 15. || 3 {העתיד] >ולזה מי שיאמר
 שהנצחי אפשרות ההעדר יחוייב שיובן זה בערך אל הזמן העתיד ולזה< 15. | אמנם] ואמנם 15. || 4 {תהפך] התהפך 15.
 2. מל. | קודם...המציאות] אפשר המציאות קודם הויו 15. | המציאות] המצאות מל 6. || 6 {ההפך] הפך 15, 25. מל 7. || 7
 שיסמך] שיסמוך מל. | בו הבל] הכל 15. || 8 {הבל ובטל] הבטל וההבל בר 9. || 9 {שיסודר...אל] הכנה 2. || הכנה
 בר 10. || ר"ל...הפועל 2. || 11 {שהאפשרות] שהאפשרות מל. | יאמרו] >כשתוף< 15. || 12 {נכפל] התבאר ונכפל
 15. | מה] בר 13. || 13 {גם...14 יתבאר] יתבאר גם כן 25. || 14 {כי כל] שכל 15, 25. מל. | וזה] >ובה< 15. | כי 2. ||
 | כי הנמצא] שהנמצא 25. || 15 {נגדות] בנגדות בר 25. נגדיות 15. | אמצעי] האמצעי 25. || 17 {השחור] השחורי מל. |
 והלבן] ובין הלבן 15. | שחור ולבן] מלבן 15. | או] מל. | באמצעי] האמצעי 15. || 18 {נמצא 1] ימצא 15. | נעדר] יעדר 25.
 | תמיד...19 הנמצא] מל 19. || 19 {והנה...בקצתם 2. || 19.

7 {הוא שאלו] שהוא אלו מאת. | ההעדר] 13,10,9 העדר מאת. || 8 {תמצא צורה] ימצא הכרח מאת. | לה] לו מאת. || 10
 יהיה...צאתו] לא יצא מאת. | וזה שהאפשרות] כי האפשרות מאת. || 11 {ולזה] וכן מאת. | שלא תמצא] לא ימצא מאת. || 12
 הבאור] זה מאת. || 13 {מתהפך] יתהפך מאת. | רצוני] ר"ל מאת. | שכל] כי כל מאת. || 14 {וכל] ובהפך כל מאת. | וזה יראה
 יראה זה מאת. || 15 {ונעדר] הנעדר מאת.

3 {ובכלל] מאת: 15,34 || 6 {וממה] מאת: 1,35 || 12 {ואחר] מאת: 5,35.

יצדק עליו שני אלו הנשואים ר"ל ההוה והנפסד ויתהפך עליו במשא וזה שכל הוה נמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם לפי שההוה הוא הנמצא אחר ההעדר וכן כל נפסד נמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם לפי שהנפסד הוא הנעדר אחר שהיה נמצא. ובזה יתבאר גם כן שכל נמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם הוה לפי שאם היה בלתי הוה הנה יחוייב ממה שקדם שיהיה נמצא תמיד ואם לא כבר ימצא כה 5 אין תכלית לו אשר כבר התבאר שהוא שקר. ובזה התבאר גם כן שכל נמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם הוה לפי שאם היה בלתי הוה הנה יחוייב ממה שקדם שיהיה נמצא תמיד ואם לא כבר ימצא כה אין תכלית לו שהוא שקר. וכבר התבאר גם כן שכל נמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם נפסד. ובהיות הענין כן הוא מבואר שיתחייב מזה שכל הוה נפסד כי יסודר ההקש. כן כל הוה נמצא בקצת העתים ונעדר בקצתם ומה שזה דרכו הוא נפסד ויוליד שכל הוה נפסד ובכמו זה הבאור בעינו יתבאר 10 שכל נפסד הוה ולפי שההוה והנפסד יתהפך כל אחד מהם על חבירו הנה יתבאר שהבלתי הוה והבלתי נפסד יתהפך כל אחד מהם על חבירו וזה שכל דבר יצדק עליו אם שהוא הוה אם שהוא בלתי הוה ובזה יצדק בכל דבר שהוא אם נפסד אם בלתי נפסד ולפי שקרה באחד מאלו המקבילים שיתהפך במשא על אחד מהמקבילים האחרים הנה שני הנשואים הנשארים יתהפך גם כן כל אחד מהם על חבירו כמו שהתבאר בספר ההקש. והמשל כי מפני שהיה כל הוה נפסד וכל נפסד הוה יחוייב 15 שיהיה כל בלתי הוה בלתי נפסד וכל בלתי נפסד בלתי הוה וזה שאם היה אפשר זולת זה יהיה שם בלתי הוה נפסד. ויסודר ההקש כן קצת בלתי הוה נפסד וכל נפסד הוה ויוליד שקצת הבלתי הוה הוה וזה שקר. ובזה התבאר שלא יהיה שם דבר בלתי נפסד הוה. וגם כן הנה החפוש כמו שיאמר ארסטו מספיק בזה ר"ל שאנחנו נמצא הדברים ההיום כלם נפסדים והדברים הנפסדים הוים. וכאשר | נראה 196ב¹ כי הנצחי בלתי נפסד ובלתי הוה ושהוא אין בו כח על ההפסד הנה הוא מבואר כי העולם בתואר 20 הוה כי כבר התבאר מענינו שהוא | נצחי. ואולם הגרם השמימי אין בו כח על ההפסד לא בכללו

1 { יצדק } יצדקו^{1,2,3} מל. | אלו הנשואים [הנשואים האלו יחד¹ | והנפסד] והנמצא² מל. | ויתהפך] ויתהפכו² | עליו² עליהם² מל. || 2 { שההוה...לפי³ } S² | כל | <נמצא> מל. || 3 { לפי } ולפי² | שהיה¹ | שהוא¹ | ובזה¹ | ולזה² מל. || 4 { הנה } היה² | שיהיה¹ | שהוא² || 5 { כן } מל. || 6 { הוה } בר | הוה¹ בר | הוה...7 בקצתם^{1,2,3} | S¹ | S² | S³ || 8 { כן } | <הנה>^{1,2,3} מל. || 9 { ויוליד } <מזה>¹ || 10 { הנה...11 חבירו¹ } S¹ | S² | S³ || 12 { אמ } | <שהוא>¹ | מאלו¹ || 13 { אחד } | אחד² | מהמקבילים² | מהמקבילים¹ מהמקבילים² | מהם² || 14 { וכל...15 נפסד } S¹ | הוה¹ | בר | הוה¹ בר || 16 { נפסד } <נפסד>¹ || 17 { שקר } | <וכאשר>² | ובזה¹ | ולזה² | התבאר¹ | יתבאר² | הנה¹ היה¹ מל. || 18 { ההיום } S¹ || 19 { כי העולם } שהעולם¹ בר || 20 { השמימי } השמימי¹ מל.

1 { שכל } כי כל מאת. || 2 { ונעדר } נעדר מאת. || 11 { מהם } משניהם מאת. || 12 { ולפי שקרה } ולפי שקרה מאת. | מאלו המקבילים | משני הנשואים מאת. | שיתהפך] התהפכות מאת. || 13 { על...האחרים } כל אחד מהם על חבירו מאת. | שני | בשני מאת. | הנשארים] האחרים מאת. | יתהפך...14 חבירו] כמו אותו ההפוך מאת. || 14 { והמשל } דמיון זה מאת. | מפני שהיה | בעבור שנכפל מאת. | יחוייב מאת. || 15 { בלתי } הבלתי מאת. || 20 { לא...1,65 בחלקיו } לא בחלקו ולא בכלו מאת.

1 { שכל } מאת: 9,35 || 9 { שכל } מאת: 11,35 || 10 { שהבלתי } מאת: 12,35 || 12 { ולפי } מאת: 2,36 || 18 { וכאשר } מאת: 11,36

ולא בחלקיו ובזה יובדל חמרו מחמר הגשמים המתנועעים תנועה ישרה ר"ל היסודות כי הם יש להם כח על ההפסד בחלקיהם לא בכללותם כמו שהתבאר במה שקדם.

{2} ההפסד [מל\ההפסד\מל

{1} היסודות] המים והארץ והאש והאוויר מאת: || {2} להם] בהם מאת. | בכללותם] בכלם מאת.

{2} להם] מאת: 1,37.